

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto XIX.

1906.

Štev. 4.

VSEBINA.

	Stran
Fr. Trseglav: Lazarjev sen	193
Griša: Ah kam.	195
Ivan Lah: Gospod Ravbar. Pesem. (Dalje)	196
Griša: Sledovi težkih ur	200
Fr. S. Finžgar: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov. (Dalje)	202
Anton Medved: Žalne pesmi preroka Jeremije ob jeruzalemskem mestu	210
Roman Romanov: Franc Koritnik in njegova družina. (Dalje)	212
I. Z.: Slava rudarstvu. Sonetni venec	220
O. Veselko Kovač: Na valovih Rumene reke. (Dalje)	223
Jož Vandot: Pesem	229
Silvin Sardenko: Mati in sin	230
Jos. Lavtižar: Onstran Baltiškega morja. Popotni zapiski. (Dalje)	234
L. Lenard: Aleksander Sergejevič Gribojedov	240
Književnost	243
To in ono	246

Na ovitku: Strune in strele.

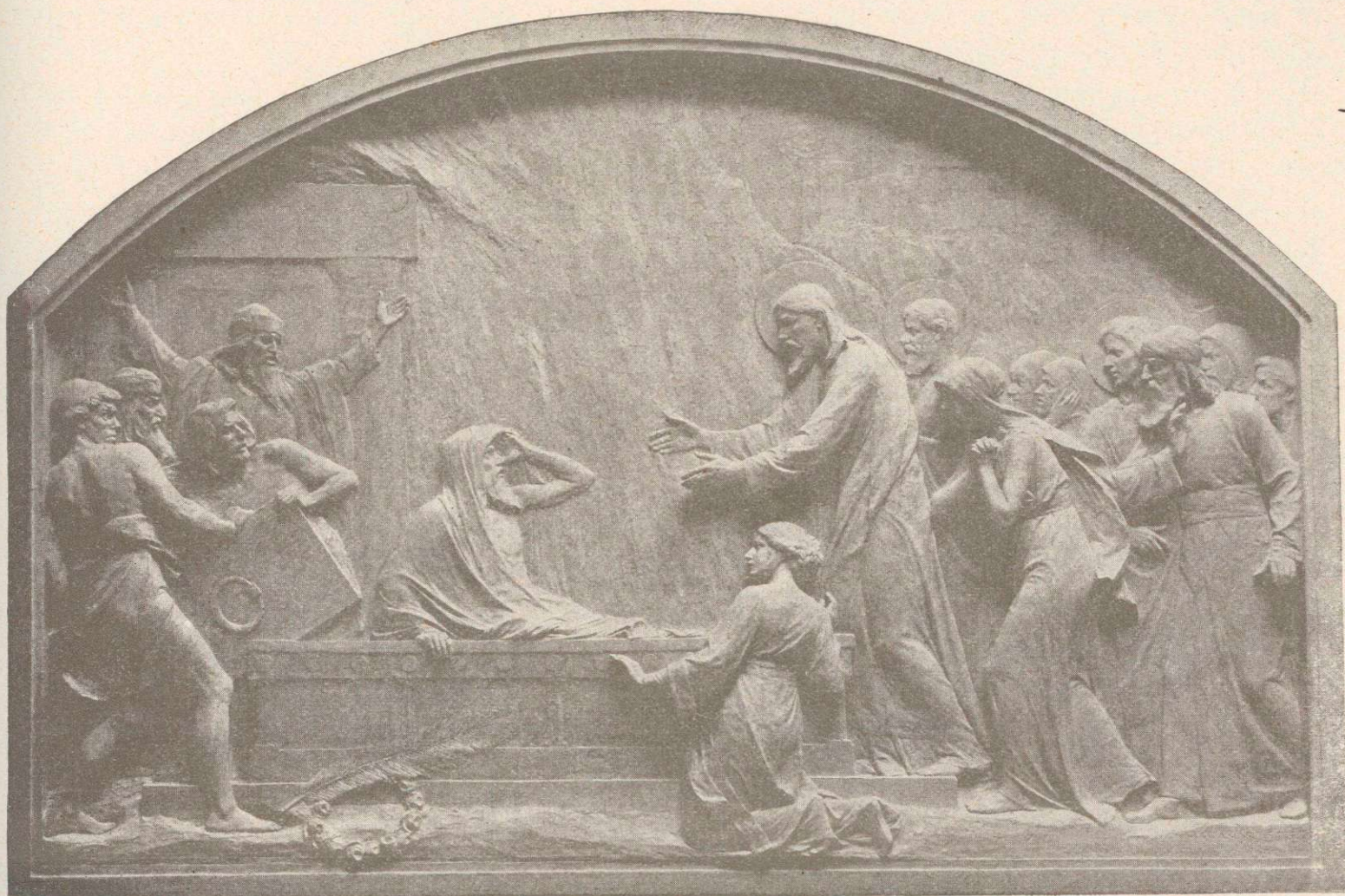
SLIKE.

Jezus obudi Lazarja. Prof. Brandstätter. — Kalvarija iz laniške cerkve. Prenovljena slika neznanega slikarja. — Rumeni reki maše žrelo. — Glediška predstava na čast Te-uanu, duhu Rumene reke. — „Nebeški sin“ Kuan Hsy. — Ranjeni Tankred in Erminija. — Fr. Marn. — Spomenik Hmelnickega v Kijevu. — Kazan v Rusiji. — Zavod sv. Stanislava: Slavnostna dvorana s pozoriščem. — Vestibul. — Kapela. — Arhitekt Josip pl. Vancaš. — Svatopluk Čech. — Labinj v Istri. — Iz Makedonije: Vodnjak v Peli, zadnji ostanek rojstnega mesta Aleksandra Velikega.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2,5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

JEZUS OBUDI LAZARJA.
RELIEF NA NAGROBNEM SPOMENIKU GROFA KOTULINSKEGA.

PROF. BRANDSTÄTTER.

FR. TERSEGLAV:

LAZARJEV SEN.

Maestro, perchè mi hai
svegliato?
Era così dolce il mio
sonno,
Oh! così dolce e obliuoso.
Arturo Graf.
(„Resurr. di Lazzaro.“)

Nad Betanijo je kraljevala južna noč. Dan se ji je bil umaknil in je premišljeval o velikih dogodkih, ki so se ravnokar izvršili na tej sveti zemlji v hiši Martini in Lazarjevi. Pribežal je k Zori, ki je čakala, skrita za gorami judejskimi, in ji pripovedoval, kakó je rabbi Jezus zbudil k življenju Lazarja in kako se je solzil ob

njegovem grobu. Dan je modroval, tiha Noč pa je prisluškovala.

„Vedi“, je dejal Zori, „pozni rodovi se bodo spominjali tega dné; blagrovati bodo Lazarja in poveličevali ime Gospodovo. Glej storil je največje čudo, povrnil je življenje človeku, ki je tako zvezan z zemljo, z nebesi, z nočjo in z nama! Kaj je človek brez nas? Samega sebe tako slabo pozna, ves je naš, ki smo ga opojili s svojo lepoto in ga priklenili na vse, kar ga obdaja. Samega sebe ne zna tolažiti in sam se ne ume milovati: poljubljati ga morajo materina usta, dragovati roke nevestine, in nebo mora sipati nanj svoje razkošje — sebi prepuščen

pa otopí in mrè. In ko umira, gleda, kako se trgajo vse te vezi; groza se ga polašča, groza, ki je doslej spala na dnu srca in ki se zdaj priplazi nepovabljena. Boji se sodbe, ki mu grozi, ker je tako malo živel zase in bil ves vtopljen v nas.“

„Da“, je šepetala Zora in risala na obledelo nebo rožnate trakove z rdečimi prstki, ki jih je že obsevalo mlado solnce, „da, hudo je umreti, brata Lazarja pa nam je zbudil Gospod k življenju. Danes ga posetim in mu pordečim ležišče: obraz mu bo ves žarel radosti in oči se mu bodo zopet kopale v luči, ki jo je zapuščal v tolikih bolečinah; solncu bom naročila, naj izlije nanj vso svojo prelest. Ne bo več sam, in po žilah mu bo plula živejša kri, in veselili se bomo njegovega vstajenja.“

Tedaj je Noč spreletela tajna slà, vsa je onemogla in usnula. Dan je mogočno in sijajno zavladal.

Medtem pa je bil Lazar prečul vso noč in huda bol je stiskala njegovo dušo. Iz šeola¹⁾ se je bil povrnil, gledal je bil duše očakov in oči se niso mogle privaditi dnevu. Lazar se je zamislil in silno je trpel ob svojih spominih. Trepalnice so bile trudne in so si želele pokoja. Roke so se mu tresle, telo se je mučilo, težka môra je vila dremotne ude, a duša je bila čisto zbujena in vedno nove podobe so se vrstile pred Lazarjevimi očmi. Ni mu bilo mar dneva in nežnih zarjinih boj, videl je pred seboj le novo življenje, polno trpljenja, ki je prežalo nanj pred durmi, da ga kmalu kmalu zopet odvede s seboj.

Lazar se je spomnil kraja onkraj groba, kjer se je prebudil iz smrtnega sna po globoki nezavesti. Oh — tam je bilo sladko počivati! Enakomerna tema je legla tam na njegovega duha, nobena bolesta solza mu ni kanila iz oči, noben vzdih se mu ni izvil iz grudi, nista se menjavali radost in bol. Tam ni bilo nade, pa tudi ne mrkega obupa; tam se je spočila njegova duša in oddahnila od zemeljskih bojev. Tam pri očakih ga niso razburjale strasti, radost mu

¹⁾ Hebr.: predpekcl.

ni preplavljala srca in zla usoda ga ni žalostila. V šeolu sta kraljevala pokoj in pozabnost.

In sedaj se je spomnil Lazar glasu Jezusovega, besed, ki so zapovedale življenju, naj se vrne v trohneče telo. Gledal je v duhu solze Gospodove, ki so kapale nanj, orosile grudo, pod katero je ležal in živo je začutil iznova ljubezen božjo, ki ga je prebudila. Lazar je bil te ljubezni vesel, a zgrozil se je pred novim življenjem, ki mu ga je podelil prijatelj in Mesija njegov.

Ko je posijala nanj zora, se je ustrašil trpljenja, ki ga je čakalo. „Zakaj naj zopet upam, zakaj naj zopet valoví bol po mojem srcu, ko sem vendar že užival veliki in globoki pokoj?“ Tako je ugibal Lazar in njegova duša je bila boj poln grenkosti. Zahrepenel je po grobni temini in želel si je miru šeolovega. Iz prs se mu je izvila otožna tožba:

„Zakaj si zbudil me iz smrti, rabbi moj? Kaj nisi vedel, da je sen moj bil sladak, da bil je miren in globok tako?“

Takrat so pa se narahlo odprle duri. To ni bila sestra Marta, to je bil Gospod Jezus, ki je stopal k njemu, kakor mati k ležišču otrokovemu. Môra je zapustila Lazarja, dobrodejne sanje so legle nanj, udje so se mu omehčali. Glavo je zakopal v blazine ter poslušal blagi glas Gospodov.

„Lazar, ne ustraši se trpljenja! Dal sem ti življenje, še krasnejše ti bom podaril. Glej, trpel še nisi dovolj, zato sem ti vrnil dušo in te poklical, da izpolniš svoje zvanje. Jaz grem kmalu v Jeruzalem, mesto kraljevo, da me ondi tepó, bičajo in križajo. Lazar, sledi mi! Okusila bova vse gorjé, ki nama je namenjeno, in vse, kar je pisano o nas, naj se zgodi! Izpij čašo, ki ti jo nudi moj oče, potrpi in hodi kraljevsko pot trpljenja! Vtopi duha v tajnost, ki jo pomenja življenje, in ne išči miru tam, kjer biva nestalnost. Popeljem te skozi temo in bol k luči in radosti!“

Solnce je obsijalo Lazarja in Gospoda. Oči Lazarjeve so bile zaklopljene in besede

Jezusove so lile pokoj v njegovo dušo. — „Tam ni bilo miru“, je dejal Gospod, „tam si le na vse pozabil in dobro se ti je zdelo počivati, ker si bil naveličan življenja in bojev. Sedaj te čakajo boji, a po njih novo, svetlo, brezmejno življenje in neizmerno blaženstvo.“

Solnce je tedaj jelo pripekati z vso silo; nebo je žarelo radosti in zemlja je kipela razkošja. Solnčni žarki so zlatili in omamljali vzduh. Sredi sijaja in moči pa je stal Jezus, obsut s žarki in govoril:

„Lazar! solnce te čaka in svetloba, ki ti jo bo prižgal moj oče za Golgato. Trpela bova, brat moj, a najine rane bodo osvetljene, ožarjene, potem ko bova izkravela.

Tedaj pa te povedem s seboj, ne v šeol, kjer vlada grobna tihota in smrtna senca, ampak v moje kraljestvo, kjer boš na veke stoloval z menoj, stoloval in sodil dvanajstero rodov Izraelovih!“

Gospodova postava je boljbolj bledele v solnčnem svitu, spojila se je z žarki in izginila. Lazar se je prebudil. Gospodove besede so bile prevzele njegovo dušo in navdalo ga je tiho veselje. Razprostrl je svoje roke k nebu in usta so mu zapela jutranjo zahvalnico Davidovo:

„Od svita in jutranje zore čujem k Tebi, o Gospod; kako hrepeni moja duša po Tebi, kako silno Te zaželi moje meso! . . .

Ker si rešil pekla mojo dušo!“ . . .

GRIŠA :

AH KAM . . .

Ah kam, ko ni poti nikjer,
kam dalje v brezciljne poljane?
Vse mlade noge zapeljane
bo vničil ta temni večer! . . .

O, meni je žal teh ljudi,
svetlobe željnih oči,
in žal mi je mladega jutra,
ki smrt mu zdaj v prsih leži . . .

Pa vendar jaz hočem naprej
čez strme, snežene bregove,
pa vendar jaz moram naprej,
da vzdramim polmrtve duhove . . .

Kot furija šlo je mimó
in žugalo v prazno temó —
in slišal sem sveti ukaz:
preganjati temo in mraz! . . .

IVAN LAH:

GOSPOD RAVBAR.

PESEM.

(DALJE.)

Pohiti po dvoru gladkem,
po stopnicah kamenitih
v grad ponosni gospod Ravbar,
kjer na oknu ga pozdravlja
deklica oči nebeških,
deklica, kot vila krasna,
kot na solnčni, jasni gori
smehljajočega obraza
zlato solnčece pozdravlja.
Meč ob boku zaropoče,
mu ostroge zarožljajo.
Ej, kako je lep junače
mladi, vitki gospod Ravbar,
ko se na izhodu vstavi
in s sokoljimi pogledi
svojo hrabro četo meri
in izgine brez povratka.

A na dvoru bratci trije,
gospod Lambergar Sebasta,
Janko Kisel in Jošt Turen,
sedli k mizi so bogati,
ki pod lipo je košato,
vsa v majolkah obložena,
gostom na veselje stala.
Primejo majolke polne
in izpraznejo do konca,
da bi žejo pogasili,
ki na poti jih je žgala.
Njim na čelu sam Sebasta
prvi jo do dna izprazne,
in Jošt Turen, Janko Kisel,
zgledu temu brž sledita.
Potlej trčijo najprvo
gospodarju na zdravico
in na grada gostoljubje.
Ko so drugič natočili,
gospodárici na zdravje,
v vekovečno blagostanje
čaše so do dna spraznili.

Ko so tretjič natočili,
so nevestici na zdravje
in na srečo nje bodočo
polni radosti napili.

Briše potno čelo svoje
vtруjeni gospod Sebasta,
da se pleša mu ne vidi;
ne odvzame si čelade,
da bi mladim se dekletom
kakor mlad junak pokazal,
če bi ga na skrivnem morda
z grada kje opazovale
z radovednimi pogledi . . .

Se posmeje gospod Turen
govori mu šepetaje:

„Nič ne boj se, naš Sebasta,
zašli smo na prazno gnezdo,
ni je lepotice kake
menda v celem temle gradu.
Ena sama v njem se skriva,
ki jo ljubi gospod Ravbar,
nji zaman, gospod Sebasta,
skrival lice bi prestaro.
Pa bo menda že resnica,
da še lepe golobice,
kakor danes je navada,
ni seboj že prej odnesel
kak gavran iz turške Bosne
ali pa golob izvabil
jo seboj v bogate dvore.
Pa bo menda že resnica,
kakor zdaj se v gradu kaže,
da napravimo ta teden
še veselo, lepo svatbo,
da povabimo gospôdo
vso od blizu in od daleč
na veselo svatovanje.
Pa bo menda že resnica,

da je srečen gospod Ravbar,
 naj na vojsko gre nad Turka
 ali ljubi po gradovih.
 Nikdar še odšel brez zmage
 ni z bojišča in brez plena,
 pa bo menda tudi tukaj
 modro vedel izpeljati,
 da se bo smejala zmaga
 plen pa svetil se od zlata.
 Pa bo menda že resnica
 — če mi pamet misli pravo —,
 da še midva vmes dobiva
 morda zvesto srce kako
 ali pa vsaj lepo lice
 neizprosne mlade deve,
 med povabljenimi svati,
 ki jih Ravbar sem povabi,
 ki privró iz vse dežele.

Pa se malo poigrava
 in na plesu zavrtiva
 in razveseliva malo,
 kakor to je nekdanj bilo,
 ko so mlada leta cvela.
 Morda te, gospod Sebasta,
 zmoti gospodična kaka,
 da te vsaj za nekaj časa
 zapustila bi nevolja:
 saj ti menda ni neznano,
 kako lahko premagljiva
 včasih je prestara pamet.“ —
 Turen je tako govoril
 in izpraznil polno čašo.

Govori mu Janko Kisel:
 „Vse se lahko še napravi,
 mislim, da nam kratki dnovi
 prinesó še lepih časov.
 Toda modra pamet prava
 drugo kaže in svetuje.
 Kdor junak je, ne pozabi
 v jasnih dnovih, dni nesrečnih.
 Vedno treba v časih zdanjih
 misliti je na bodoče.
 Skrb za krajino domačo
 mene zapustiti noče.
 Če mi moja mlada glava

prav prevdari in razsodi,
 naj veselje nas ne zmaga —
 z možem naj previdnost hodi...
 Če se ženi gospod Ravbar,
 kdo nas vodil bo po bojih,
 kdo bo nam deželo branil,
 ko bo on pri ženi dragi
 presedel lepe dnove:
 Meni se ne zdi to šala —
 resne zdaj imamo čase.“ —

Nagnil je junak majolko
 in do dna jo je izpraznil.

Si pogladi sivo brado,
 govori gospod Sebasta:

„Menim res, da to ni šala,
 kar vesela je resnica:
 praznovali bomo svatbo,
 Ravbar nam zadel je pravo.
 modra misel je njegova,
 ki mu vedno kaže pravo.
 Le pomislita, kaj bode,
 kaj prinesejo nam časi,
 če pomremo brez potomcev!
 Kdo za nami bo deželo,
 kdo bo vero našo hranil,
 kdo bo šel na Turško v boje,
 kdo bo slavo našo hranil?...
 Mlado kri nam starost hladna
 skoraj srce vroče vmiri,
 ko premine želja vsaka
 bojne sreče, trde slave,
 ko želimo si počitka
 le pod krovom kje domačim,
 kakor sam sedaj okušam,
 ko ostal sem starec-samec.
 Vse za grobom se pozabi,
 a prepozno je kesanje.“ —

Resno stavec se zagleda,
 v dušku polno čašo sprazni.

Odgovarja mu Jošt Turen:
 „Modra tvoja je beseda,
 ljubljenei gospod Sebasta.

Po zgubljenih mojih letih
večkrat se mi kes oglašā.
A prinesli izpremembo
bodo nam prijazni časi;
tudi je obema znano,
da se Kisel ne bo branil
golobice ljubeznive,
kadar pravo kje zasači;
še na Krajino pozabil
bo v veselih tistih časih.
Tudi midva še brez truda
bova se rešila samstva,
ker najbolje je na sveti,
da oboje se združuje:
boj na Krajini krvavi
in doma vesela sreča
za prestanih dni plačilo . . .
Čudno le, da že na starost
so obšle te misli žale,
ko boš skoro hodil nama
v škodo, dragi naš Sebasta,
češ da sva midva premlada,
tebe bodo si volile
naše lepe gospodične.“

Neverjetno z glavo maje
stari Lamberg in nemirno
z roko trdo brado gladi.
Trčili so polne čaše,
izpraznili jih junaki.
Ko tako so govorili,
pesem so zapeli hlapci
od visokega zidovja.
V mrak odmeva prepevanje,
a molče junaki trije.
Ne prepeva jim Sebasta,
misli na pretekle dnove,
Janko Kisel pa na čase
se zamislil je bodoče,
Turen pa v obraze mlade
se zagledal je smehljaje,
ki jih pripeljajo svatje
iz obližja in iz dalje.

Star je gospodar Podgrada,
hrabri Pódgračan Milane,
ki na meji je hrvaški
davno-slavno gospodaril.

Sam ne gre sprejemati gostov,
k sebi kliče svoje paže
in povelja jim naznanja:
Pogostite goste-hlapce,
Ravbarja poznano četo?
Ravbarja pa gospodarja,
Jošta Turna, dušo drago,
ž njima Lambergar Sebasta,
meni starega že znanca,
Kisla, znanega junaka,
k mizi moji povabite.“

Razleté se urni paži,
oglasil se rog po gradu,
vabi k delu hitre sluge,
da takisto je po gradu,
kot da Turek ga oblega . . .
Prinesó vabila gostom.
Ne pomišljajo junaki,
obdarijo z zlatom paže,
starcu pošljejo pozdrave,
da odzovejo za mizo
vsi se ob gotovem času
na njegovo gostoljubje.

Po stopnicah pa lahkotno
z mečem dolgim ropotaje
stopa vrli gospod Ravbar,
rokavice si odpenja
in ovratnik si popravlja
Odslovi prijazne paže,
klanjajo se paži nizko
in izginejo v hodnikih;
sam gre z urnimi koraki
v sobo znano svoje drage.
Kot na skali sivi sokol
se ob solnčnem dnevu vstavi,
in z očmi si išče drage
in ozira se po vragu:
tako na nje sobe pragu
obstoji junaški Ravbar.
Nič ne čaka svoje drage,
videti nikjer ni vraga . . .
Sreča mila te, junače,
menda po vseh potih spremlja . . .
Sam stoji na njenem pragu,
nič ne čaka svoje drage,
sama mu hiti naproti . . .

Srčno Ravbar jo objame,
 ves prevzet lepote take,
 ki na svetu ji enake
 videlo ni božje solnce,
 kar po jasnem nebu plava.
 Dolgo zreta brez besede
 si v oči v ljubezni sami,
 saj beseda je neznana,
 ki bi srečo opisala,
 boljša menda v časih takih
 je pogledov govorica . . .
 Gospod Ravbar znane slave,
 ki se ni umikal mečem,
 mirno je upognil glavo
 pod ljubeznijo premagan.
 Oj junače, gospod Ravbar,
 kot otrok si, ki objame
 prsi mu ljubezni sila . . .

Pred nogami svoje drage
 Ravbar na kolena pade,
 govori besede take:

„Sladka moja golobica,
 mojega življenja zarja,
 mojih dni bodočih solnce,
 biser zemljice hrvaške!
 Da ne bil bi živel dneva,
 ko te sreča mi je dala,
 ne bi hotel več živeti
 praznega življenja sanje . . .
 O Jedvinka, sreča moja,
 mojih težkih dni tolažba,
 ti ljubezni moje zvezda,
 bodi tisočkrat mi zdrava.
 Kaka to je sreča zame,
 ti noči nemirnih sanja,
 ko oči te smejo zreti,
 golobica moja draga.“

Pa pokara ga Jedvinka,
 Take mu besede pravi:

„Kaj da si tako odlašal,
 da te ni tak dolgo bilo,
 ljubi, dragi gospod Ravbar?
 Vedno sem se zate bala,
 čakala te dan za dnevom,

malo sem noči prespala,
 mnogo sem jih prebedela
 v neprestani skrbi zate . . .
 Če tako si me zaželel,
 kaj da ni te do Podgrada
 nikdar vranec tvoj prinesel,
 da ni bilo ne pozdrava
 ne od tebe sporočila,
 niti tebe, sokol dragi?
 Peli so o tebi pevci
 pesmi bojne in krvave,
 kako bíješ se po Turškem
 in boriš si slavne zmage . . .
 Davno sem obupovala,
 da še kdaj se vrneš k meni,
 misel je na srce pala,
 da nekoč te v boj krvavi
 prazna sreča bo zvabila,
 da ti slavne zmage vstavi,
 da na tujem te objame
 smrt z nemilimi rokami,
 da bi daleč zakopali
 te v krvavi turški zemlji,
 s konji težkimi teptani,
 ne v domači zemlji lahki . . .
 Mislila sem, da pozabil
 skoro boš na grad odročni,
 ko povsod po svetu daljnem
 mnogo je deklet bogatih,
 ki po zmagi pridobljeni
 motijo oči junakom . . .“

Deklica pogled povesi . . .
 So prinesle te besede
 ji v spomin poprejšnje čase,
 ko srce so ji obdale
 misli čudne, misli težke,
 kje že hodi gospod Ravbar:
 ali živ še bíje boje,
 ali pal je v borbi hrabri,
 ali misli dan za dnevom
 na odročni grad podgrajski,
 ali spi kje med junaki
 smrti neminljivo spanje,
 ali ga je premotila
 deva druga bolj bogata
 in krasnejša kakor ona . . .

Ker nestalno moško srce
rado prejšnjih dni pozabi,
če ga zmotijo pogledi
vneti od ljubezni mlade.
Skoro solze privabile
so v oči besede zadnje,
kakor solnce roso cvetki,
kadar v jutru se prikaže,
na pomladni cvet privabi.

Pa molči ji gospod Ravbar
in ne reče ji besede:
vkloni le ponosno glavo,
potlej te besede pravi:
„Sodi kot je tebi drago,
zmagovit gospod je Ravbar,
Ravbar suženj je pokoren,
pa kaznuj in daj ukaze,
ti le moreš jih dajati,
drugi nihče ne na svetu . . .“

Ni ga draga kaznovala,
milo se je nasmejala

pa mu te besede pravi:
„Oh, kako bi ukazala,
kako bi ti kazen dala,
ko edino le na sveti
morem ti ljubezni dati,
ko dočakala sem komaj,
da si spomnil se Podgrada
in prišel po dolgem času,
ko so pravili da bíješ
se po Turškem, da nemara
več ne vrneš se iz boja,
da pozabil si na drago,
ki ni tebe pozabila . . .“

Bistro vstane gospod Ravbar
in objame jo junače
svojo mlado golobico
in sprejema lepo kazen,
sladke njenih ust poljube
in najlepša očitanja:
— Kaj da te tak dolgo dolgo
bilo ni, moj ljubi, dragi . . .

(DALJE.)

GRIŠA:

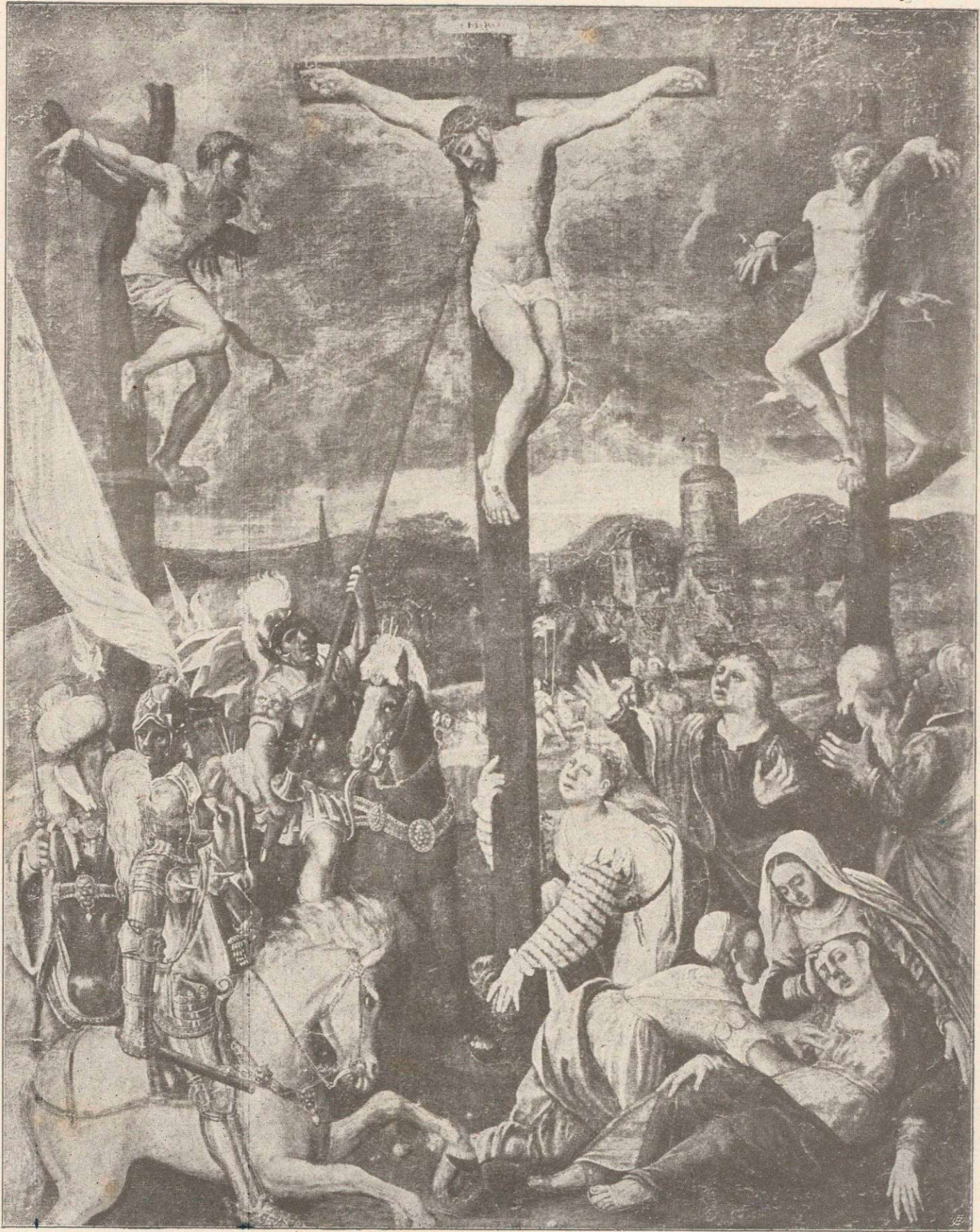
SLEDOVI TEŽKIH UR . . .

Sledovi težkih ur,
spomini zimskih dni,
kaj zrete me v obraz
z otožnimi očmi?

Popotnik nisem jaz,
ki sneg ga je zapal —
ne, ne, jaz nisem on,
ki v noči je ostal . . .

Jaz merim svetlo pot,
pomladi grem nasprot,
naprej čez sneg in led,
v ljubezni topli svet!

KALVARIJA IZ LANIŠKE CERKVE.

PRENOV. SLIKA NEZNANEGA SLIKARJA.

FR. S. FINŽGAR :

POD SVOBODNIM SOLNCEM.

POVEST DAVNIH DEDOV.

VII.

(DALJE.)

Polnoč je prošla, ali krog Hilbudijevega tabora je orila grozna vika. Kroginkrog so goreli ognji, ob njih je pa bučala vojska kakor napol blazna. Tabor je bil čisto oropan. Volovske kože in plahte so potrgali s šotorov in jih razvlekli po ravani. Razgrinjali so jih po tleh in se valjali po njih, pretepali se zanje, vlačili jih drug drugemu izpod telesa in jih trgali na kosce. Oplenili so žitnico in zalogo suhega mesa. Pulili so se za gnjati, žito raztresali po tleh, preganjali se od ognja do ognja in razgrinjali vsi omoteni od slavne zmage.

Le modri starešine in stari vojniki so sedeli resni ob Svarunovem ognju. Videli so, kaj počenjajo mladci, kako razgrajajo pastirji in ljudje, ki so bili divji kakor volcje, zavistni in nevoščljivi, pa pripravljeni na večno zabavljanje in pretepanje. Nihče se ni dvignil, da bi jih krotil in miril.

Poznali so dobro svoj zarod. Kakor mladi turi so zrastle v gozdu pod svobodnim solncem. Komaj so se izkolebali iz naročja materam, so že tirali jagnjeta v goščo in na pašnike, pri njih nočevali in se ustrašili samo težke roke starešine, katerega so spoštovali njihovi očetje, ker so ga sami izvolili, in se prostovoljno podvrgli njegovi oblasti.

Starešine niso pogrešali nobenega tovariša. Mladina je naskočila prva — pustili so ji krvavo delo in ostali zvečine zunaj tabora. Ampak na njih licih je bila vendar velika in ponosna radost nad zmago.

Samo Svarun je bil žalosten, tako žalosten, da se je sključil v dve gubi — ponosni starosta, zmagavec tako drzovitega Hilbudija. Edina opora njegova, Iztok, ki je dokazal

v tej vojni, da bo vreden sin slavnega rodu Svarunov — ta sin je ležal kakor mrtev blizu ognja pod platnenim šotorom.

Ko je ponehal boj, ni miroval več, dokler niso izvlekli izpod grmade trupla sinovega. Po licu so se mu vdrle solze, ko so dvignili Iztoka, namočenega v krvi. Nanj se je zgrudil oče in se razjokal.

Pa nenadoma se je dvignil.

„Ni še mrtev! Srce je vztrepetalo!“

Upanje mu je zažarelo v očeh.

Nesli so ga iz tabora, razpeli šotor in ga položili vanj. Svarun je poklical vrača, ki je bil slovit v rodu Slovanov in čestit pa spoštovan, kot velik prerok, ki mu bogovi razodevajo skrivnosti.

Vrač je slekel Iztoku oklep, odpel čelado, in skrbno umival okrvavljeno telo ter iskal rane. Pritiskal je uho na srce in zadovoljno kimal.

„Živi, Svarune, tvoj Iztok živi!“

Rane pa ni mogel zaslutiti nikjer. „Udarjen? Omamljen?“ je mrmral vrač.

Hilbudijeva čelada, ki jo je imel Iztok, je bila nekoliko presekana in zmlinčena.

„Omamljen je! Na glavo je udarjen s silno močjo. Iztok se vzbudi, upaj, oče, in obljubi darov bogovom!“

Svarun je sklenil v srcu, da žrtvuje za Iztoka najlepšega junca, če se sin prebudi in ozdravi.

Vrač je velel očetu, naj gre iz šotora in pusti njega samega pri Iztoku.

Svarun je spoštljivo poslušal in se vrnil k starešinam ter čepel v mogočni bolesti nem in brez besede med možmi.

Trenotki so se mu vlekli in plazili brezkončno. Na zvezde se je oziral, po mesecu je gledal — pa vse se mu je zdelo priko-

vano na nebo. Nič se ni genilo. V strašnem dvomu in čakanju je mislil starec, da premine, preden napoči jutro. Kadar se je kdo približal ognju, če je zadonel vesel vzklik, se je stresel, prizdignil glavo in se ozrl. Upal je, da prihaja vrač z veselim sporočilom. A ni ga bilo.

Starešine so polegli in pozaspali. Tako isto se je raztegnilo na travo polovico vojske, ognji so pogašali. Le bučanje mladine, divje pesmi, prepir in prerivanje se ni poleglo.

Svarun si je tiščal ušesa in živel v usodnem čakanju. Lezel je čedalje bolj skupaj, kakor bi se pogrezal hrib in izginjal v tla.

Pobledele so zvezde, ugašale in ginile so na sivem nebu.

Tedaj se dotakne Svaruna rahla roka.

Starec je vztrepetal.

Vrač ga je klical, na njegovem obrazu je bila velika radost.

„Svarune, slavni starosta, ne umre tvoj rod, slava bogovom, lztok pije vodo!“

Starosta je planil kvišku in hitel v šotor. lztok ga je veselo pogledal, krog ustnic mu je igral smeh. Oče je pokleknil k sinu in jecljal: „lztocē, lztocē, moj otrok...“

Ko je priplulo solnce, so obnemogli tudi mladci. Najhujši razgrajāči so pocepali na tla. Nikogar niso prebudili solnāni ųarki — cela ravan je bila pokrita s speāimi telesī, kakor z mrtveci. Svarun je hodil edini pred šotorom lztokovim, dvigal roke in hvalil Solnce ter ųepetal molitve.

Proti poldnevu so se zaāela dvigati telesa, zaųumelo je kmalu med vojniki, in trudne ųete so zopet oųivele. Od severa sem proti Donavi se je pa premikala dolga vrsta obloųenih konj, ųrede ovāc so meketale. Prihajali so iz gradiųāa z jestvili in pijaāo.

Mnogo mladcev se je napotilo ųez most naproti prihajajoāim; kmalu so pritirali konje in ųivino v tabor. Priųlo je z njimi mnogo devojk, sredi je jezdil ovenāanega konja Radovan, v rokah plunko in je bil nanjo, da so jeāale strune novo zmagoslavno pesem.

Raztovorili so ųito in med, pograbili ovne in zaāeli klati. Vse leųiųāe se je izpremenilo v velikansko slavnost. Povsod vrisk in smeh, petje in raj.

Radovan se je utaboril med devojkami, katerim so se pridruųili mladi borci. Na starem parobku je sedel, godel, kar so dali prsti in strune, in pripovedoval vesele dogodke s svojega potovanja. Mladina se mu je pa smejala, da je zvenela dobrava od razigrane radosti.

„Hej, Radovane, zakaj si tiāal v gradiųāu? ųel bi bil z nami, pa bi bil godel, ko smo kovali Bizantince!“

Krepak mladeniā je podraųil godca.

„Zahvali svojo mater, da nisi bil rojen deset let prej. Zakaj za to ųeljustanje bi poveznil plunko, mojo dragoceno plunko na tvojo ųrepinjo, da ne bi genil veā z jezikom. Tako si pa mlad in predrzen kakor ųrebe — Radovan ti odpuųāa!“

„Pa bi bil opasal meā, skrīl plunko v hiųo k dekletom in jo udaril z nami.“

„Nisem je udaril z vami, to je res. Ali res je tudi, da tako tuljenje, kakor ga zaųenete vi, mladi volkovi, ogluųē enkrat za vselej moja uųesa. Kdo bi mi potem ubiral strune? Morda ti, ko je ųe srobotna trta preneųna za tvoje oslovske uhlje? Kdo bi redil Radovana, ųe bi ne mogel s plunko po svetu? Ti, kaj ne, ko ųe kozjega mleka nimaų, da bi ga dal laānemu psetu! Molāi, uų!“

Vsi kriųem so se zasmējali, in Radovan je ponosen zaigral in zapel veselo pesem. Ali mladcem se je budila slā po Radovanovi jezi.

„Kaj si pa delal v gradiųāu, ko smo se mi bīli za svobodo?“

„Devojke je begal!“ Devojke so se vzradovale.

„Oho, oho, Radovan, ali ti pokaųemo!“

„ųe so vaųe devojke tako malovredne, da bi se obesile na moje stare kosti, jih ųe ne maram ne!“

„Pa si zadnjiā lagal, da je sama carica rekla, kako si zal.“

„Carica Teodora je pa modra ųenska, tepci! In pa tisto je bilo pred leti, ko ųe

nisem imel razoranega čela in gosjega perja v bradi!“

„Ej, da bi bil Hilbudij potrkal na gradišče, ali bi bil tekel Radovan v šumo, kakor lesjak! Škoda da je prej padel in ti ni napravil tega veselja.“

„Bežal? Kdaj sem bežal? Pa povejte, devojke, ali nisem sedel noč in dan na okopih in stražil gradišča kakor ris v bukovi kobalji?“

„Čepel si na okopih, Radovan, pa si se tresel.“

„Seveda sem se tresel od poželjenja, da bi enkrat svetu pokazal, kak junak je godec Radovan, če je sila.“

Brenk — brenk — brenk...

Zapela je plunka, devojke so si podale roke in vse se je zavrtelo okrog veselega godca.

Ko so se oddahnili, je odbral Radovan nekaj mladcev in odšel ž njimi v tabor.

„Dobimo, gotovo dobimo, poznam Bizantince! Brez tiste božanstvene pijače niso. Med, nič ne rečem, tudi ol — dobra pijača, ampak — vino...“

Radovan se je obliznil z velikim poželjenjem.

Radovan je na potovanjih križem sveta že večkrat godel v taborih Bizantincev. Niso mogli vojaki v taboru zatajiti strasti, s katero se je v tedanji dōbi ljubilo gledišče in cirkus. Vsak potepuški skakač, napolprismojen pevec, gobezdavi glumači in razuzdane plesačice — vse je bilo čislano in dobro plačano. To je vedel Radovan in se je zato kaj rad prilepil pokrajinskemu taboru, kjer se mu je redno zelo dobro godilo. Zato je tudi vedel, da ima vsak tabor klet za vino.

Radovan je iskal kleti. Sicer je bilo vse razvaljeno in razdejano. Le posamezni koli so štrleli kvišku in vmes je ležala pomen-drana pšenica in ječmen.

„Tukaj bo! Žitnica je bila tod — vino ni daleč!“

Začeli so pridno iskati, odvaljevali so hlode in vlačili proč mrtva trupla, ki so ležala nepokopana.

Radovan je previdno trkal z nogo ob tla. Naenkrat je votlo zadonelo. „Stoj, mladec bedasti, sem, sem! Klet je tukaj! Moja peta je več vredna kot vaši nosovi!“

Odvalili so nekaj brun, odpahnili prevrnjeno telego na dveh kolesih, posnažili prostor, in pokazale so se deske majhnih vrat v tleh. Priklonili so se, zgrabili s krepkimi rokami, zapahi so počili, in pod njimi se je odprla jama, v katero je vodila strma in ozka lestva.

Radovan je smuknil prvi v odprto klet. Veselo je zakričal in zavriskal, prijel prvi lončeni vrč ter nagnil pa pil, da je klokala glasno pijača, ko je vrela po grlu. Zaloga je bila dokaj bogata. Visoki, podolgovati vrči z močnimi ročkami, žgani iz rjave gline, so sloneli drug ob drugem pri steni. Od stropa je viselo na vrveh mnogo mehov, napolnjenih z vinom in olom.

Sloveni so dvignili vino iz kleti. Vsak je zgrabil vrč in ga odnesel, Radovan je pa cijazil velik meh, v kletki ga je pregriznil, da je pokusil kapljo. In bila je izborna.

Ko so drugi zvedeli za klet in za vino, je vse drlo v tabor. Suvali so se v odprtino, pili kar iz vrčev, dvigali jih vun in nosili k ognjem, kjer so se cvrli koštruni.

Začelo se je pitje in pijančevanje, raj in petje, prepiri in pretepi, dokler niso na noč omagali napol trudni napol vinjeni, in pospali kakor brezdušni. Sam Radovan je zadremal s plunko na kolenih, zagugal se in se zleknil po tleh — za vzglavje plunko z utrganimi strunami. — — —

Ko je mlada vojska divjala in se pulila za vino, je Iztok ležal pred šotorom. Poleg njega je postavila Ljubinica lepo roženico najboljšega medu, sama je sedla k njegovim nogam in mu zrla v lice.

„Iztok, sam Perun te je otel Morani. Najlepše jagnje sem mu žrtvovala, ko si odšel. Perun je milostljiv.“

Brat jo je hvaležno pogledal. Na licu se mu je zmračilo in posvetilo kakor vera in dvom. Dvignil se je in podprl ob komolec.

„Nikar, bratec, morda je bolje, če ležiš. Vrač je tako nasvetoval!“

„Ne boj se, Ljubinica! Majhne so moje bolečine.“

Z roko je segel vrhu glave.

„Iztok, pripoveduj, kako si vojeval? Izpod mrličev so te izvlekli – in ti živiš! Perun je velik!“

„Mračno je v mojem spominu. Vem dobro, da sem prvi vdrl skozi vrata v tabor. Za menoj, kakor ovni, mladci iz našega gradišča.“

„In vsi so padli!“

„Vsi so padli? Oj Morana!“

„Tebi je prizanesla, zahvalimo jo!“

„Ljubinica, ne veš, kako se boré Bizantinci! Steno so naredili pred menoj iz škitov, in izza njih so švigali meči, kakor strele. Udarjal sem, ali šlemi so bili kakor naklo. Meč se mi je krhal in prelomil. In tedaj me je zadelo orožje na glavo – zvrtilo se mi je – omahnil sem in zagrnil me je plaz tovarišev.“

„Poglej na glavo, in še rane nimaš! O, velik je Perun!“

„Dušica, da nisem imel čelade, ne bili bi me oteli bogovi.“

„Čelade?“

„Hilbudijevo čelado, ki je v šotoru. Prinesi mi jo!“

Iztok je vzel čelado v naročje in dolgo ogledoval razklani šlem.

„Kako je lep, z zlahtnim kamenjem posut.“

„Smrti me je otel, Ljubinica.“

Z nožičem je Iztok izluščil bisere iz šlemovega križa.

„Pol tvojih, pol mojih, sestra. Na zlate obročke jih nabereš in nosiš v kodrih krog senc.“

„Za spomin na brata!“

„Jaz pa za spomin na vojsko!“

Vsul je kamenčke v majhen, s srebrom okovan rožiček, ki ga je nosil na pasu – talizman slavne vražarice.

— — — — —
Yečer se je plazil na zemljo. Iz zemlje so kipele megle. Vsa vojska je že molčala.

Le Iztok je še čul v šotoru, podpiral si razboleno glavo in premišljal.

„Sloveni smo zmagali. Zares. Ampak pravzaprav je zmagal slučaj. Zaseda in ukana sta zmagali, ne mi. In vendar — treh bi se lotil takole na paši, treh in štirih Bizantincev vsak Sloven ali Ant! Ali to orožje in to vojevanje! Čemu nam divja moč?“

Spomnil se je povesti, da je nekoč majhen rod Slovenov prodal Bizantincem gradišče, mnogo hčerâ v sužnost, govedi in ovac, da so odkupili sebe. In ko so prišli bizantinski vojaki po izgovorjeno odkupnino, so žene slovenske pljuvale v obraz svojim možem in kričale: „Takahle poni-glavcev ste se zbali? Sramota! Ali ste voj-niki?“

Iztok je premišljal, kaka četa bi bili združeni Sloveni, če bi se znali vojskovati. Potrkali bi na vrata samega Bizanca. Koliko manj je bilo Hilbudijeve vojske! In napadli so jo iz zasede, vkanili tabor — pa je več Slovenov med mrličmi nego sovražnikov. In nocoj naj pride sto konjikov s Hilbudijem na čelu, pa požanjejo in razpodé veliko vojsko Slovenov na vse vetrove. Tolpa bi zatulila, vsako povelje bi bilo zastonj — peščica bi zmogla tisoče.

Iztok se je razžalostil. Prvokrat se je pomeril v boju, pa se izšolal, da divja, krepka sila še ni vse. Zavedel se je, da bo v kratkem moral zagospodariti namesto Svaruna, da čez leta učaka morda čast staroste, da bo vodil vojne . . .

Težka glava mu je zdrknila z roke na ležišče; misli so snovale skrivnostne načrte

VIII.

Svarun je drugega jutra sklical vse starešine in velmože pa stare izkušene bojevnike v bojni posvet. Zaukazal je red in mir v vojski. Sešli so se sivoglavi možje, in Svarun je izpregovoril:

„Možje starešine, slavni bojevniki, končana je vojna in ni končana. Perun je velik, zagrmel je, ko smo mu žrtvovali pod lipo, pa je držal gromko besedo. Sovrag je po-teptan, sije nam svobodno solnce, proste so naše črede. Sloven je to, kar je bil

nekdaj in kar mora biti na veke. Hvala Perunu, pod lipo mu zakoljemo zahvalne obete!

Ali pravim vam, vojna ni končana. Kdo bi puščal sredi njive plug in hodil ob lepem vremenu domov? Zastavili smo plug, brazda je zazevala široko, torej, bratje, naprej! Samo po drobtinico pojdemo od tistega hleba, ki nam ga je ugrabljjal skozi tri leta Hilbudij. Mrazovi so še daleč letos, udarimo v dežel sovragov, povrnimo si, kar nam je ugrabljenega. Drobno za drobnico, goved za govedo, pa krščenikov in krščenic naženemo domov, da pasejo črede, sejejo in žanjejo namesto ubitih naših sinov. To je misel vašega staroste, ki ste ga sami izvolili, da hodi v sivih letih pred vami in vojuje z vami vojne.

Starešine, velmožje, govorite modre besede!

Vstal je starešina Velegost, vrlo bogat in ugleden Sloven.

„Pol hlapcev mi je padlo v sedanjem boju, dva sinova ležita na polju, pa pravim: sebe še imam in še dva sina in vsi naj pademo, če treba, samo da se maščujemo in iztirjamo dolg. Svarun je moder, njegov nasvèt je misel bogov.“

„Iztirjajmo dolg!“ so ponavljali Sloveni.

Starešine rodu Antov so molčali. Pomenljivo jih je gledal Svarun. Skrb in strah sta se plazila po njegovem obrazu.

„Bratje naši, Antje, više od nas stanujete, pa res niste toliko trpeli pred Bizantinci kakor mi. Ali če hočete biti varni, zidajte pred seboj zid! Zid smo mi — vaši bratje. Primaknite svoje kamene — trde kamene, kakor ste se izkazali v tem boju — h skupnemu zidu, da boste mirno spali s svojimi družinami in varno pasli črede!“

Dvignil se je antski starešina Volk.

„Bratje Sloveni, zima leži pred durmi in trka. Tam v gorah nas zasači pa nas ujé kakor zver. Ne skušajmo bogov, ki so nam bili verni topot. Vrnimo se mirno domov do pomladi. Potlej se lahko zberemo in udarimo čez Donavo!“

Antje so glasno pritrdjevali starešini Volku. Sloveni so grbančili čela in mrmrali.

Vstal je Svarun in skušal z rahlo besedo pomiriti razdor.

„Starešina Volk, tvoja misel je modra. Ali pravim, da ni moder, kdor si zakolje jagnje in je speče, pa je potem pusti in odide z lačnim želodcem.“

„Mi ne gremo, hočemo se najesti do sita“, rohné Sloveni.

„Ne samo vi! Starosta mora biti pravičen. Antje so bili verni tovariši, pa so prišli od daleč nam na pomoč. Ali naj zastonj lomijo kopja, zastonj krhajo meče, zastonj izgubljajo glave? Ne. Plačilo se jim spodobi po delu. Mi ga ne moremo dati, pa zanje gremo ponj tja, kjer ga je obilo.“

Pa se je oglasil Ant Viljenec, bogat in bahaški starešina.

„Volk je govoril pravdo. Mi ne prosimo plačila. Če bi ga pa iskali, je povedal Volk, da lahko dobimo bridko plačilo v zobeh zime. Zato se mi vrnemo. Daleč je naš dom — bodimo modri in nikar ne bodimo požrešni kakor oni, ki je sit še jedel in — poginil.“

Antje so zahrumeli in enoglasno zahtevali, da se vojska vrne.

Svarunu je bilo bridko. Pekla ga je ta nesloga. Nobene posadke ni več ob meji, svobodno bi šli v dežel in naplenili bogatih plenov — pa nočejo Antje. Poskusil je še enkrat.

„Lepo je, da želite domov. Z veliko zahvalo vas pospremimo. Ali ko bi vi prašali svojo vojsko, pa bi morda mnogi želeli z nami, da igraje pridobé več v mesecu nego jim postori drobnica in goveda. Poprašamo jih.“

Za besedo poprime Volk.

„Tisto naj velja, če bo kaj izdalo. Zato se sklene posvèt do jutri!“

Starešine so se razšli — dve velikl gruči — na levo in desno.

„Svarun meni, da bi le Sloveni gospodarili“, so godrnjali Antje.

„Nalašč ne!“

„Kar veleva svobodnim možem!“

„Kakor hlapcem!“

„Ljudem povemo!“

„Nihče ne pojde z njim, tudi ne sme!“ Sloveni so zabavljali na Ante.

„Uporniki!“

„Samo da je vojska zdvojena!“

„Mar naj gredó v Bizanc gonit cesarjeve mline!“

„K ženskam naj gredó, da jim pogrejejo kožuhov na hrbte, ker se tako bojé zime.“

„Mar jim je zime! Volk je volk!“

Svarun je ostal sam in bil bridko žalosten. Iztok se mu je približal.

„Oče, tvoje lice je tožno. Kak posvèt, da si povесil glavo?“

„Iztok, sin moj, pomni, da Sloven ne bo srečen, ker ni složen. Oblaki se potegnejo čez njegovo svobodno solnce, oblaki tako gosti, da jih morda ne prodere več solnčna luč.“

„Oče, Sloveni se moramo izpreobrniti. Oče, jaz jih poboljšam, ko bom starešina. In vojne se moramo naučiti, vojne od sovražnikov, sicer bomo vedno tepeni.“

„Iztok, jaz ležem v kratkem: dih Morane ni daleč. Ležem, ali brez upanja. Samo da ležem k očetom — svoboden!“

Starec je klonil z glavo in umolknil. Iztok ga ni ogovarjal v resni žalosti — — —

Tisti dan je bilo mnogo prerekanja in modrovanja med vojsko. Pogovori starešin so se pretresali, hvalili se tu, zaničevali drugod. Antje so silili na povrat, Sloveni so tiščali za pohod proti jugu.

Kar naenkrat je utihnilo prerekanje. Na vzhodu ob Donavi so se pojavili konjiki. Vojska Slovenov je pograbila orožje. Devoyke in ranjenci so morali hitro čez most, da se ognejo boju. Iztok se ni zmenil za bolečine v glavi. Zbral je najboljše strelce in jih postavil, da posujejo konjico v bok s strelcami.

Ali čimbolj so se bližali jezdec, bolj so dvomili, da bi bila to sovražna četa. Noben oklep se ni zableščal, jahali so raztreseni brez reda.

„Huni! Huni!“

Kakor en glas se je razleglo, ko so jih spoznali. Orožje je omahnilo in radovedni so čakali prihoda.

Prvi je jezdil Tunjuš glavavar. Konj mršav in slok, same noge, toda vztrajnih in trdnih mišic, kakor bivolova žila. Hun je mislil, da prijezdi do tabora Bizantincev, pa se je začudil, ko je ugledal vojsko Slovenov.

V trenutku je izprevidel, kaj se je zgodilo. Naglo se je potuhnil in prijazno vprašal za starešino Svaruna.

Prijezdil je pred šotor in pozdravil starosto s konja.

Bil je Tunjuš čokat mož, voglastega telesa. Debela glava je tičala globoko med rameni. vrat kakor starega junca, nos potlačen, po bradi redke kocine, oči majhne pa žive, ki niso bile nikoli mirne — kakor dve črni iskri so švigale izpod čela. Na glavi je nosil čepko, preko prs tenek oklep iz roga, čezenj vihrajoč škrlatast plašč. Suha bedra so pokrivala kocinaste kozlovske hlače.

„Svarun, največji junak si, ker si zmagal Hilbudija. Največji na svetu, tako ti pravi Tunjuš, potomec Ernaka, sina Atile.“

„Kam pot? Razjezdi in sedi k nam pa jej!“

Tunjuš je zlezal s konja.

„V Bizanc, da nalažemo carja in dobimo denarja.“

Tunjuš se je glasno zakrohotal.

„Upravda je mogočen; se ga ne bojiš?“

„Mogočen? Ti si mogočen in jaz sem mogočen, ki poznamo meč in kij. On pa sedi na zlatem stolu, svalka med prsti oslovske, popisane kože in pestuje svojo lepo babo, ki je pa vlačugarica, da je Tunjuš še svojemu konju za rep ne priveže. Njemu se samo reče: Cesar, barbari se dvigajo — pa odpre skrinje in nasuje zlata pa moleduje: Tunjuš, pomiri, plačaj, ná zlata in srebra!“

„Ne verujem. Upravda ima Hilbudije! To so besi! Kdor ima take vojnike, lahko sedi na zlatem stolu!“

„Hilbudij je bil samo eden! Sedaj je zemlja prosta. Pred Bizanc greš lahko, če utegneš in se ti ljubi!“

„Ej, bi šel, pa Antje, Antje...“

Tunjušu so zažarele oči.

„Saj dovoliš, da moji prenočijo v taboru. Jutri krenemo dalje!“

„Naši gostje ste. Kar imamo mi — tega ne pogrešajte vi.“

Huni so se pridružili vojnikom Slovenom. Tunjuš je pozdravljal vojnike in počasi prišel do Antov, kjer je legel med starešine.

V Iztoku je med tem časom dozorel drzen sklep.

Počakal je Radovana.

Sedel je proč od vojske za samotnim grmom in vezal potrgane strune na plunki. Njegov obraz je bil čemeran, zavrt v jezne oblake. Ko se mu je približal Iztok, se je ozrl nanj izpod čela in se ukvarjal dalje z delom.

„Radovane, tako sam? Godec — pa čepiš za grmom.“

Ni mu odgovoril besedice. Ošinil ga je z ostrim pogledom izpod tršastih obrvi.

„Slabe volje, Radovan! Živinski si se napil bizantinske pijače.“

Godec ga je pogledal kakor razkačen sršen.

Iztok je pa sedel mirno poleg njega in dolgo časa molčal.

„Striček, ne bodi hud, prašal bi te važnih reči!“

„Prašaj!“

„Ti greš v Bizanc?“

„V Bizanc! Pri teh divjakih mi ni biti. Raztrgali so mi strune, volkodlak jih srečaj!“

„Me vzameš seboj?“

„Sine Svarunov, bodi moder in ne nori! Zate je dom, za sina staroste. zame godca — potepanje križem sveta.“

„Pa vendar pojdem, ker hočem, ker moram.“

„Bizantinec ti je z udarcem skalil možgane! Ne govori neumnosti! Ostani doma in ne ubijaj sivega očeta. Pomisli, da si sedaj edini sin.“

„In zato hočem v Bizanc.“

„Šetek te je otvezel na vrv in zadavil tvojo pamet. Zatožim te očetu, da si нареže šib in te spokori.“

„Striček, bodi usmiljen, vzemi me seboj. Znam peti — lepo peti!“

„Norec je kakor voda. Samo naprej, nikoli nazaj. Razodeni, kaka slà te vleče na pot.“

„Naučil bi se rad po bizantinski vojevati!“

Radovan je razkleščil usta na široko. Bulil je dolgo vanj, držeč v vsaki roki konec utrgane strune.

„Po bizantinski vojevati... Saj znaš po slovenski, dokazal si te dni, kakor pravijo mladci, ki so bili s teboj.“

„Ali oni znajo bolje. Jaz hočem znati takisto.“

Radovan je tehtno pomislil, ko je vezal utrgano struno.

„Ne rečem, lepa misel tvoja. Sam cesar bi bil vesel takega vojnika. Ali vedi, da barbare pošljejo prve v boj, in da se težko še kdaj vrneš živ.“

„Perun me bo čuval.“

„Dobro! Vrl dečko si, morda te išče sreča. Vzajem te seboj — in ko prvokrat ganeš za mano z nogo, tedaj si moj sin. Razumel?“

„Tvoj sin, očka dragi!“

„Ali te je videl Tunjuš?“

„Ni me!“

„Te ne sme. Tunjuš je zvitorepnik. V Bizanc gre — tam naju prodà Upravdi za stare konjske brzde. Zato sem se mu skrtil tudi jaz. O tej vojski ne smeš vedeti besedice.“

„Ne besedice, očka!“

„Ne prikaži se Hunom. Ponoči izgineva. Toda premisli dobro, da tvoj oče umre žalosti!“

„Ne umrè. Deset sinov je padlo, pa ni umrl.“

„Pa dobro. Pripravi se. Obleci prteno haljo, vzemi seboj kožušček, zakaj v Hemovih gorah naju bo zeblo. Orožja ne jemlji. Samo nož skrij za pas. Včasih se potrebuje.“

„Pa dva konja vzajem.“

„Ne smeš. Pevci in godci hodijo peš. Se nama tudi nikamor ne mudi.“

„Toda molči, očka!“

„Molči ti, pa se prikrij Tunjušu. Zvečer, ko poleže vojska, pri tem grmu!“

Iztok se je radosten poslovil. Po njem je vrelo. Bujne slike so mu plesale pred

dušo. Sanjal je o vojevanju, sanjal o lepem Bizancu, sanjal, kako se nekoč vrne učen in spreten — pa ga izvolijo za starosto. Morda pa umre — kdove kje v daljni deželi — morda ne vidi nikoli več Slovenov — ne očeta, ne sestre Ljubinice, ki jo gotovo v kratkem zasnubi velmož — morda. Srce se je vojskovalo: ljubezen do doma, do svojih — pa neutešljiva strast, da bi šel k sovražniku na dom, se izučil, pa bi ga za plačilo potem prekosil in zmagal — to dvoje je burilo njegovo kri — a zmagala je želja in hrepenenje po svetu — želja po bojni slavi.

Radovan si je pa mislil:

„Naj gre, drzni mladeč! Živel se bo prijetneje, če sta dva. Pogleda si cirkus v Bizancu, pa se mu bo zazdehalo po ovcah in na pomlad ga privedem nazaj. V bizantinske vojake ga pa ne pustim, ne, nikoli ne. Do smrti bi me grizlo v srcu.“

Ko je Tunjuš oblastno ležal med antskimi starešinami, je iztegnil kmalu vohunske tipalke in poizvedel mnenje Antov glede pohoda proti jugu. Dobro je vedel, da so posadke ob cesti, ki vodi preko Hema v Bizanc, tako majhne, da bi združeni Sloveni po Hilbudijevem porazu igraje vse užugali in si nabrali neizmerne plena. Ali Tunjuš je skrbel zase.

„Torej ne greste s Svarunom na jug?“

„Ne!“ so odgovorili starešine.

„Pameten odgovor! Veste, da je Tunjuš, potomec Atila, vaš veren prijatelj, zaveznik vseh Slovenov. Atilova kri bi se usmrabila v mojih žilah, če vam ne bi govoril resnice. Povem vam, da je do Bizanca še deset poveljnikov s četami, ki so gorji od Hilbudija. Ne nosite svojih teles volkovom za večerjo. Vrnite se in radujte se zmage!“

„Čujte! In Svarun? Oholi stavec tišči na jug!“

„Svarun je velik vojniki. Toda njegova volja je železo. Zato se ne svadite v vojnem svetu, mirno in tiho se vrnite — Svarun osamljen ne more na jug — obrne se za vami.“

Vsi starešine so hvalili veliko ljubezen Tunjuševo, razšli se med svojce in povedali, kar so jim razodeli Huni. Vsi Antje so se skrivoma pogovarjali in se ogibali Slovenov. Do noči je bila vojska razdeljena na dva tabora.

Tunjuš je pa večerjal pri Svarunu, hvalil njegovo hrabrost in zabavljajal čez Ante. Napil se je meda in vina. Njegove drobne oči so tedaj obtičale na Ljubinici. Ona se je pa tresla pred njimi in stiskala amulet na prsih...

Prišla je noč, temna, oblačna. Zgodaj je polegel tabor...

Jutro se je počasi in zaspano svitalo. Svarun je stal pred šotorom in razmišljal, jeli pregovori Ante, da udarijo proti jugu.

Tedaj pa od vseh strani pribežijo starešine Slovenov in začudeni sporočajo:

„Vsi Antje so izginili! Tabor prazen! Tunjuša je vzela noč.“

Svarun je pritisnil roki k prsom, stisnil ustnice in se vrnil v šotor — — —

Proti poldnevu se je šele prikazal zopet na dan. Na njegov obraz je leglo nekaj kamenitega. Globoke brazde so bile še globlje in trde kakor v skali, kjer jih izdolbe kaplja v stoletjih. Sklenil je, da se napoti sam za nekaj dni v deželo Bizantincev, da vsaj nekaj plena prižene domov po tako srečni zmagi. V gradišče je sklenil poslati Iztoka, da ga varuje in brani v sili.

Ukazal je, naj ga pokličejo.

Vsepovsod se je razlegel klic: Iztok, Iztok — — — križema so tekali mladci in ga iskali. V tabor so šli, po okolici, v grmovje, na ravnino — izginil je dan — Svarun je čakal zastanj — Iztoka ni bilo od nikoder.

Stavec je pozval velmože in jim naznanil, da je nehalo njegovo starostovanje.

Takoj je zasedel konja, mrk in mračen, pozval Ljubinico in svojce — pa odjezdil še tisto noč čez Donavo. Doma se je zaprl v hišo in kakor ranjen medved preležal dolge dneve in še daljše zimske noči na ovnovi koži...

(DALJE.)

ANTON MEDVED:

ŽALNE PESMI

PREROKA JEREMIJE OB JERUZALEMSKEM MESTU.

II.1)

Alef.

Káko je temino dahnil
na sijonsko hčer Gospod!
Z neba je na zemljo pahnil
slavni izraelski rod.
Spomnil ni se jezni Bog
ni podnožja svojih nog.

Bet.

Lepim domom ni zanesel,
ki jih Jakob je gradil.
V srdu je trdnjave stresel,
devi Judovi nemil,
vrgel k tlom kraljestvo nje,
z gnusom ji pokrtil glavé.

Gimel.

V gromski jezi je razdrobil
močni Izraelov rog,
da sovrag ga je vgonobil,
roko je odtegnil Bog.
Ogenj v Jakobu zažgal,
da je vse požrl do tal.

Dalet.

Z loka je izpustil pšico,
kot sovražnik zavihral.
Stegnil svojo je desnico,
lepo mladež pokončal.
Jeze je izsul plamén
na sijonski šotor njen.

He.

Kot sovražnik Izraela
vstal Gospod je in ga zmel.
Vse trdnjave, vsa krdela,
vse domove mu razdel.
Kralju in duhovnu čast
vzela je Njega oblast.

Vav.

Hišo je podrl nad sabo,
strgal šotor svoj ko plot,
Sijon vrgel je v pozabo,
slavje praznikov, sabot.
Hčeri Judovi možé
je ponižal in žené.

Zain.

Bog preklel svetišče svoje
in oltar zavrgel svoj,
sklical je sovražne roje,
da zidove zmelje boj.
Kot ob praznikih je vrišč
bojni motil mir svetišč.

Het.

Sam Gospod se je zaveril,
da podre sijonski hram.
Zemljo je z vrvjo odmeril
v plen sovragovim rokam.
Žalostno predzid štrli,
mirja prah se v zrak vali.

Tet.

V tleh tičijo njena vrata,
razdrobljen je njen zapah.
Kralj in poglavarjev jata
tava v tujih deželah.
Ni zakonov, prerok nje
od Gospoda nič ne ve.

Jod.

Starešine hčere neme
s Sijona na tleh sedé,
trosijo pepel na teme,
ledja pasi jim tišče.
K tlom je glavo klonila
deva mesta svetega.

1) Prvi del glej v „Dom in Svetu“ I. 1894, str. 143. sl, in v izbranih „Poezijah“ Medvedovih,

Kaf.

Od solza oko mi peša,
v prsih mi srce drhti.
Žolč izbljut z jedjo se meša,
ker je strta moja hči.
Roj dojenčev in otrok
žene koprnenja jok.

Lamed.

Svojim materam so rekli:
kje se vino, kruh dobi?
Po cestah se opotekli
kakor ranjenci bledí.
V rokah svojih porodic
mrli so upalih lic.

Mem.

S kom naj, deva, te primerim?
Komu si enaka ti?
Prispodobim naj s katerim
tebe, o sijonska hči?
Žalost tvoja kot morje,
kdo pozdraviti te ve?

Nun.

Le laži in čase zlate
prerok tvoj je videl, vpil.
Da k pokori omehča te,
hudih del ti ni razkril.
Lažnih poln izmišljotin
zrl je tujcev le pogin.

Samet.

Vsi, ki zdaj po potu grédo,
ploskajo, brzlizgajo.
Nad jeruzalemsko bedo
z rameni skomizgajo.
Kje je tisto mesto zdaj,
vzor lepote, zemlje slaj?

Fe.

Nad teboj sovragi tvoji
jezik stegajo strupan.
Škrtajo v togoti svoji,
kličejo: Glej to je dan.
Dolgo nanj čakali smo —
prišel je — požrimo jo!

Ain.

Kar je mislil, On je storil,
držal svojih se besed,
ki jih je nekdam govoril
in zatrl za tabo sled.
Vzdignil je sovracom rog,
radost zmage dal jim Bog.

Sade.

Na zideh sijonske hčere
vpije njih srce k Bogu.
Potok solz naj z lic ti dere,
nikdar si ne daj miru!
Noč in dan ne odpočij,
rosna zenica očij!

Kof.

Vstani, v noči se odzivaj!
Pred Gospodnjimi očmi
kot vodó srce izlivaj,
dvigaj roke, glasno vpjij,
da vsaj deco ti otme,
ki gladu na oglih mre!

Reš.

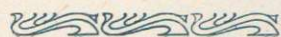
Komu čisto je obrano
trtje, o poglej, Gospod!
Bodi li ženám za hrano
dete, ped dolgó, njih plod.
Ali pojmeta s sveta
prerok, svečenik, oba.

Sin.

Zunaj so na tleh ležali
starcí in otroci njih.
Devke so in mladci pali
pod ostrino mečev zlih.
V jeze dnevih je moril,
tepel Bog, nikomur mil.

Tau.

Tiste zbral si kot k daritvi,
ki so vzbujali mi strah.
Ni ga bilo v jezni bitvi,
da lahko bi zbežal plah.
Deco, čuvano v skrbeh,
vrgel je sovrac po tleh.

ROMAN ROMANOV:

FRANC KORITNIK IN NJEGOVA DRUŽINA.

III.

(DALJE.)

Minili so božični prazniki, novo leto je nastopilo, in Franci se je napravil proti mestu. Oče mu je dal nekaj denarja za gospodinjo in na tihem in plašno se je domislil na žalostno stanje. Šele začetek je bil in že je zaostajal na plačevanju . . .

„Z Bogom, mama,“ je rekel Franci „kaj se boste trudili, slaba pot in mraz je.“

Ali mati je šla z njim, daleč ga je spremlila do ovinka in tam sta se poslovila. Mati ga je prijela za roko in je zajokala in tudi Franci je zajokal.

„Z Bogom, mama! . . .“

Glas je bil žalosten in jok se je poznal na njem.

„Priden bodi pa piši . . . vedno piši! . . .“

Razstala sta se na sneženi cesti; mati je še dolgo stala na mestu in je gledala za njim, ki se je gubil v daljavi mlad in še majhen, in žalostno ji je bilo v prsih. Samo še majhno se je poznal v daljavi, samo še črna pika se je videla v daljavi, tako silno se je bil oddaljil. In vrnila se je proti domu žalostna in osamljena.

Sneg je bil zapal čez praznike, mnogo se ga je bilo našlo, ležal je po vseh hribih naokoli in pota so bila težavna in slaba. Nič več niso letale ptice po poljih, samo po cesti so še hodile sive vrane, čopasti škrjančki so tekali in se tuintam oglašali.

Franci je šel proti mestu zamišljenega obraza in pobitih misli. Žalostna mu je bila pot v tuji kraj in nazaj med tujce. Kje je še čas, ko si ustanovi domačijo daleč daleč od domače vasi, kje so tisti dnevi, ko ga bo veselila pot iz domače vasi? . . .

Globoko se je potopil v svoje misli, ali ojunačil se je naposled; čutil je, da ni nedosežna vsa daljna bodočnost; minila bodo leta, kakor bi minila drugače, in njegovi bodo cilji in z njimi pol nebes . . .

Mrak se je bil storil pod oblačnim nebom; megla je bila legla po poljih in travnikih, nikamor se ni več videlo in sneg je škripal enakomerno pod nogami.

Že se je bil približal mestu. Luči so se videle iz daljave, kot lepe oddaljene misli sredi mrzle zimske noči.

Prišel je bil v mesto in zavil v samotno ulico in proti stanovanju.

„Dober večer! . . .“

Pozdravil je gospodinjo in si je brisal črevlje.

„No, je bilo lepo doma?“ —

„Lepo je bilo, prijazno . . .“

„Ali so dali oče denar?“ . . .

„So dali nekaj . . .“

Franci je stopil v sobo in gospodinja je šla za njim.

„Jaz ne morem čakati na te krajcarje, vse moram kupiti in vse je drago . . . Piši domov, da od zdaj naprej ne bom čakala; sproti ali pa nič!“ . . .

Franci ji je dal denar in gospodinja je odšla iz sobe. Sedel je za mizo in je tam obmiroval.

V sobi je bil mraz; prihajal je od okna in dihale so ga vlažne stene. Svetilka je gorela na mizi in po tleh so se črtale črne sence pohištva. Samotno in pusto je bilo in Franci se je domislil na dom, na domačo sobico, polno prijaznosti in toplote, in na očeta se je domislil in na mater. Prijazna sta in ljubezniva, prihitita mu nasproti in

ljubita ga skrbno in gorko. Domislil se je na domačo sobo, na zeleno in toplo peč, na bele stene in zelo zapuščenega se je čutil.

Neskončno počasi so tekle ure naprej, na steni se je komaj gibalo nihalo in pusta praznosta je vladala po sobi. Včasih so se odprla vrata hrupoma; študent je šel po sobi in je izginil za stranskimi vratmi.

Franci se je razpravil in je legel v postelj. Mrzlo je bilo, vrgel je po odeji posamezne kose svoje obleke, skrčil se je in zatisnil oči. Rad bi bil zaspal, ali ni mu bilo mogoče. Tako plašna se mu je zdela na tisti večer ta praznosta, da ga je bilo strah sredi nje in je skrnil obraz v odeji.

Iz sosednje sobe so se čuli še posamezni glasovi in končno je tudi tam vse utihnilo. Mir je zavladal, samo še zunaj kje se je začul posamezen glas, kdo je zaklical, začul se je krik, ropotal je voz — in zopet je vse utihnilo.

Franci je bil zaspal truden in izmučen in obdale so ga nemirne sanje: videl je sebe samega na krvavem potu; sesušilo se je telo, skrčil se je hrbet, breme je padlo na tla in se skotalilo dol v dolino. Skrčila so se kolena, padlo je na tla sesušeno telo in zdrsnilo je po strmini dol. Butalo je ob skale na desni na levi in globoko spodaj v dolini je obležalo za večni čas . . .

Tako je sanjal Franci, in ko se je zjutraj prebudil, je bil ves pobit in truden. Miren zimski dan je bil, nebo oblačno in umazano belo, bele vse daljave, bele bližine . . . Veselo so zvonile sani in švigale so mimo kakor lepe misli; čopasti škrjančki so letali nad ulicami, tekali so po njih semintja in se začudeno oglašali. Ljudje so hodili naglo in gorko zaviti in mraz se je poznal po obrazih.

Franci je občutil zelo hudo vso zimo v slabi in letni obleki in v mrzli izbi. Včasih so mu premrle od mraza noge in hodil je po sobi dolingor, da bi se ugreel. In ob takih prilikah so se odprla stranska vrata in pojavil se je velik in suh študent.

„Daj mir, paglavec!“

„Prosim . . . zebe me . . .“

„Kaj mi mar!—“

Zaprla so se vrata, in Franci je šel po prstih do stola in je sedel. In ob taki priliki mu je prišlo na pamet vse grenko njegovo življenje, ves trud in vse trpljenje njega samotnega in zapuščenega. . . Videl je gospodinjo, tirjajočo denar, in bilo ga je strah.

„Plačaj ali pojdi! . . .“

Čul je natančno njene glasne besede, kakor bi stala pred njim in zakričala . . . Odprla so se vrata, in zdelo se mu je, da vidi suhega študenta.

„Miruj, paglavec! . . .“

Bilo mu je, ko da čuje zapovedujoč in osoren glas.

„Zmrzni, paglavec! . . .“

Glej, in tedaj se mu je zdelo, da je zaklicalo tudi od vseh štirih sten, od obojih vrat in od okna: „Umri, paglavec! . . .“

Začutil je mraz po telesu, kakor bi zlival vodo po hrbtu; drgetali so udje, tresle so se ustnice in stikali so se zobje. Glava je postala težka in s tresočimi rokami se je slačil in ves drhteč je legel v postelj. In glej, še je kričalo od sten, od vrat, od okna, od stropa dol je še vedno kričalo:

„Umri, poglavec, zmrzni! . . .“

Od vseh strani je vpilo in v vseh mogočih glasovih in Franci je drgetal v postelji od mraza in zime. Glej, in prišli so v sobo neznani ljudje, v roparski obleki so prišli z velikimi brkami pod nosom in neusmiljenih obrazov. Vrče so imeli v rokah in so jih dvignili in nagnili in ledena voda je tekla po njegovem hrbtu. Franci se je branil, in jih je ponižno prosil, ali možje niso nehali. Dvigali so vrče, nagibali so jih in ledeni curki so tekli po hrbtu dol . . . Glej, in izpremenili so se obrazi, osivele so brke, po prsah dol so padle snežene brade, sedla so na glave rdeča pokrivala, sive halje so se oprijele suhih teles, in koščene roke so se iztegnile in so se dotaknila njega samega. Dotaknile so se, prijele so in dvignile . . . Noč se je storila popolnoma črna kakor v ječi . . . Nikjer neba, nobenih gor v daljavi, nobenih oblakov, nobenih zvezd . . . samo

gosta tema, nepregledna, neskončna . . . In storil se je zopet dan, raztrgala se je tema, pretrgalo se je nebo in luč je posijala . . . Že so se gibale sive brade, udrte oči so mežikale in stegnile so se koščene roke: stegnile so se, prijele so in so dvignile . . . Glej, in v tistem trenutku so se oddaljile, izginile so sive brade in mežikujoče oči . . . In nastopil je čas svetle luči, lepo je grelo solnce, cvetele so kresnice . . . cvetele so v Tončkinih laseh, ki je stala tiha in z razpletenimi kitami.

„Kdo te je tako napravil, Tončka? . . . Ali te je mama tako napravila, Tončka? . . . Reci, Tončka! . . .“

„Ti si me tako napravil; ali si pozabil? . . . Ves holm je bil zelen in sama roža okoli naju . . . tistikrat je bila spomlad . . .“

Začul je njen glas, približal se je bil, kakor bi priplaval iz daljave, ustavil bi se nad njegovo glavo in bi plaval naprej . . . Priplaval je bil in odplaval je, in izginili so razpleteni lasje in začudene kresnice in izginila je Tončka . . . Prišla je mati, nalahko se je približala, solze v očeh in bolna. Na tihem je zajokala in med jokom je zaklicala:

„Franci! . . .“

Slišal je in se je brž dvignil in je ponujal roko. Ali mati je stala nepremična, nič se ni ganila, samo solze so tekle iz oči . . .

Tako je bil Franci zbolel od velikega prehlajenja; ležal je v bolnišnici in zmešane misli in podobe so drvele mimo njega naprej. Par dni je bilo tako in potem se je zavedel. Začudile so se njegove oči; velika je bila soba, okoli in okoli sama postelja, bolniki so ležali po njih, obvezani in zdihujoči, mimo so hodili počasi in bledih in udrtih obrazov . . .

„Zakaj sem tukaj?—“

Vprašal je prvega, ki je šel mimo postelje, in njegov glas je bil slab in tih.

„Bolan si, pa so te prinesli . . .“

Franci se je domislil, da mu je bila nekoč glava silno težka in da se je telo treslo od velike zime. Na tisti večer se je domislil in potem si je predstavljal, da so ga prinesli v bolnico.

Tako je ležal tam slab in osamljen, počasi so se vlekli dnevi, kakor bi bili bolni sami. Po sobi je bilo večinoma mirno, samotna beseda se je slišala tuintam, vzdih se je začul — žalosten, obupan . . .

Minil je čas in Franci je okreval in neko dopoldne je odšel iz bolnišnice.

Lepo je bilo zunaj, topil se je sneg, temne oblake je podil južen veter, kakor strahovi so bežali za gorske vrhove. In posijalo je solnce, mehko in ljubeče je poljubovalo obraz, in Franci je bil vesel božajočih žarkov.

Izbral je bil najdaljšo pot do stanovanja, ali končno je vendar došel.

V kuhinji je stala gospodinja in se je ozrla po njem.

„No, kaj si že zdrav!“ . . .

„Sem“ — je rekel Franci.

„Piši očetu, naj pošlje takoj denar, če noče, pa pojdi! Jaz ne morem zastonj! . . . Če je kdo rojen berač, naj ostane berač, če je kdo rojen kmet, naj ostane kmet! — Saj ni treba, da bi bil vsak gospod . . . in ni treba . . . Piši — potem pa tako ali tako; če ne morem, ne morem . . .“

Franci je stopil v sobo. Še je bila pusta, vlažna, in dolgočasna, in še dolgočasnejša je bila, ker je zunaj prihajala spomlad, ker se je tajal sneg, ker je sijalo solnce . . . Kakor ječa je bila — za hudobne ljudi, da delajo pokoro, da premišljajo svojo črno pot . . .

Franci je odprl okno in je sedel k mizi. Papir je vzel in je pisal, da je bil bolan, v bolnici da je bil, pa da je sedaj zdrav . . . Potem je pisal o gospodinji, natančno je vse popisal, potožil je in lepo je prosil . . .

In zopet se je napravil drugi dan v šolo, še slab in bled, in tako se je vrnilo staro življenje. Ali čudno je bilo, da se je to življenje vedno slabšalo; to ni bilo več popolnoma staro življenje, to je bilo malo žalostnejše, malo bridkejše . . . Glej, grenkoba je bila postala nekaj popolnoma navadnega in več je je bilo od dne do dne. Tako so se polnili kelih bridkosti, drug za drugim so se polnili in več in več jih je bilo.

Sredi takih premišljevanja polnih in tiho-tekočih dni je sprejel Franci očetovo pismo in globoko ga je potrlo.

„Ni mogoče, in vrni se, Franci; umrl boš med tistimi ljudmi, doma pa bi živel — slabo bi živel, ali živel bi...“

In Franci je čital še enkrat, obmirovale so oči na listu, črke so zaplesale in strnile so se naposled v veliko, črno morje.

Premalo je poguma, premalo je moči... padeš, Franci!.. Padlo bo breme in se skotalilo v dolino, skrčilo se bo sesušeno telo in zdrsnilo bo po strmini dol in butalo bo ob skale na desni... na levi...

Poznal je Franci to misel in upognil je vrat in se zamislil. Glej, in še se je rodil pogumen načrt, še je vstal fant in se je odpravil na pot.

„Ali so poslali oče? —“ ..

V kuhinji je stala gospodinja in je vprašala mimo gredočega.

„Nič... ne morejo... Ali lepo prosim, samo še malo bi počakali, samo še malo; dobil bom in bom plačal! —“ ..

„No, do nedelje; ako ne bo do takrat, pa pojdi... domov pojdi in ostani doma!.. Če je kdo berač, naj bo berač, in če je kmet, naj bo kmet... Jaz ne morem pomagati“...

Franci je zaprl vrata in je odšel. Zunaj je bilo spomladansko popoldne, prijazno solnce se je pomikalo proti zahodu, rdečilo se je nebo in zlatili so se vrhovi... Lepo je bilo tisto popoldne, tako je bila prijazna vsa daljava, da bi se človek napotil čez hrib in doli in se ne bi vrnil nikoli več...

Franci se je odpravil k svojemu profesorju. Ojunačil se je zelo in namenil se je v stanovanje.

Prišel je do lepih vrat, pritisnil je na bel gumb in zazvonilo je veselo in naglas. Odprla so se vrata in pokazala se je lepo oblečena ženska.

„Lepo prosim, če bi jaz smel do gospoda profesorja...“

Pustila ga je v sobo in zaprla je vrata za njim.

Soba je bila lepa in lepo opremljena in Franci se je na tihem začudil. Težke zavese

po oknih, temno rdeče rože na stenah, težke preproge po tleh, svetlo pohištvo, velika zrcala ..

„Kaj bi rad, Koritnik?“ ...

Profesor se je približal po mehki preprogi in se je ustavil pred njim.

„Lepo prosim, gospod profesor, če bi bilo mogoče, da bi dobil par goldinarjev... lepo prosim... Oče ne morejo takoj, gospodinja noče čakati, jaz bi pa rad študiral... Lepo prosim, gospod profesor!“ ...

Govoril je s tihim glasom, bled je bil obraz, in samo oči so gorele z velikim in skritim plamenom.

„Ha ha...“

Profesor se je nasmehnil, obrnil se je stran in zopet proti njemu in je spregovoril:

„Saj ti nisi nadarjen... Trde glave si in nič ne bo iz tebe; domov pojdi in ostani doma!“ ...

Besede so bile mrzle in sirove, odprla so se vrata, in Franci je stopil v vežo in na cesto.

Obšlo ga je nepopisno ponižanje in zdelo se mu je, da ga spremljajo mrzlo povedane besede kakor strahovi o polnočnem času.

„Ti nisi nadarjen, ti pojdi!..“

Glej, in sirove in mrzle besede so šle za njim, izza vsakega vogala so se čule, nad glavo je plaval osoren glas in zaničljivi smehi so udarjali na uho.

Šel je daleč vun iz mesta, po stezah je šel in prišel je do gozda. Že so prepevale ptice, lahkokrile so letale od drevesa do drevesa, nad njivami je pel škranček, v veselih kolobarjih se je dvigal kvišku do oblakov gori in do nebes.

Že je cvetel žafran po gozdnih tleh, prvi zvončki so cveteli, prve trobentice so pogledale v spomladansko nebo.

Franci se je ustavil in je sedel na obsekano deblo. Z rokami je podprl glavo in tisoč misli je hitelo mimo, bliskoma so šle, nemirne kakor vihar in kakor nevihta.

Ti, ki imaš pogum in moč, kaj si plašen pred strahovi? — ...

Zdelo se mu je, kakor bi se zasmejala nad njim cela množica hudobnih ljudi, za-

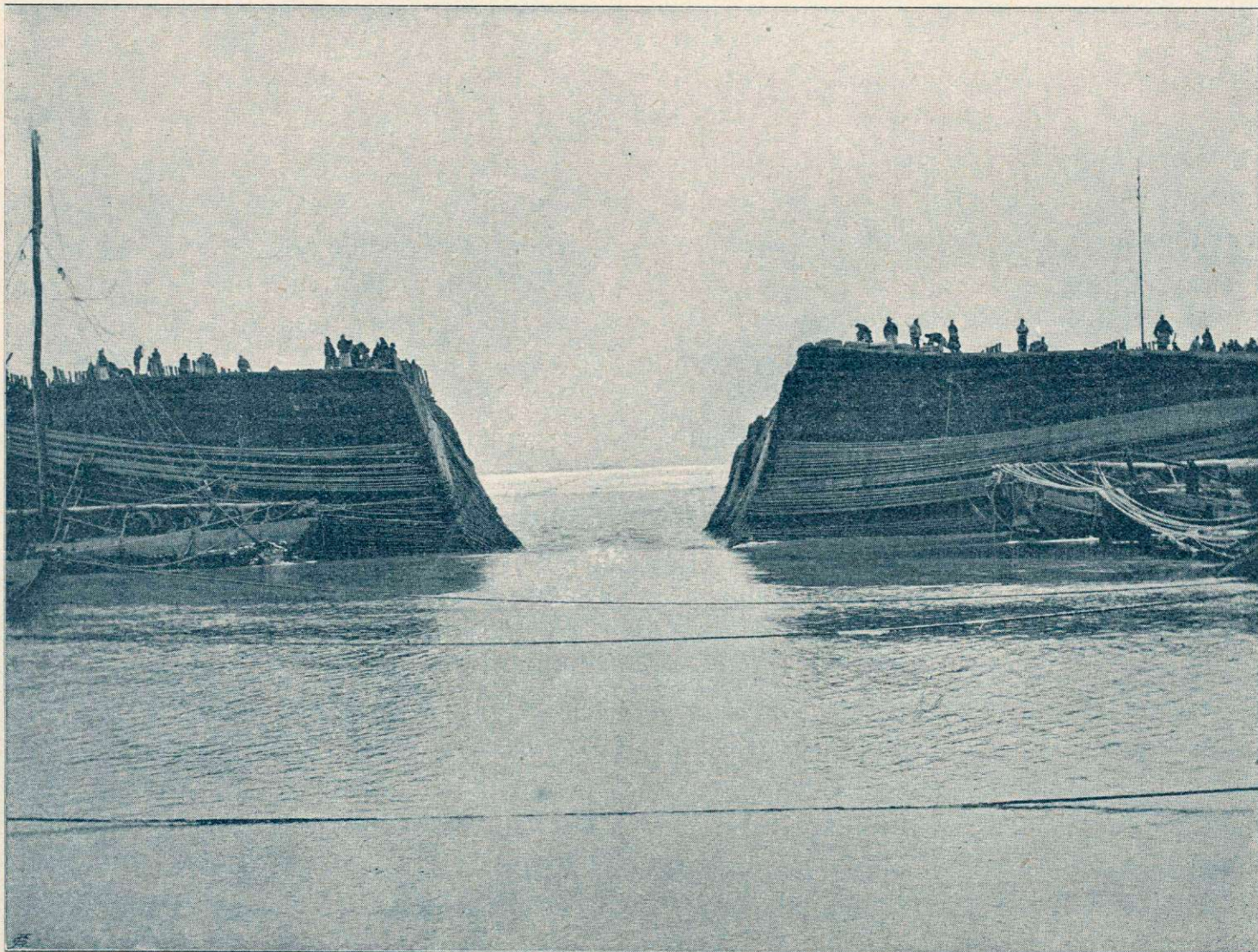
krohotala bi se naglas in zaploskala bi z rokami.

Ti, ki imaš pogum in moč, kaj te je strah pred polnočnimi sencami? - ...

Upognil se je vrat in nagnila se je glava globoko. Glej, sirove roke so omajale veliki hrast, bridkost in nemogočnost sta ga podkopali? Odpadlo je listje, sušile so se veje, trohnelo je deblo, samo še en udarec —

V stanovanju je že gorela luč, že so ležale temne sence po tleh in neprijeten, vlažen duh je plaval po sobi. Franci je odprl okno in se je naslonil in gledal v dolino. Narastla je bila spodaj velika reka in šumela je in penila se je in drvila naprej. Včasih je zašumelo v grmovju pod oknom, sova je zasovikala, netopir je letel mimo ...

Ti, ki imaš pogum in imaš moč ...

RUMENI REKI MAŠÉ ŽRELO.

in padel bo hrast in zakadila se bo trohnoba. — Vstal je in odšel proti stanovanju, ker je bilo zašlo solnce in se je delala noč. Potemnele so gore, potemnelo je nebo in pokazala se je prva zvezda. Lepa in svetla je zagorela nad najvišimi vrhovi in zabliščale po vsi široki strani.

Franci je šel proti stanovanju sključen in bledega obraza, samo še v očeh je gorelo, skrit plamen je plamtel ...

Še je čutil Franci smeh, cela množica se je smejala, ali upognil je bil tihnik in sklonil je bil glavo.

Minil je večer in Franci je legel v postelj. Mir je zavladal, samo še enakomerno nihanje ure se je čulo, samo še zunaj kje se je zaznal glas, vstal je ropot, krik se je zaslišal ...

Franci je zatisnil oči in že se je videl na krvavem potu. Krvavel je hrbet od bre-

mena, vsa kri je odtekla, sesušilo se je telo, glej, in breme je bilo težje in težje. Težilo se je od dne do dne; skrčil se je hrbet in padlo je breme. Padlo je na tla in skotalilo se je po dolini dol, razbilo se je ob čerih in skalah in vse se je izgubilo v daljni in gosti megli... Skrčil se je hrbet, skrčila so se kolena in tudi sesušeno telo je padlo. Padlo je in zdrsnilo je po strmini dol, butalo

bilo telo in srce je bilo potrto. In tako je napočila nedelja.

Franci se je oblekel in boječe in pridržano je stopal, oprezno je prijel za kljuko in nalahko je odprl vrata.

„Dobro jutro!“

Pozdravil je v kuhinji gospodinjno in je šel po prstih naprej.

„No, ali si dobil denar?“

GLEDIŠKA PREDSTAVA NA ČAST TE-UANU, DUHU RUMENE REKE.
(V SREDI CESARSKI NAMESTNIK.)

je ob skale na desni, na levi, in obležalo je naposled v dolini, slabotno in nezmožno... Glej, in z vrha dol se je čul jok, droben pretresujoč jok se je začul, in Tončka je bila, ki je gledala, kako je butalo sesušeno telo ob skale na desni, na levi, videla je in je zajokala z drobnim in žalostnim glasom...

Truden in izmučen je bil tiste dni Franci; ko je vstal, je bila glava težka, utrujeno je

„Nisem dobil...“

Franci je sklonil glavo in se je ustavil. Bal se je sirovih besed in je spregovoril naglo in boječe:

„Saj pojdem, še danes pojdem...“

Tako je bil prenaglil gospodinjno, in ostala je mirna in dostojna.

„Saj vidiš... Ni mogoče imeti zastoj, ni mogoče... Moja njiva je na trgu; vse

je treba kupiti; vse je drago... Ni mogoče zastonj...“

„Saj pojdem...“

In tako je oprtil na rame svoj kovčeg na tisto nedeljo, „zbogom“ je rekel in je stopil na ulico. Tainoni se je ozrl za njim, nasmehnil se je, ali Franci je šel svojo pot mirno naprej. Ostale so za njim mestne hiše, polja so ležala na desno in levo, in zadaj za njimi gozdovi. Nad glavo je letela tuintam vesela ptica, oglasila se je mimogrede veselo in prostodušno in izginila je izpred oči.

Franci je stopal mirno naprej z upognjeno glavo in globoko zamišljen. Zdaj se ni več smejalo za njim, niti nasmeha ni bilo več za njegovim hrbtom, samó zdelo se mu je, da gre jok za njim, da tečejo solze... Včasih je bilo, kakor bi vzdihnilo v bližini, kakor bi zaihtelo... In ozrl se je v isto stran, ali ničesar ni bilo. Mogoče je potegnil veter čez gozdove, mogoče je zašumelo po grmovju...

Da bi imel človek enega samega prijatelja na tem širokem svetu, enega samega prijatelja, ki bi bil krepak in močan. Močno in krepko roko bi imel, in človek bi zaklical, in stegnila bi se do njega ta krepka in močna roka... Doteknila bi se in prijela in dvignila, glej, in videlo bi se solnce...

Tako je mislil Franci; samotna je bila misel in se je samotno izgubila. Bela cesta se je vila pred njim, ali peljala je nazaj proti domu... Molčale so daljave, daljne so bile in nedosežne, zastonj je bil up, zastonj vsaka tiha želja. Več niso vabile, niso se nasmejale, stale so daleč, sinje in resne.

Mrak je padal na pot, zarja je ugasnila in nebo se je stemnilo. Mir je zavladal in nastala je sladka tišina spomladanskega večera; molčijo polja, molčijo travniki, samo še zdajinzdaj zašumijo gozdovi, oglasi se preplašena ptica, netopir šine mimo, sova zasovika... In priplavala je iz daljave lepa pesem, od gozdov sem je priplavala, mehka in topla in srcu namenjena. Vstala je melodija, postala je krepkejša, vztrepetalo je srce, zganilo se je v prsih, glasovi so bili tišji,

komaj še slišni so bili, odplavali so in so izginili v daljavi...

Na pot, Franci, ti, ki ti niso mar strahovi...

Še se mu je zdelo, da ga zakliče včasih mogočen glas, spreletelo ga je po telesu, ali sklonil je tilnik in nagnil je glavo.

Kadar ni nikogar, da bi bil velik in močan in dober, da bi stegnil roko, ko bi človek zaprosil pomoči... Lepo bi zaprosil in glej, stegnili bi se roka, oprijeli bi prsti, dvignili bi, in storil bi se lep dan. Prijazna luč bi posijala od vseh strani, razjasnil bi se obraz in razširile bi se prsi...

Ali nikogar ni bilo. Samo nedosežne daljave, samo mrak in noč, samo še kratka pot nazaj proti domu... In ta pot je bila pusta in prazna, tako brezpomembna in polna poniževanja.

Franci je šel enakomerno naprej. Popolnoma sam je bil sredi večera in koraki so se čuli, odmevali in se razgubljali. Pričel ga je tiščati kovčeg, stopil je k strani in ga je postavil na kanton. Sam je stal tik njega in se je nanj opiral; zamišljen je bil obraz, bled je bil, udrta lica, posinjele ustnice in tudi v očeh je bilo megleno in mrtvo. Ugasnil je bil veseli in skriti plamen, megla je legla vanje in umrlo je življenje.

Kako bi človek rad storil veliko in pametno, kako bi se dvignil rad visoko iz svojega naroda, glej, in zavežejo se roke, zavežejo se oči, in nastane velika in žalostna tema. Tako se končajo lepe misli, težko umira v prsih in v srcu, in žalost se razlije po duši...

Večer je bil lep in tih; zvezde so gorele, sapa je dahnila tuintam, zašumelo je, glas se je začul... Sence so se stegnile včasih preko ceste, velike in dolge, zamajale so se doli in gori in zopet so obmirovale. Še je zasovikala semtertje sova, mimo je letel netopir, samo pesem se ni čula nobena več. Molčale so daljave, mirne in resne so gledale v obraz, niso se nasmejale in niso vabile...

Franci je oprtil kovčeg na hrbet in je nadaljeval svojo pot.

Glej, in že je bil prišel do znanih gôr, že so ga pozdravili domači holmi. Samo še za ovinkom — in videl se je zvonik, visoko gori se je dvigal v večerni mrak, kakor samotni svečnik je bil, zelo resen in veličasten. Že so se videle hiše, domače drevje se je videlo in domača hiša je stopila pred oči.

Pozno je bilo in zato je bil sam na potu. Mir je bil zavladal po hišah, ugasnile so luči in hiše so stale temne in tihe kakor v sanjah. Samo še fantje so čuli, na vasi gori so bili in prepevali so veselo in naglas.

Franci je potrkal na vežne duri, zalajal je pes in je priletel izza vogala. Ali spoznal ga je, mahal je z repom in se je vzpenjal po njem.

V veži so se začule stopinje, duri so se odprle, in oče se je pojavil na pragu.

„Dober večer, oče!“ ...

Očetu je zastal glas in veselo je bil iznenaden.

„Kaj — ti si...“

Obmolčal je, in Franci je stopil naprej, odprl je vrata in stopil v sobo.

„Dober večer, mama!“ ...

Mati je bila že v postelji in dvignila je glavo in sedla.

„Franci... prav je, da si prišel... Kaj boš tam, mali revček...“ Veselo in zadovoljno je izpregovorila, in Franci je odložil kovčeg in sedel.

„Kako pa je bilo?“ ...

Tudi oče je sedel in je vprašal.

„Plačati nisem mogel, in gospodinja je rekla, da ne more več... Rekla je, da naj grem sedaj...“

„In si šel... Pa kaj bi se ubijal, ko ni mogoče! Glej, tako boš živel, kakor živim jaz in je živel moj oče in moj ded. Ni gosposko to življenje, ali živi se. Mirno tekó dnevi naprej, pride jutro in mine večer,

mladost mine in pride starost in človek umrje lepo v svoji hiši... Živel boš, kakor živim jaz in kakor je živel ded — in kaj bi se ubijal, ako ni mogoče!“ ... Franci je sedel in je poslušal.

„Ali jaz bi rad študiral, dolgo bi študiral in potem bi bil gospod...“

Domislil se je na profesorjevo sobo; težke zavese po oknih, rdeče rože na steni, mehke preproge po tleh, veliko in svetlo zrcalo... Dvignil bi se človek in trudil bi se do krvavih rok, da bi dosegel samo kos lepe bodočnosti...

„Kaj, če ni mogoče...“

Oče je ponovil svojo misel z istim tonom, in potem se je oglasila mati.

„Kako si bled, Franci... Umrli bi bil tam, doma pa ne bo treba umreti; živel boš, kakor živimo drugi...“

„Ali jaz sem hotel postati velik; v mesto v šolo, in potem študirat... naprej...“

Franci se je naslonil na mizo in zaihtel.

„Hotel sem, pa ne morem...“

Franci je zaihtel močno in obupano, tresel se je po životu, in solze so kapale na mizo.

„Pa kaj, ako človek ne more...“

Očetu se je s n smilil in težko mu je bilo in neprijetno.

„Nič ne jokaj, Franci! — Tako boš živel, kakor sva živela midva, v mestu pa bi bil umrl...“

Tudi materi se je smilil in tolažila ga je.

Potem je zavladala po sobi tišina. Samo tuintam se je čutilo dihanje, mati je vzdihnila, oče je premaknil nogo, Franci je zaihtel slabotno in poltiho...

„Spat pojdi, Franci; pozno je!“ ...

Mati je tako rekla, in Franci se je razpravil, vrgel je blazino po škrinji, legel je in se zadel. Tudi oče se je spravil v postelj in govoril ni nihče več.

(DALJE.)

I. Z. (IDRIJA.)

SLAVA RUDARSTVU.

SONETNI VENEC.

Sen ničev naše je življenje celo,
četudi truden zanje svet se peha;
rudarju je najželnejša uteha,
ko k svojem gre, kadar konča se delo.

Srce zvesto utriplje mu veselo,
saj ga pozdravila bo rōdna streha,
kjer lice, polno sladkega nasmeha,
ljubeče žene bode ga vzprejelo.

Življenje takrat vživa vsak najslajše,
kadar z ljubavjo svojce osrečuje,
in sam osrečujoč dni srečne vživa.

Ljubezni sen mu stvarja dni najkrajše,
nad zemski prah v višave ga dviguje:
Le redki tisti, ki ga sladko sniva!

Le redki tisti, ki ga sladko sniva —
življenja sèn! Naj tudi rojenice
so položile v mehke ga plenice,
pelina mu v sladkost usoda vliva.

Rudar trpljenja svojega ne skriva:
Ob poti njemu ne rasto cvetice,
bolest temni mu često jasno lice,
a on stoji kot v gori skala siva.

Lahkò pač žitje, če na stezo gladko
nasiplje cvetja pómrad mu dehteča,
a težje, komur kamnje pot pokriva.

Ne preslepi moža življenje kratko:
Kot mož stoji, če tepe ga nesreča,
a tudi dni če svoje srečno vživa!

A tudi dni če svoje srečno vživa
rudar, ki dan za dnem s pestjo jekleno
stoletja klubujočo ruši steno:
Ne zmami ga boginja omahljiva.

Naj se v prepadih temnih ruda skriva,
preti v globeh vodovje mu ledeno,
ne vpogne se pogumno mu koleno,
dokler zaklad kristalen v zemlji biva.

Naj zora zlata v mladem jutru vstaja,
krepilna noč potaplja v sen zemljane:
Mož drznih v rudnik spušča se krdelo.

A časih temnih strè se skal ograja,
odkrije sreča sklade jim neznane:
Vendar uniči smrt jih neveselo.

Vendar uniči smrt jih neveselo —
možem junaškim zapeljive nade,
ko plin strupen razmakne večne sklade
in z dihom smrtnim hipno vstavi delo.

Lic jasnih v jutro stopali v globelo
med mračnih skladov mračne so prepade —
Kar smrt konča jim žitja dneve mlade,
mrtvaški vrže prt čez lice velo.

Kaj srag za njimi srčna bol pretaka,
kdo štel bi vzdihe tožnih zapuščencev,
ki jim najdražje je naključje vzelo!

In svet — dasi ne moti solza vsaka —
nikdar častí jim ne odreče vancev,
ak bo čigavo kdaj ime slovelo!

Ak bo čigavo kdaj ime slovelo,
pač tebi bo, rudar, se pela slava;
in kjer iz src hvaležnost klije prava,
uvek slavilo se bo tvoje delo.

Osrčje rudnikov okamenelo
razkril si; kjer bila je pusta trava
in širila neplodna se goljava,
bogastvo izpod zemlje je privrelo.

Zemljé razjasnil bitje si zakrito,
odprta vsem je zdaj čarōbna knjiga,
to tvoja je zasluga neminljiva.

Kdor rad umel bi knjigo čudovito,
življenje nepoznano kogar vžiga:
Rudarja glej, zaklade ko odkriva.

Rudarja glej, zaklade ko odkriva,
 prodirajoč v prej neprodorne skale,
 kjer zlate čuva gorski duh kristale,
 čeprav grozi nesreča nevoščljiva.

Saj vodi roko misel očarljiva:
 Moči človeške zagospodovale,
 roke človeške naj bi nabirale,
 kar dragotin v osrčju zemlja skriva!

Pogumno vodi vešča roka delo,
 in plast na plast razmika moč smodnika
 in sklad za skladom se očem odkriva.

Nasmeh budí ti lice začrnelo?
 Izgine dim, a čuda glej velika —
 Uspehe glej, ki jih iz tal dobiva!

*

Uspehe glej, ki jih iz tal dobiva
 rudar, v temino stopajoč opasno —
 Kako bliščé zakladi čarojasno,
 ki svetu jih strmé rudar odkriva!

In roka vešča, roka potrpljiva
 udarja skale, da odmeva glasno,
 in lušči zrno se za zrnem krasno,
 in zlat sijaj iz rude izžariva.

Naj demant zorni devi se leskeče,
 naj prstan zlat na nežni roki seva —
 Kdo te darí poklonil je veselo?

Le v rudnik stopi, tjà, kjer žar te sreče
 temà pogorskih skladov še odeva,
 da boš spoznal življenja resno delo!

*

Da boš spoznal življenja resno delo,
 z rudarjem stroj naj v rudnik te popelje,
 strmé boš gledal tam, kam duh se vzpel je,
 kaj v u m u se človeškem je spočelo!

Novó bo čutje v jašku te objelo:
 Življenja, čigar geslo ni brezdelje,
 ki višji mu ukaz tako velel je,
 naj sreči drugih v žrtvah bo živel!

Spoznal boš bratstvo, ki v globinah žije,
 kjer skalni grom iz rova v rov odmeva,
 kjer smrti v lice zro obrazi resni,

In v smrtni senci, polni poezije,
 ljubav rudarju srčno kri ogreva —
 Ah, ni li vreden on iz srca pesni?

*

Ah, ni li vreden on iz srca pesni,
 da poje dni mu temne in vesele?
 Saj pesni so od davnih dni se pele
 vselej, naj v uri tužni, naj slovesni.

Če tudi se glase le v koči tesni,
 saj v svet nikoli niso hrepenele;
 iz srca tiho so na dan privrele,
 naj vzprejme dom jih torej skromno-resni.

Z obdanice, z obnočnice prihajal
 ko k svojcem bo rudar, naj jih prepeva;
 po slavi jim ne hrepeni zelenje!

In komur v čast poet jih je porajal,
 da poje jih mladenič, poje deva:
 Rudar je vreden in njega življenje!

*

Rudar je vreden in njega življenje,
 da svet spoštuje čiste mu vrline,
 in bolj kot rude zlate in kovine
 rudarja dragoceno je poščenje!

Ne diči mu imena pokolenje,
 le duh mu plemeniti zrè v višine
 in sije uma jasna luč v temine,
 ljubezen goraka lajša mu trpljenje.

Nikdar napredek ne slavil bi zmage,
 da v zemske ni rudar prodrl globine,
 odgrnil njih skrivnosti z uma silo.

Mož srčen ne plaši se potne srage
 vedoč, da delu hvala, čast ne mine:
 saj od nekdanj se delo je slavilo!

*

Saj od nekdanj se delo je slavilo!
 Le delu bode delež naj veselje,
 le delu naj vresničijo se želje,
 uživa delo naj za trud plačilo!

Počitek sladko delu je krepilo —
 v življenja knjigi staro je načelje,
 narave modre modro je povelje,
 tako na svetu vedno naj bi bilo!

Zato rudar veselo naj prepeva,
po zemlji lepi z vedro dušo hodi,
kot poje ptič svoboden v mladi vesni!

Vendàr če radost iz oči mu seva,
srca naj slepa strast nikdar ne zvodi,
težki življenja dnevi so in resni!

Težki življenja dnevi so in resni,
a duša naj, rudar, ne obupuje;
ki srečo v rudniku v naročje suje,
pri tebi on stoji, Gospod nebesni!

Obrnil on od tebe še oces ni:
ob tebi čuje, kakor drug ne čuje;
zli duh naj zlôbo proti tebi snuje,
zaščitnik on bo strl naklep mu besni!

Nebo pomoči svoje ne odreče:
Saj tvoji k Barbari prosèč svetnici
za srečno tvoje molijo življenje!

In če življenja skopi čas poteče,
Da vtrujen vpogneš smrtni se pravici —
Vendar, rudar, brez haska ni
trpljenje!

Vendar, rudar, brez haska ni
trpljenje,
četudi truda svet ne ve ceniti!
Naj s trdom tvojim se prešerno kiti,
naslaja s trdom tujim si življenje!

Posvetna slà ničeven, bežen sèn je —
Le višje kvišku! um tvoj ponositi,
le višje kvišku! duh tvoj plemeniti,
le višje kvišku! tvoje hrepenenje.

Tedaj, rudar, le delo bo slovelo,
če v službi resnega ti bo življenja,
če višje čustvo delo bo blažilo!

Če cilje višje vedno bo imelo,
ne bodi žal ti truda in trpljenja!
Uvek ti kličem: Zdrav! Uspešno bilo!

Uvek ti kličem: Zdrav! Uspešno bilo!
Nekdanje, rudokop, premišljaj dneve,
da prav spoznal napredka boš odseve:
Kar nekdanj — kar do danes se zgodilo.

Tam prosta dlan, — umetno tu gonilo,
brljenje kdaj, — zdaj luči gostoseve,
in vedno globlje človek koplje zeve,
da brezno skrite tajne bi razkrilo!

In naj-si vseh darov osrčja zemlje
ti rojenice niso poklonile,
vendar rudarstvo vedno bo slovelo.

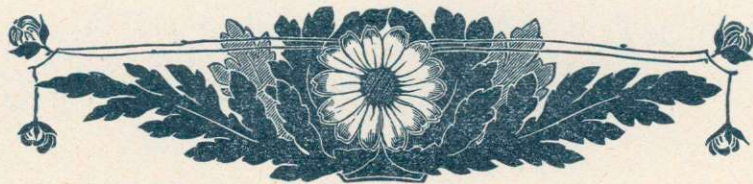
A čast naj ti razsodnosti ne jemlje;
le stanovski ponos ti dvigaj sile:
Sen ničev naše je življenje celo!

Sen ničev naše je življenje celo,
le redek tisti, ki ga sladko sniva,
a tudi dni če svoje srečno vživa,
vendar uniči smrt jih neveselo.

Ak bo čigavo kdaj ime slovelo,
rudarja glej, zaklade ko odkriva,
uspehe glej, ki jih iz tal dobiva,
da boš spoznal življenja resno delo.

Ah, ni li vreden on iz srca pesni —
rudar je vreden in njega življenje?
saj od nekdanj se delo je slavilo!

Težki življenja dnevi so in resni,
vendar, rudar, brez haska ni trpljenje:
Uvek ti kličem: Zdrav! Uspešno bilo!

O. VESELKO KOVAČ:

NA VALOVIH RUMENE REKE.

daljavi zagledamo dve ladji; pluli sta z očividnim napotrom v poševnih črtah od enega obrežja na drugo.

„Ali so to ribiči?“

„Vsekako. Kupčijske ladje v brezvetrju navadno ne vozijo navzgor. Pot, ki jo ladja brez vetra v tej smeri napravi v enem dnevu, se lahko prevozi v eni uri, ako vleče ugoden veter. Zato ladje raje čakajo po več dni v pristaniščih. Ko zaveje ugodna sapa, takrat pa na stotine ladij hiti v notranje kraje...“

Priveslamo do velikega pristanišča.

„Tukaj-le prenočimo, kajneda?“ me vpraša krmar.

„Kaj pa misliš? Ali ne vidiš, da imamo še lep kos dneva?“

„Res. Toda do bližnjega večjega pristanišča je še daleč.“

„Nič ne dé. Ustavimo se pa v manjši luki.“

„Kakor želiš. Toda v manjših pristaniščih ni varno pred roparji in tatovi.“

In veslali smo naprej...

Stari krmilar si zopet natlači pipico. Preden jo prižge, jo ponudi meni, češ: „Izvoli!“

„Duôsie, duôsie; bu ken — lepa hvala; nisem vreden!“ Mož je bil s tem zadovoljen in me ni več silil. Kitajski običaj namreč zahteva tako. Ponudbo v takem slučaju vsprejeti — bi bilo znamenje popolne neolike.

Za kratek čas si zapalim kos smodke. To je bilo za moje brodarje nekaj novega. Nikdar še niso videli pušiti tobaka v taki obliki. In ta prijetni vonj! Radovedno so gledali mojo smodko.

Kitajcu se jako prikupiš, ako mu podariš kaj novega, recimo, evropskega. Sežem

(DALJE.)

v žep ter ponudim vsakemu eno. Veliko veselje sem jim povzročil z neznatnim darilom.

„Zakaj smodk takoj ne prižgete?“

„Po večerji jih bomo...“

Začeli so pripravljati večerjo. — V kotel nalijejo kalne vode in zakurijo s premogom pod njim. V vodi je bilo gotovo osmi del blata. Tudi testo za rezance vmesijo z enako brozgo. Ako ne bi videl kuharja, kako je pripravljaj, bi utegnil misliti, da je vbil v moko lepo število jajec, ali vsaj, da so rezanci iz koruzne moke. Svetoval sem brodarju, da bi bilo bolje preskrbeti se s čisto vodo iz vodnjaka. Lahen smehljaj, ki ga je povzročilo moje dobrohotno mnenje, je pričal, da moj svet ni bil baš praktičen...

Mrak je legal na zemljo.

Trop vran se je glasno preganjal nad vodo...

Do bližnjega pristanišča je pa bilo še daleč. Ni kazalo družega, nego vsidrati se pri bližnji vasi. Kitajec ima pred nočjo velik strah. Boji se zlih duhov. Potnik si zarana priskrbi prenočišče v obcestni gostilni, brodar pa se ravno tako zgodaj vsidra v varnem pristanišču. V družbi sopotnikov se nočnih pošasti ni bati.

Večerja je bila pripravljena, ko smo se ustavili na desnem obrežju blizu siromašne vasi. — Ko so bili gladni želodci potolaženi, si veslarji privoščijo izredno razkošje podarjene smodke. Sedejo skupaj, ukrešejo posušeno koruzno svrž, in vsak prižge svojo smodko s tlečim netivom. Čudne poteze izpreletavajo nedoraslemu fantiču obraz, ki ima prvič smodko v ustih. Pozna se mu na prvi hip, da sili s prvimi negotovimi koraki med resno družbo kadivcev. Mojim brodnikom dišeče zelišče

tobaka nikakor ni bilo neznano, a se jim je godilo enako. Njih lica je prevzemala nenavadna resnoba.

„Izvrsten tobak“, opomni eden.

„Zares. In pa kako moč ima!“ meni drugi.

„Drag pa mora biti, drag“, je bila hvala starega krmilarja.

Povem približno ceno.

„Takega mi ne zmoremo. Za ta denar lahko pušim našega cel teden. Bogati morajo biti ljudje, ki pušijo tak tobak. Mi Kitajci smo za to prerevni . . .“

Kitajski kadivec dim iz pipe takorekoč sreba. Vsak drugi potegljaj mora v želodec, od koder se v daljših in krajših presledkih skozi nos in usta zopet vrne na prosto. Naravno je, da so isto poizkusili tudi s smodkinim dimom. Ali ta se jim je slabo obnesla. Nastalo je kašljanje in stokanje, da nikoli tega . . .

„Je pa vendar naš za nas boljši . . . Ga vsaj lahko brez skrbi potegnem vá-se“, opomni starec, ko se mu kašelj nekoliko poleže. Odložil je smodko ter si natlačil pipico.

„Tudi jaz bi mu ne bil kos na tak način“, ga potolažim.

Mlada dva sta pa med pogovorom še dalje žulila vsak svojo smodko.

„Ponoči bi bilo dobro potisniti ladjo nekoliko od obrežja“, opomnim brodarje.

„Prav imaš. Toda mi se bolj bojimo ponočnih duhov kakor tatov. Te-uan hoče imeti ponoči prosto pot. Kdor mu jo zastavlja, gorje mu! Potopi ga z barko vred. To je nam dobro znano. Čim bližje obrežja tem bolje . . .“

Zlezem v svoj tesni brod, razgrnem ondi par plaht ter kmalu zaspim . . .

Glasi pogovor ter razburjeno iskanje po ladji me zdrami na vse zgodaj iz sladkega spanja.

„Kaj se je zgodilo?“

„Tatje so bili tu. Odnegli so kotel in vso posodo.“

„Zakaj niste snoči poslušali mojega sveta?“

„Pa res!“ — In iskanja ni bilo konca ne kraja, kakor da je kuhinjski kotel naprstnik, ki se izgubi v smeteh. Natančno iskanje pa je spravilo še druge tatvine na dan. Zmanjkalo je tudi čutare z rakijo, dveh zavitek čaja in plasti tobaka. Izmed svojih stvari ni manjkalo nobene. Najljubše pa mi je bilo, da se tatje niso zmenili za mojo butico. Kotel, ki so ga odnesli, je bil namreč tik mojega zglavja. Nedolžen sunek z ostrim bodalcem, brez katerega ni noben kitajski uzmovič, in po meni bi bilo . . . Pa reci kdo, da niso dobre duše ti kitajski tatje!

„Nebeški sin“ Kuan Hsy,
kitajski cesar.

Vse iskanje na ladji in v bližnjem grmovju je bilo brezuspešno. „Grem pa po vaškega predstojnika“, pravi naposled stari krmilar ter se odpravi v bližnjo vas.

Za čast vaškega predstojnika — imenujejo ga „difan“ — se na Kitajskem nihče ne trga. Prav rad bi se je vsakdo izognil, ako bi bilo mogoče. Ta kitajski dostojanstvenik ima namreč same sitne dolžnosti. Plača pa, ki jo dobiva od sovaščanov, je prava malenkost. Za vse, kar se zgodi v vasi ali nje obližju, je odgovoren on. Recimo, da je bil v vasi kdo ubit. Njegova dolžnost je poiskati zločinca; ako ga ne najde, mora sam v luknjo. — Nekoč sem bil priča take nepri-

like vaškega predstojnika. Vaščan je bil na sumu, da je okral svojega soseda. Stvar pride pred mandarina. Ta hitro ukaže biričem, privesti sumljivca. Ko služabniki pravice pridejo na dom obdolženega človeka, tička ni bilo več v kletki. Biriči gredó takoj k vaškemu predstojniku, češ, da jim pove, kje se je ubežnik skrila. Prestrašeni difan se roti in zagotavlja, da o vsej stvari prav ničesar ne ve. A vse zaman. V temni noči mora iti v bližnje vasi na poizvedovanje. Zastonj se je trudil vso noč in potil ves dan. Za skrivališče ubežnika ni zvedel. Upehan se vrne na večer domov. „Nečeš ga izdati, ker si ž njim v zvezi! Idi z nami!“ In zvežejo mu roke na hrbtu, okoli vratu pa mu zadrgnejo verigo ter ga med groznim vpitjem neusmiljeno tirajo v sodišče. Ravnali bi bili ž njim bolj človeško, a žena difanova jim je slabo postregla. — Za primerno vsoto denarja pa se biriči sami potrudijo priti zločincu na sled. Edino od teh dohodkov namreč živijo; mandarin jim ne da nobene plače...

Med tem ko se je stari krmilar mudil v vasi, se je nabrala ob reki cela kopica radovednežev. Brodarja sta jih popraševala, ali so videli kakega sumljivega človeka. Odgovarjali so jima brez posebnega sočutja. Pasli pa so tem večjo radovednost na moji osebi. Občudovali so mojo brado ter po njej ugibali mojo starost.

„Gotovo ima nad petdeset let!“

„Stavim, da jih ima več ko šestdeset. Le poglej, kaka brada!“

Tako so ugibali drug za drugim. Navsezadnje se pa eden izmed radovednežev ohrabri ter vpraša:

„Veliki stric, kajneda jih imaš petdeset?!“

„Zmotil si se za celih osemnajst let.“

Vsi se začudijo, kakor da sem jim povedal bogvekaj neverjetnega. Ni jim šlo v glavo, kako more imeti človek takih let — tako brado.

Radovednežem se je proti koncu pridružil tudi častitljiv starec. Ob dolgi palici jo je primahal počasnih korakov iz vasi. Z vidnim dopadanjem me je opazoval nekaj časa. Potem pa s težavo spleza po

strmem obrežju do vode. Ker je bila ladja odrinjena par korakov od obrežja, sezuje starec svoje opanke ter brez obotavljanja stopi v vodo. Kaj neki hoče, si mislim.

„Veliki stric“, me očka prijazno ogovori, „posodi mi žarek svojega blišča! — Dovolj!“

In stegne svojo tresočo se desnico, se z največjim spoštovanjem dotakne moje brade ter nato poljubi svojo dlan. In vrnil se je zopet na obrežje... Od ondi me je še nekaj časa zadovoljno gledal, potem pa se vrnil v vas...

Jezdečemu skozi mesto ali vas se mi je že večkrat primerilo, da je prileten mož stegnil roko proti meni in jo takoj nato poljubil. Mislijo namreč, da je v bujni lepi bradi skrita sreča in bi jo lahko na tak način potegnili na se. Smešno in žalostno obenem!

Dolgo se je mudil stari krmilar v vasi. Vrnil se je brez uspeha. Vaškega predstojnika ni bilo doma. Bržkone jo je takoj, ko je zvedel, kaj se je doli na vodi zgodilo, popihal v bližnjo vas ali pa se skrila pri kakem sosedu. Nihče ni vedel kaj gotovega o njem.

Brodarji niso mislili na odhod. Hoteli so počakati, da se difan vrne. A jaz sem bil nasprotnega mnenja.

„Kje si bomo pa kuhali?“ se obotavlja stari.

„Izposodi si kotel v vasi! Saj imaš tam kakega znanca.“

Starec nekoliko pomišlja, potem pa pravi odločno:

„Že vem, kaj bom storil. Pojdi z menoj.“

Rekši migne starejšemu brodarju in oba jo mahneta proti vasi...

Radovedno ljudstvo se je polagoma razšlo; le nekaj mladine je še ostalo...

„Že gresta“, opomni naenkrat brodar, ki je ostal na ladji.

„Pa res. — Kje sta neki našla kotel tako hitro?“

Vsa zasopljena prihitita na ladjo. Nisem mislil, da je starec pri teh letih še tako lahkih nog.

„Zdaj pa hitro naprej!“ — — —

Čez noč se je popolnoma zjasnilo. Jutro je bilo krasno in vel je ugoden vetrič. Razpeli smo jadra in ladja je lahkih kril hitela po reki navzdol.

„Imaš pa res dobre znance v vasi, ki so ti tako hitro posodili kotel“, ogovorim starca, ko smo imeli negostoljubno pristanišče že daleč za seboj.

„V tem selu dozdej nisem imel nobenega znanca, a zanaprej bom imel ondi le sovražnike.“

„Kako to? Kako si pa prišel do kotla?“

„Po sili. Šel sem na dom vaškega predstojnika. Ker sem videl ondi dva kotla, sem si mislil, da enega lahko vzamem. Ker je hiša zunaj vasi in odrasle moške osebe ni bilo doma, sem se ga lahko polastil. Žena je sicer vpila, a solze me niso ganile. Dejal sem ji: Čez teden dni se zopet vidimo. Ako dobim svoje stvari nazaj, prideš tudi ti zopet do svojega kotla. Tako se utegne drfan nekoliko pobrigati za moje ukradene reči. Ako pa ne, je tudi moja škoda nekoliko manjša. Ali nisem ravnal pametno?“

Prašanje je veljalo vsem.

„Kajpada. Vrlo pametno ste ravnali, stric“, pohvalita mlajša brodarja starega krmilarja; jaz pa sem se delal, kakor da zadnjih besed nisem slišal, in sem molčal. Nespametno dejanje res ni bilo, ali pa je bilo pravično, je druga reč.

Vzamem v roke brevir...

„Čita“, šepne mlajši brodar.

„Duhove roti“, misli starec.

„Moli“, pouči jih moj spremljevalec.

In utihnili so...

— — — — —
„Te-uan, Te-uan!“

„Kje?“

„Tam-le!“ —

Ozrem se po brodnikih. — Vsi trije so klečali na krovu ter obrnjeni na isto stran pripogibali glave globoko do tal. „Pridi, veliki stric, pridi! Zažgali ti bomo kadila!“ so prosili s tresočim glasom.

Jaz sem napenjal oči, a zapaziti nisem mogel ničesar.

„Odšel je. — Neče priti. — Slabo znamenje.“

Starec vstane, poišče nekaj listov pozlačenega papirja, ter ga na majhnem krožniku sežge. Pepel strese v vodo.

„Kaj je bilo?“

„Povodnega boga smo videli.“

„Saj tudi jaz nisem slep, in vendar nisem prav ničesar opazil. — V kaki podobi se vam je prikazal?“

„V podobi kače. — Ali nisi še nikoli videl Te-uana?“

„Ne. — Zgodba, ki si jo pravil včeraj, je edino, kar sem dosedaj slišal o tem božanstvu.“

In lotil sem se zopet brevirja...

Oni so pa modrovali:

„Saj sem imel prav, ko sem rekel, da roti duhove!“

„Prav zato se Te-uan nam ni hotel približati.“

„To utegne imeti slabe posledice...“

Tako so se možje polglasno pogovarjali med seboj ter dolžili mene.

Zanimivi dogodek pa je podžgal mojo radovednost. Poizvedoval sem o tem čudnem božanstvu, in kar sem o njem slišal, je tako zanimivo, da ne bi verjel, ako ne bi videl na lastne oči.

Te-uan je kakega pol metra dolga kača, ki živi deloma v Rumeni reki, deloma v njeni bližini. Na glavi ima dvema kitajskima črkama podobno znamenje. Poganu je sveta žival. Ne samo, da se ji ne drzne nič žalega storiti, ampak izkazuje ji božje časti. Ako jo vidi na potu, pade pred njo na koleno in se ji z glavo globoko priklanja proseč jo, naj gre ž njim na dom. In ako ima pri roki kako posodo, jo dene notri ter nese z največjim spoštovanjem domov. In kar je še bolj čudno, kača se — kakor trdijo očividci — večkrat odzove pozivu čestilca ter sama zleze v posodo. Moj duhovni pomočnik, kitajski domačin, mi je pravil, da je nekoč, ko je bil še doma, v bližini Rumene reke naletel na tako kačo. Pobere suho vejo ter mahne parkrat po gnusni živali. Po poti pride pogan, in ko

zagleda v prahu zvijajočo se grdobo, zakliče ves prestrašen: „To je Te-uan! Kaj delaš?!“ In takoj pade na koleno in trkne trikrat z glavo pred kačo na tla. Potem steče domov, se vrne s krožnikom, pokritim z rdečim papirjem, položi nanj na pol živo žival ter jo nese na svoj dom...

A ne samo preprosto, nevedno ljudstvo pada v prah pred „Te-uanom“, ampak tudi ošabni učenjaki in visoki mandarin krivé pred njim svoje hrbte. Oni uradniki pa, ki imajo dolžnost skrbeti za nasipe ob Rumeni reki, uganjajo njemu na čast uprav neverjetne reči. Ako reka na kakem mestu podere nasip, mandarin predvsem pokliče glediško družbo, da ob reki kači „Te-uan“ na čast priredi kako predstavo. Ob tej priliki ji tudi slovesno obljubi, da bo priredil še sijajnejšo, ako bo srečno zamašil predor v nasipu...

— — — — —
Pogled na velikansko površino reke je veličasten. Tam v daljavi se vodna gladina — rekel bi — spaja z višnjevimi nebesom, na obeh straneh pa jo obroblja z mladim drevjem obraščeno nizko obrežje. — Stopivši v severnovzhodno kitajsko nižavo, počenši nekako pri mestu Haifung pa tja do morja, vali Huanho svoje kalne valove večinoma med umetnim obrežjem: med velikanskimi nasipi. Na nekaterih krajih je zagrajen tok reke samo na desni, na drugi samo na levi, večjidel jo pa obdaja umetno obrežje — ponekod visoko 14—16 metrov — na obeh straneh. Širokost struge je jako različna: mestoma meri nad devetsto, drugod pa še tristo metrov ne. — Toda samo en nasip ne zadostuje. V daljavi 700 do 1000 metrov teče z glavnim vzpored še en nasip, kot prva ovira razdivjanim valovom, ki so predrli skozi prvi jez. Preden valovi predró ta nasip, vsi prebivavci izven njega lahko rešijo svoje življenje. Tudi prostor med obema nasipoma je skrbno obdelan in z vasmí gosto posejan. A ob času uime se izmed prebivavcev teh sel malo reši.

Reka nosi neizmerne množine prsti puhlice seboj, ki seda na dno ter tako neprestano zvišuje strugo. Vsled tega je treba

umetno zviševati tudi obrežje. Kaj čudo torej, da je na premnogih mestih ne samo površje vode višje od zunanjega sveta, ampak da je celo dno struge nad vasmí in mesti, mimo katerih teče.

Nasipi niso iz kamena, ampak — človek skorej ne bi verjel — iz same sirkovine in prsti. Le na nekaterih krajih štrlijo v vodo iz kamena zidane „glave“, da se razbije ob njih moč valov... Res, da se taka prstena zgradba, ako je dovršena vestno, ustavlja navadnemu pritisku vode več desetletij. Jako nezanesljiva pa je, ako je v goranjem in srednjem porečju močno deževalo. Takrat Rumena reka silno naraste. Ogromna množina vode si išče duška, in ga prav lahko tudi najde.

Odtod vsakoletne strašne povodnji!

Praznoverno ljudstvo pa si razlaga vzrok povodnjim drugače. Pravi namreč, da Te-uan, kadar ga kaj ujezi, skliče skupaj silno množino velikih želv. Te se postavijo v vrsti reki počez, se zarijejo v blato in nakopičijo druga vrh druge ter tako zajezé vodi tek. Smešna ljudska pravljica ima svojo podlago v dejstvu, da se na mestih, kjer voda poruši nasip, v blatni strugi navadno res nahaja velika množina želv, katerih sicer ni videti mnogo.

Škoda, ki jo dela Rumena reka vsako leto, je velikanska. Dvajset do trideset vasi — to je malenkost, ki jo zahtevajo njeni neusmiljeni valovi skoro vsako leto. O velikih povodnjih, katerih je vsakih dvajset let nekoliko, pa zbriše Huanho na stotine vasi in mest z zemeljskega površja. Svet, čez katerega se je razlil, ostane navadno nerodovit en več let. Le tu in tam pusti včasih tudi rodovitne prsti. Prej skrajno rodovitna obširna polja izpremenila je grozna povodenj v peščeno planjavo.

V začetku meseca junija me je obiskal misijonar, čigar delokrog se je raztezal večinoma ob Rumeni reki. „Ti si v pravem rajú“, me je blagroval. „Pri tebi vse v zelenju in cvetju — pri meni pa sama pušča.“ — Pred petnajstimi leti je bila ondi strahovita povodenj...

Kdo more ceniti škodo, ki jo trpi prebivalstvo ob Rumeni reki neposredno! — Pa tudi iz državne blagajne zahteva povodni duh Te-uan vsako leto lepe vsote. Razne vsakoletne „majhne“ poprave stanejo državo 5 milijonov kron. Ako je pa Huanho le količkaj razposajen, pa je treba že 10 do 20 milijonov in še več.¹⁾ Da so popravili škodo, ki jo je povzročila kruta reka l. 1888., pa je država potrebovala približno 50 milijonov.

Ta povodenj je bila brez dvoma najstrahovitejša v preteklem stoletju. — Kakih 50 angl. milj nad mestom Kaifung v Honanu je podrla v drugi polovici meseca septembra po deževju silno narasla reka svoj desni nasip v dolžini ene milje. V par urah je bilo pokončanih nad 3000 cvetočih vasi. To pa je bil le začetek grozne katastrofe. Poročila ondotnih misijonarjev namreč zatrjujejo, da je Rumena reka tekom par tednov preplavila nad 20 tisoč *km*² rodovitnega sveta; to je tako velik prostor, da bi nanj lahko postavili dve Kranjski deželi. Po sodbi Evropecev je takrat poginilo nad dva milijona ljudi; po kitajski cenitvi pa je še število 6 milijonov premajhno. Meseca februarja l. 1888., ko je bil že precejšen del nasipa zopet popravljen, je kar v par minutah izginilo nad 4000 delavcev v mrzlih valovih strahovitega veletoka.

Ko govorimo o tolikih vsotah, ki jih požira nenasitljivi Huanho, pa ne smemo zamolčati nečesa. — Ako bi se denar, ki je namenjen za popravo in vzdrževanje nasipov, vestno porabil, ne bi reka nikakor porušila tolikokrat svojega umetnega obrežja. Toda obilni denar iz cesarske blagajne v Pekingu mora skozi več rok. V vsaki se seveda izgubi kaj malega. Preden pride do Rumene reke, se ga je na dolgem potu vsaj tretjina poizgubila v nenasitljivih žepih lakomnih uradnikov in raznih brezvestnih podjetnikov. Porušeni nasip res, da je zamašen. Toda kako? — Pred par leti je

¹⁾ L. 1873. je Li-hun-džan izročil vladi spomenico, v kateri zahteva celó nad 200 milijonov kron, da se slabi napisi ob Huanhu pošteno popravijo.

poslal mandarin, ko je bil velik predor v nasipu srečno zadelan, na cesarja sledeče bombastično poročilo: „Poprava drži, kakor iz jekla.“ Komaj pa je preteklo par dni, se je zopet vse sesulo in voda je vdrla s še večjo močjo iz struge. Ko cesarski dvor to zve, ukaže: „Brezvestnemu človeku naj se odrobi glava, če je njegov vrat tudi trši od jekla.“ — Cesar res da sleparje strogo kaznuje. Žal, da kazen navadno zadene le one, ki uravnava in popravo osebno nadzorujejo, medtem ko visok dostojanstvenik v Pekingu, ki si je utaknil v žep beraških stotisoč, mirno sedi v cesarjevi bližini. Korupcija v tem oziru je taka, da si uradništvo, ki ima skrbeti za nasipe ob Rumeni reki, vsakoletnih povodenj celo želi. Močni, nerazrušljivi nasipi bi bili njim v škodo...

„Kaj pa vendar pomenijo oni-le skladi na obrežju“, prašam brodnike.

„To je gradivo, ki ga rabijo za popravo jezov. Naj voda predere obrežje kjerkoli, takoj je potrebno gradivo pri roki, da izdelajo ž njim vrzel“, me pouči krmilar.

Sleparstvo, ki se dogaja z lepim denarjem, namenjenim za popravo poškodb ob Rumeni reki, je res veliko. Vendar bi se motil, kdor bi mislil, da je vsled tega obrežje veletoka zanemarjeno. Na videz je celo v prav dobri upravi. To je tudi potrebno, kajti podkralj gre nasipe večkrat v letu ogledovat. Gorje uradnikom, ako ne bi bilo vse v redu! Bili bi takoj ob službo, ali pa bi morali poseči prav globoko v svoj žep. Tega pa se vsak boji. Pa tudi iz Pekinga pride včasih kak višji uradnik, da se prepriča, ali se je denar dobro porabil ali ne. Seveda o vestnem in strokovnem ogledu ni govora, ako je vzprejem sijajen in se „maže“ dobro...

V Pekingu je pri vladi poseben odsek, ki se peča izključno le z uravnava Rumene reke. Njegov načelnik ima dostojanstvo podkralja. — Lahko se reče, da dela Huanho vladi več skrbi in sitnosti kakor vladanje četrtine ogromnega cesarstva. Zato ga je cesar Kia-shing imenoval — nadlogo Kitajske.

V prav kratkih presledkih vidimo na obeh nasipih visoke štirivoglate kope vkup navo-žene ilovice in sirkovine. V nalašč za to zgrajenih poslopih pa je spravljena neizmerna množina vrvi in drugih priprav. Ne manjka tudi brzojavnih postaj, da je mogoče nezgodo takoj naznaniti oblastem, ki imajo skrbeti za naglo pomoč.

Kadar srditi valovi jez predro in ga je treba zamašiti, navadno šele takrat pridejo grda sleparstva na dan. — Poduradnik, ki ima skrbeti za nabavo sirkovine, je prejel od svojega predstojnika razmeroma malo denarja. Ako bi nakupil sirkovine v toliki množini, kakor bi moral, ne bi mogel pridržati nobenega beliča. A živeti vendar mora. Kaj storiti? No, v prehudi zadregi ni. Sporazume se z osebami, s katerimi stopi v kupčijsko dotiko, jim stisne nekaj v roko, in vse je v redu. Ko pride podkralj ogledovat priprave, je sirkovine zahtevano šte-

vilo kopic. Ko pa Huanho stopi nekoliko v stran in ga je treba zopet pognati pravo pot, tačas se pokaže, da so kopice — votle. Da utegne priti sleparstvo na dan, s takim razmotrivanjem si kitajski zvitorepec ne beli glave. In če mu kaj sličnega vznemirja kosmato vest, se tolaži z mislijo, da možnost še ni gotovost, a dobiček, ki ga na ta način spravi v svoj žep, je siguren. Kitajec ima namreč jako slab pogled v prihodnjost, on misli le na sedanjost . . .

Kadar oholi Huanho zine s svojim groznim žrelom, mu ga ni lahko z lepa zamašiti. Potrebni so za to tedni in meseci, da včasih niti leto ne zadostuje, da je poškodba v nasipu zopet popravljena. Včasih je narporno delo skoro že pri kraju, pa se zopet vse sesuje. Kdo bi se temu čudil, ako pomisli, da se valovom mogočnega veletoka zastavlja pot s — prstjo in sirkovino . . .

(KONEC.)

JOŽ. VANDOT:

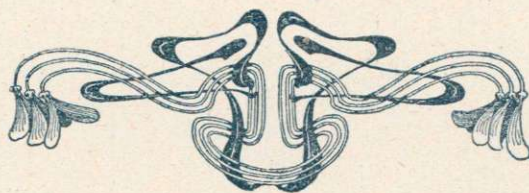
PESEM.

Kdo je prebudil v srcu
pesem žalostno to?
Tiho mi plaka v srcu,
kadar gre dan za goro.

— Mlada nevesta vprašala
bele je gorske vrhé:
Kod li vodijo njega
tuje, mrzle stezé?

Megla je siva zakrila
bele vrhove gorâ,
tiho gledal je mesec
z modrega nebá.

Mirno so sanjale kočé
sanje svoje lepé,
bledi nevesti je v prséh
umiralo mlado srce. —

SILVIN SARDENKO:

MATI IN SIN.

Ob ostijskem sta pristanišču
na skali sprani, razorani,
slonela zopet, v stvarstvo božje
zaverovana.

K valovom se je holmotivim
z obrazom žarkim in kipečim
sklonilo solnce, da počije
v naročju mehkem.

In kakor kri žareča, čista,
v posodo vlita neizmerno,
zapluskalo je silno morje
v škrlatni zarji.

In onadva na bregu morskem,
odeta v zarjo rujnovžgano,
strmela sta ko dvoje biti
nadzemskih, krasnih.

Molčale misli so globoke
ko školjke, skrite v globočine,
kipele grudi so mogočne
kot morje širno.

A sin ni mogel več tajiti
besed v nemirnih ustnih svojih.
Kako da ne bi vrela čuvstva
iz duše polne?

Glej, mati, skoraj zarja
izdihne zadnji dih,
kako je poln ljubezni
poslednji žar.

Kot drag pogled očetov,
ko se po svojih vseh
utrne v uri zadnji
poslednjikrat.

Glej! dolge sence širi
umirajoči dan,
kot da bi stezal roke
v objem širok.

Ni li tako umiral
Patricij, oče moj?
Po sinu roke dvigal —
A mene bilo ni . . .

Ni čula mati ne besede:
Nje duša bila na višavi
in šepetala je neslišno
z nevidnim Bogom.
Kaj vse ji moral je razkriti:
Drhte ustne posinele,
oči so pile zatopljene
predrajsko radost.

In sin se k njej je nagnil bliže.
Dva srečala sta se pogleda,
kot srečata se dva goloba
po dalji sinji.

Kam, zlata mati, misli,
odšle so tvoje vse,
da ni jih dolgo . . . dolgo
do mene spet?

— Moj sin!
Moj Avguštin!
Vse bile so pri tebi
in bile so pri Bogu —
oba sva bila ž njim.

En hip
okúsila sem
vso srečo materinsko
globoko, neizrazno,
kot še nikoli prej.

A čuj te ptice,
kak gostolé nad morjem,
kak hrepené v daljavo
do solnca žarkega.
A solnce tone . . .

Moj sin!
Ah! Kaj je src,

človeških src nemirnih,
po Solncu koprnečih
iz teme strašnih ječ!

A niso zri zarje,
obvestil ni jih dan,
ogrelo ni jih Solnce,
zašlo jim je na veke
ko ta nocojšni zor.

A ti si videl Vzhod.
In v srcu tvojem
kraljuje Solnce,
ne boš Zahoda gledal
na vekomaj.

Na grudi roke je sklenila.
In Monika je bila divna
kot v alabaster izklesana
molitev hvalna.

In Avguštin je gledal mater,
kot oni, ki pred kipom jasnim
zadivljen mojstra obožuje
in delu hvalo poje:

Iz prošenj tvojih, mati,
priplaval dan je moj,
in v solzah mi je tvojih
zablesketal.

Glej spet otrok sem tvoj
in božji — —

In kakor se bršljan smaragdni
oklene tesno veje svoje,
ovila se je mati srečna
ob sinu svojem:

— Ta zemlja mi je bila
dolina solzna dvakrat —
in vendarle ne pojdem
objokanih oči
odtod, moj sin.

Ti žalost sladka
minolih solznih let!
Ti radost hipov teh,
ti nada močna
posmrtnih mojih dni:

Ko molil boš za mater
v daritvi pred oltarjem,
kot zate sem doslej
molila jaz, moj sin —
moj Avguštin!

Vtonilo solnce v morju tihem,
molčali mehki so valovi;
v pristan je ladja plula bela,
kot da se duša vrača lepa
domov k Očetu — — —

RANJENI TANKRED IN ERMINIJA.

TASSO: „OSVOBOJENI JERUZALEM“. XIX. 111.

JOS. LAVTIŽAR:

ONSTRAN BALTIŠKEGA MORJA.

POPOTNI ZAPISKI.

(DALJE.)

7. Na Pruskem skozi slovansko zemljo.

Da me ne bi zapeljala izkušnja v kako drugo draždanško izložbo, poberem šila in kopita ter zapustim mesto. Kolodvor je tako lep, da bi ga rad dalj časa ogledoval, pa tudi tako velik, da ne veš, kam bi se dejal. Kljub temu vlada vzoren red, vse se vrši po strogih predpisih, povsod opazuješ ono vojaško točnost, s katero se Nemec rad ponaša. „Fahrkarten bereit halten!“ Te tri lakonične besede bereš tukaj in na vseh drugih kolodvorih. Zapisane so na visokih tablah in s tako mastnimi črkami, da jih tudi kratkovidnež ne more prezreti. Zadevajo te v grozni gnječi v dno srca, nič drugače, kakor če bi slišal zadrti glas zapovedujočega generala. Tedaj posežeš z nekakim strahom v žep, iz katerega vzameš vozni listek, da ga pokažeš pozornemu vratarju. Ti ljudje imajo tukaj vse-mogočno besedo. Nihče se jim ne more prikriti in vsak je oni trenotek v njihovi oblasti. Poleg vratarjev preži na tujca še drugo oko, oko očitnih in skrivnih policajev, ki ugibajo, kje bi se zasačil kak sumljiv popotnik. Morebiti imajo natanko opisano njegovo osebo, ali hranijo celo fotografijo dotičnega zločinca. Z bistrim pogledom zasledujejo prišlece, ni li kdo podoben tistemu, katerega išče pravica.

Sedaj pridrči brzovlak na peron. Železniški uslužbenci hodijo gori in doli ob vozovih ter tolčejo s kladvi po kolesih, da poizkusijo, ali so tečajji v redu, mi pa smo tačas zasedali prostore. K sreči sem dobil oddelek, v katerem ni bilo gnječe.

Kmalu smo se pripeljali do saksonske meje in prestopili na pruska tla. Ako hočeš

videti dolgočasne kraje, obišči o priliki to velikansko ravnino, pa boš ob vso romantiko! Ni opaziti griča, sama planjava, njive, semintje travniki, med njimi gozdi z brezami in borovci. Enake so vse pokrajine okrog Berolina. Tu imamo rešitev zastavice, zakaj da Prusi tako radi zahajajo v naše lepe dežele. Doma jim je poleti preveč dolgčas, zato silijo proti jugu, kamor jih vabijo šumeči potoki, zelene planine in veličastni snežniki. Lahko si mislimo, da se porodi ob gledanju teh krasnih gorâ marsikatera skrivna želja po tujem posestvu z izdihljajem: „Oh zakaj niso naši ti sinji vrhovi!“

Pri postaji Elsterwerda smo premostili malo reko, ki jej pravijo Nemci ne vem zakaj „die schwarze Elster“. Voda izvira v gorenjih Lužicah in se izliva po precej dolgem teku v Labo. Zemlja, skozi katero se peljemo, je bila nekdanj slovanska lastnina. Višje kraje so posedovali gorenji, nižje pa dolnji Lužičanje. Imena naselbin in razni narodni običaji so se ohranili do današnjega dne; tudi lužiška srbščina se še govori v mnogih krajih. Čuditi se je, kako krepke korenine ima narodov jezik, ki nanj že stoletja pritiskajo Nemci, pa ga ne morejo izruvati. Kdo bi mislil, da se nahaja še sedaj pristen slovanski rod ob bregovih reke Spreve (Spree), prav one vode, ki priteče za nekaj kilometrov pozneje v Berlin v najmogočnejšo trdnjavo velikega nemštva.

Središče Lužičanov sta mesti Liben in Kotbus. Okolica je zelo rodovitna. Namaka jo prej imenovana reka, ki se deli v več manjših oddelkov, da obsega kakor gosta mreža vso ravnino. Vsled tega se ondotno ljudstvo ne peča samo s kmetijstvom, ampak tudi z ribištvom. Med nekaterimi vasmi se vrši promet večinoma s čolni. Kadar nastopi

deževno vreme, se sploh ne more obče-
vati drugače nego z vožnjo po vodi, v zim-
skem času pa po ledu. Slišal sem, da so pre-
bivavci krepko, imovito ljudstvo veselega
značaja. Tudi lesá imajo dovolj. Na obrežju
potokov, ob konceh njiv in travnikov se
vrsté obsežni parkom podobni gaji, kamor
se hodi zabavati berolinska gospôda. Ker je
toliko lesá, kmečki domi niso zidani, temveč
lično zgrajeni iz močnih tramov. Dolenje
Lužičanke se oblačijo še po vzorcu svojih
pradedinj. Noša sestoji iz širokih kratkih
kril, belih predpasnikov in velikih pisanih
robcev na glavi.

Vlak je obstal na kolodvoru, ki nosi ime
Dobri lug. Kako domače! Skoro ne moreš
misliti, da si na Pruskem in v bližini pre-
stolnega mesta. Našo družčino je pomnožil
majhen gospod, ki se ni dosti zmenil za
nas. Ko se je vravnal v vozu ter popravil
očala na nosu, je razgrnil pred seboj neki
časopis in ga čital tako zvesto kakor sveto
knjigo.

„Čudno ime to, Dobri lug“ rečem Draž-
dancu.

Želel sem na ta način zbuditi pozornost
na kraj, mimo katerega smo se vozili. Tudi
zato sem smatral to opazko kot umestno,
da bi morebiti kaj več izvedel o ondotnem
prebivalstvu. Toda Draždanec ni mogel dati
nobenega pojasnila.

„Popolno nerazumljiva beseda“, odgo-
vori on. „Gotovo ni nemška.“

„Meni se zdi zato čudna, ker se tukaj
nahaja.“

Za sedaj nisem govoril dalje, misleč, da
poseže vmes novodošli gospod, katerega
bi sodil po vnanjem, da pripada študiranim
stanovom. In res se mu je zdelo vredno,
da je vzdignil glavo, katero je tiščal v časnik.
Za trenotek pogleda okoli sebe ter pravi
kratko:

„Wendisches Wort.“

Kaj več se mu ni poljubilo dostaviti.

„Kolikor razumem slovanski jezik, ki so
ga govorili Vendi“ pravim jaz, „pomeni
Dobri lug ali Dobri log prijeten, rodoviten
kraj.“

Prišlec se naredi bolj prijaznega, položi
list na klop in pripomni:

„Ako ne bi bila okolica radovitna, bi se
ne bili naselili v njej menihi. V obližju je
velika cerkev s samostanom, nekdanja last
cistercijanov.“

„Mogoče je pa tudi, da so dobili redov-
niki tukaj zapuščen svet, katerega so po-
zneje s pridnim obdelovanjem izpremenili v
plodonosnega“, dovolim si opomniti. „Kakor
poroča zgodovina, niso razširjevali omike
samo z besedo in s peresom, temuč tudi
z matiko in krampom v roki.“

Videlo se je, da so te besede moža neko-
liko vznemirile, ker so bile nasprotne nje-
govi trditvi. Toda če je oni prostodušno
izrazil svojo misel, zakaj bi je tudi jaz ne?

„Dobro“, dostavi nato. „Vi imate v tej
zadevi svoje mnenje in jaz svoje. Tudi meni
je znano, da je izhajala v srednjem veku
prosveta najbolj iz samostanov, toda po-
zneje se je vsled blagostanja nenavadno po-
množilo njihovo število, a z blagostanjem
se je začelo dobro in semtertje brezdelno
življenje, ki ni imelo vedno dobrih po-
sledic.“

„Jaz sem tujec v teh krajih, pa vendar
mi ni treba vpraševati, kakošne zasluge so
si pridobili redovniki tu ali tam. Treba je
pogledati samo zgradbe, ki so se ohranile
iz starih časov, in spozna se takoj, da jih
je postavila večinoma redovniška, sploh
duhovska ali cerkvi naklonjena roka. Vse
kaže, da so samostani tudi dobro vporab-
ljevali svoje premoženje bodisi za monu-
mentalna poslopja, bodisi za druge dobre
namene. Dandanes se veliko zida, več kakor
nekdaj, a težko bi se zgradila taka gotska
cerkev, kakršnih je iz preteklih časov lepo
število. In kako ugodna stanovanja imajo
sedaj svetne gosposke v odpravljenih samo-
stanih! Na mnogih krajih bi bile morale
zidati države nova poslopja, pa jih ni bilo
treba, ker so jih že redovniki, ki so morali
potem ostaviti svojo last in jo zapustiti drugim.
Kje je hvaležnost?“

„Tako govorijo Rimci (Römlinge), mi
pa drugače.“

Pri zadnjih besedah je vzel gospod zopet časnik v roko ter ga prelistoval semintje, a na nobeni strani ni mogel dolgo čitati. Za nekaj časa se obrne dobrovoljno proti meni in pravi:

„Inimici rei, sed amici personae.“

Latinski izrek je kazal, da imam pred seboj kolikor toliko učenega človeka.

„Kajpada, samoumevno“, pritrdim. „Nasprotni v nazorih, si ne smemo biti tudi osebno nasprotni.“

Poravnala sva se zlepo, in potem nadaljevala pogovor o vsakdanjih stvareh.

Pogledal sem skozi okno, toda okolica je imela isto enakolično podobo kakor poprej. Njive s požetim žitom, pokošeni travniki, tuintam brezovi in borovi gozdiči, povsod pa nepregledna ravnina. Zrl sem skozi okno, čakajoč, kdaj se začnejo kazati berolinska predmestja, ki niso mogla biti več daleč. Vlaku zdrči pod mostom, čez katerega piskajo stroji okrožne železnice, ki objema kakor železna kača vse mesto okoli in okoli. Vedno več in več poslopij, treba je spraviti prtljago skupaj in se pripraviti za odhod.

8. Berolin.

Nisem mislil, da bom delal kdaj gnječo v milijonskem mravljišču, ki je raztreseno na obeh straneh reke Spreve. Kolodvor, kjer so nas izložili, se imenuje Anhalter Bahnhof, stoječ ob jugu mesta. Na prostornem trgu pred kolodvorom je kar mrgolelo tiste dvonožne, s pametjo obdarjene božje stvari, ki jej pravimo človek. Vmes so hrumeli vsakovrstni vozovi, da je treba velike pozornosti, ako hočeš priti nepoškodovan v kake bolj prazne ulice. Bog mi pomagaj kaj kmalu naprej!

Za stanovanje sem si odločil hôtél „Silesia“ v središču Berolina. Ko sem gledal okoli sebe, kje bi v naglici dobil omnibus, čutim sunek v hrbet, da bi bil skoro padel na tla. Za mano stoji konj, ki me je zadel z vojnico v križ, a žival je bila k sreči toliko pametna, da je takoj obstala. Voznik je mislil, da ne bom mogel iti naprej, toda

izvzemši strahu ni bilo sile. Vendar sem bil iznevoljen vsled dogodka, ker se je pripetil pravzaprav šele v začetku potovanja.

Korakal sem dalje in prišel do ulice z napisom „Königgrätzer Straße“. Taki naslovi žalijo avstrijsko čutilo. Prusom seveda ni mnogo mar zaradi tega, saj hočejo živeti v vednem triumfu. Zakaj so dali ravno tej ulici ime po osodni bitvi pri Kraljevem gradu l. 1866.? Mogoče zato, da se Avstrijci, ki dohajajo navadno od južne strani v Berolin, takoj spomnijo zmagovitega pruskega orožja in se vedejo potem bolj ponižno.

Šlo je toliko električnih in konjskih tramvajev mimo mene, da nisem vedel, kateri je pravi in kateremu bi prisedel. Mojo neodločnost opazi deček, ki me prijazno vpraša, česa čakam, morebiti mi on lahko pové. Po obleki sklepati, ni bil fantiček kak mestni potepenec. Sodil sem, da mi je želel izkazati uslugo iz dobrega srca. V tujini ni nobena reč zastonj, in tudi neznatno postrežbo moraš pripoznati z denarjem, zato ti dene toliko prijetneje, ako dobiš izjemo iz občnega pravila. Povem mu, kam sem namenjen, in tedaj me pelje k navskrižju ulic, kjer sva počakala, da je prišel dotični voz do naju. Vozovi imajo sicer napise, kam da gredó, a napisi so mnogokrat tako splošni, da jih tujec ne more razumeti. Hvalo ti, dobri dečko!

Ko sem uredil stanovanje, grem ogledovat mesto. Od daleč se mi pokaže velika kupola, vzdigujoča se nad druga poslopja. Menda nekaj posebnega. Ob straneh kupole stojé štirje stolpi, podobni cerkvenim zvonikom. Podvizam se, da pridem poprej blizu, časa itak ni preveč, da bi ga tratil brez potrebe. Še nekaj korakov čez most, pod katerim teče oddelek reke Spreve, pa sem ob vznožju zgradbe. Prvostolna luteranska cerkev je to, in še čisto nova. Berolinci jej pravijo „Dom“. Morebiti celo mislijo, da ima neko podobo z vatiškansko baziliko v Rimu, in sicer ne samo gledé vnanjosti, temveč tudi gledé drugega, važnejšega vzroka. Kakor sta cerkev sv. Petra

v Rimu in poleg nje bivajoči papež središče katoliške edinosti, tako naj bi bila tudi berolinski tempelj in njegov najbližnji sosed, pruski kralj, središče protestantizma. Lepa primera, ako bi bila resnična! Prvič je ta novosezidani „Dom“, čeprav ima precej visoko kupolo, lična kapela v primeri z vatikansko baziliko. Dovolim si tudi opazko, da smatram vnanjost berolinske cerkvene metropole v nekem oziru kot nesimetrično. Nisem arhitekt, a vendar če bi bil jaz delal tiste štiri stolpe okoli kupole, bi bil naredil vse enake, ne pa dva večja in dva manjša. To neenakomernost opazi že oko navadnega človeka, čudno, da je niso vpoštevali učeni stavbeniki. Dalje nasprotuje poprej omenjeni primeri gledé središča verske edinosti še druga važnejša točka. V katoliški cerkvi vlada edinost, ki jo mora pripoznati tudi njen najhujši sovražnik, toda kako je z luteranstvom? Kdor vé, koliko različnih verskih sekt se nahaja med protestanti, spozna lahko, da manjka temu veroizpovedanju zanesljive podlage, da mu nedostaje one veljavne oblasti, ki temelji na resnici. Katoličanu pa je dobro znano, kje se nahaja „fundamentum veritatis“, in zato je njegova vera, akoprav razširjena po vsem svetu, povsod enaka.

Takoj na drugi strani cerkve stoji grad pruskih kraljev, dolgo in široko poslopje s tremi nadstropji. Vihrajoča rdeča zastava kaže, da je nemški cesar doma. Glavni vhod v grad sestoji iz velikanskih vrat, nad katerimi se vzpenja obok, podoben slavnostnemu oboku cesarja Septimija Severa v Rimu. Kakor bližnja cerkev, tako je okrašena tudi kraljeva palača z visoko kupolo.

Glavnemu vhodu nasproti so postavili ogromen spominek, kakršnega še nisem videl. Spominek naj bi proslavljal nemško moč, pripovedoval naj bi poznim rodovom o sili nemškega orožja ter kazal zmage, katere je izvojeval nemški pogum nad sovražniki. Prav zato je ta groblja, zložena iz kamnja in bron, uprav strahovita. Na vseh straneh so nastavljeni to-

povi, da se skoro bojiš stopiti bliže. Na topovih ležijo levi s široko odprtimi žreli. Vmes so razvrščeni meči, zastave, puške z nasajenimi bajoneti itd., kratko: Pred seboj imaš zbirko samega morilnega orožja, da te pretresa groza. Pospešil sem korake, da pridem kam drugam in vidim kaj lepšega. Med potjo pa sem se spomnil moža, ki je zvaril iz železa in iz krvi sedanjo Nemčijo.

Toda v Berolinu boš težko dobil trg, kjer bi se s tem ali onim spominkom ne povelečevala pruska slava. Kakor se v nemških knjigah tako rada povelečuje nemška temeljitost, učenost, omika itd., prav tako se kaže tudi v mestu pruska samozavest, da ti kar preseda. Komaj stopim nekaj korakov naprej, pa pridem v takozvani „Lustgarten“, kjer vidim pomnik z napisom: „Sie haben mich oft gedrängt von meiner Jugend auf, aber sie haben mich nicht übermocht“. To naj bi pomenilo, kako so ubogo Prusijo že izza njenih mladih nog zatirali sovragi, a imela je toliko moči v sebi, da se jim je krepko stavila v bran ter si ohranila samostojnost.

Zgodovina bi nam omenjeni napis morebiti pojasnila v tem pomenu, da ni bila Prusija kdove kako preganjana reva, temveč da je nastopala jako oblastno in da so se morali bližnji sosedje ustavljati njeni poželjivosti, sicer bi bili prišli vsi skupaj pod „pikelhavbo“. Prusi so bili svojedobno divji narod in so se dolgo časa trdovratno branili krščanski veri. Znano je, da so ubili svetega Vojteha (997). Pozneje so prišli v pruske dežele, kjer so takrat prebivala slovenska plemena, vitezi nemškega reda. Veliki mojster tega reda je vladal na Pruskem. Red se je moral sicer po bitki pri Tannenbergu (1466) pokoriti Poljakom, toda ko se je veliki mojster Albreht poluteranil, se je izpremenila Prusija v posvetno vojvodino ter se kot taka združila z braniborsko kneževino pod vrhovnim poveljništvom vladarjev iz rodbine Hohenzollern. To združenje se je izvršilo leta 1618. in sedaj je začela vedno bolj rasti pruska država. Glavna želja jej je bila, da dobi naslov kraljestvo. Cesar Leo-

pold I. se je ustavljal tej nameri. S ponižnimi prošnjami in z vsakovrstnimi obljubami so pruski odposlanci silili vanj, toda ostal je dolgo časa stanoviten. Več let so trajale te obravnave, pa se nikakor niso mogle dognati Prusom po volji. Slednjič je zmagal denar. Ko se je izdalo okoli šest milijonov srebrnikov v podkup cesarskih uradnikov, se je izpolnila dinastiji Hohenzollern vroča želja. Dne 18. januarja 1701 je Friderik sebe in svojo soprogo v Kraljevcu (Königsberg) slovesno venčal s kraljevo krono in se kot prvi pruski kralj imenoval Friderik I. Tisti dan so metali zlat in srebrn denar med množico ter jo gostili s pečenko in vinom. Prav takrat je bil ustanovljen red črnega orla z geslom: „Vsakemu svoje“.

Ali je ostala Prusija zvesta temu izreku? Ali se je izkazovala hvaležno Avstriji?

Če hočeš vedeti, kako velike težave je delal pruski kralj Friderik II. cesarici Mariji Tereziji, čitaj zgodovino sedemletne vojske, v kateri je brez povoda napadal Avstrijo ter jej za vselej otrgal lepo Šlezijo. In kako je spletkaril Bismark, dokler ni zapredel Avstrije v nesrečno vojsko l. 1866., je znano iz novejšje dóbe.

Od ene strani spominka stopim še na drugo stran, misleč, da čitam tudi tam kaj zabavnega. Nisem se motil. Zapisan je izrek: „Die Gerechtigkeit erhöht ein Volk“. Lepe besede, toda Prus jih je pozabil.

Čegava je ona kruta roka, ki je preganjala katoličane? Kako se godi Poljakom, katerim je bila usoda tako nemila, da so prišli pri delitvi poljskega kraljestva Nemcem v pest?

Pravica je lepa beseda, a mnogokrat jo imajo samo za plašč, ki zakriva krivico.

Želeti je, da bi napis o pravici ne sameval v „Lustgartnu“, kjer ga malokdo vidi, temveč da bi se pribil na očiten, vzvišen kraj, kjer se ne bi mogel prezreti. Izrekom važne vsebine gre prostor, kakor ga ima n. pr. nad vnanjimi glavnimi vratmi dunajske cesarske palače geslo: „Justitia regnorum fundamentum“. A pustimo to! O pravici je težko govoriti.

9. Pod lipami.

Umevno je po sebi, da v tako velikem mestu kakor je Berolin, hiše ne stojé prazne in da ne rase trava po ulicah. Pravijo, da je imel leta 1640. samo tristo prebivavcev in sedaj se imenuje za Londonom in Parizom. Revni ljudje stanujejo v vzhodnih predmestjih, bogati zasebniki pa v zapadnih. V središču Berolina se vrstijo državna poslopja in palače mogočnjakov. Tu se vleče od visokih braniborskih vrat skoro tje do mostu čez Sprevo najodličnejša ulica, ki se zôve *Unter den Linden*.

Dve reči sta mi bili uganjki pri tem imenu. Dozdaj sem še vedno slišal, da je hrast nemško drevo; zakaj niso torej zasadili hrastov, ki so znamenje jeklenosti, vztrajnosti in duševne nadvlade, s katero se Germani zelo radi ponašajo?

Druga uganjka mi je bila, zakaj da izgledajo lipe, ki jih stoji v ravnih vrstah precejšnje število, tako medle in zamorjene? Dokler jih še nisem videl, sem si predstavljal prostor „Unter den Linden“ kot senčnat drevored, skozi katerega posije le redkokrat žarek poletnega solnca. Mislil sem, da vlada tukaj vedno polmrak, ki daje prijetno hladilo v vročini. Kakšna zmota! Berolinske lipe so nizke, imajo redke veje in na njih malo listja. Njihove vrhove bi najlažje primerjal glavi, ki je izgubila že polovico las. V pozni jeseni to ne bi bilo kaj nenavadnega, toda meseca julija, ko sem se izprehajal pod njimi, bi morale biti najbolj košate. Presadi cvetlico ali drevo iz zemlje, ki jej ugaja, v kraj, ki jej ni ugoden, in videl boš, da bo začela rastlina hirati. Lipa najbolje uspeva v tihem gaju, od koder širi prijetno vonjavo daleč okoli. Posebno dobro se počuti poleg vaške cerkve ali v sredi preprostega sela. Tu sega s svojo zeleno krono nad vsa poslopja, deli s košatimi vejami hladno senco, čebelam pa daje njeno medeno cvetje sladko hrano. Sklepajoč po slabotnih deblih bi prisojal domotožje tudi berolinskim lipam, če bi bile zmožne čutila. Na vsak način pa za-

služijo, da bi se jih spominjal v kaki elegiji kdo naših pesnikov.

Ob zapadni strani berolinskih lipovih nasadov se vzdigujejo *brani borska vrata*, ki služijo baje mestu v okrasek, pravzaprav pa niso nič drugega, nego visok zid, podprt s stebri, ki ima ob vznožju nekaj odprtin, da prideš ali se pripelješ skozi. Na vrhu ugledaš voz, ki ga vlečejo štirje bronasti konji. Vprego vlada ženski podobna oseba, ki ji pravijo Victoria. Zmaga, povsod zmaga!

Bolj ko greš po široki ulici naprej, večja in lepša poslopja se ti prikazujejo ob desni in levi. Mnoga izmed poslopij niso zasebna, ampak državna last. V njih stanujejo ministri in njihovi uradi ter poslanci inozemskih držav. Kjer se končuje lipov drevored, ugledaš spomenik Friderika II., kateremu pravijo Friderik Veliki, menda zato, ker ni dal Avstriji nikoli miru (1740 - 1786). Samo tega mu Nemci ne odpusté, ker se je premalo brigal za njihovo slovstvo, temuč čital raje francoske knjige in se držal francoskih običajev. Rekli so mu tudi „stari Fric“, a on je imenoval samega sebe prvega državnega služabnika.

V bližini se nahaja vseučilišče, mogočna osivela zgradba iz XVIII. stoletja. Tukaj zajemajo sinovi modric, katerih je menda okrog sedem tisoč na leto, tisto sijajno učenost, ki bi z njo radi poplavalili ves svet. Ob straneh poslopja sedita dva moža iz marmorja, Viljem in Aleksander Humboldt. Vseučilišču nasproti stoji kraljeva knjižnica z napisom „*nutrimentum spiritus*“. Ako greš še naprej, videl boš dosti drugih palač, dokler te pot ne pripelje do kraljevega gradu, o katerem smo že prej govorili.

Čez ulico „Pod lipami“ drži več drugih cest z zelo živahnim prometom. Tu se srečujejo vsakovrstni vozovi, da je treba posebne opreznosti, ako hočeš priti z zdravo kožo naprej. Vstopil sem se k navskrižju, kjer sega Charlottina cesta skozi glavno

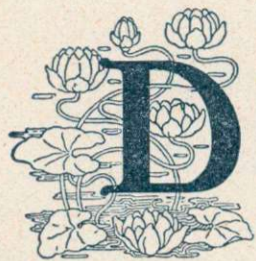
ulico. Tu si izberem varen kraj, da opazujem množico, ki drvi mimo mene. Poleg mene gromé leskeči električni vozovi, kakor da drčijo sami od sebe. Vmes ropotajo visoki omnibusi, ki jih vlečejo močni konji. Sedaj pa sedaj pridrdra bogata vprega, ki jo peljejo sijajno opravljeni vranci. Glej tam črno podolgovato kočijo s srebrnimi okraski! Tudi konja sta črna in voznik ima črno, z belimi vrvicami okrašeno obleko. Kočija je prazna, a naložili bodo nekoga in ga peljali tje, kjer ne bo nikomur več na poti. Krepek stražnik, kateremu se pozna, da ima vojaško izobrazbo, si je izbral prostor na sredi ulic. Toda ni sam, temuč sedi na velikem, ne vem koliko pesti visokem konju, ki je kakor on iz vojaške šole. Policaj brez konja v taki gneči ne bi opravil ničesa, jahajočemu mora pa vse jenjati. Žival stoji mirno na istem kraju ter zamaha le tuintam s kratko pristriženim repom. A kadar opazi jezdec nered ali pretečo nevarnost, spodbode konja in ta ga urno nese, kamor treba. Kamor prideta, povsod se umika množica, povsod se izprazni prostor. Policaj na konju — imeniten gospod! Z vzvišenega stališča mu je motriti vsako sumljivo reč. Iz oči ne sme izpustiti ne prihajajočih, ne odhajajočih, skoro trenutka nima prostega časa.

Prav blizu ulic „Pod lipami“ ugledaš katoliško cerkev sv. Jadvige. Zgradba se odlikuje po svoji nenavadni obliki. Vsa cerkev ni drugega nego široka kupola, sloneča na nizkem zidu, kakor da bi izrasla iz tal. Glavni vhod je okrašen z mogočnimi stebri, na katerih sloni velikanski trivoglat nastavek. V sprednjem trikotu nastavka so bogati reliefi, predstavljajoči prizor iz življenja cerkvene zavetnice. Notranjščina hiše božje je prostorna rotunda, ki jo podpirajo ob stenah stoječi stebri, po dva in dva skupaj. Dušno pastirstvo oskrbuje prošt s svojimi duhovnimi pomočniki, višjo oblast nad berolinskimi katoličani pa ima nadškof v Vratislavi na Šlezkem. (DALJE.)

L. LENARD:

ALEKSANDER SERGJEJEVIČ GRIBOJEDOV.

Dné 12. novembra preteklega leta je minulo 75 let, odkar so prvič predstavljali dramo A. S. Gribojedova: „Gorje od razuma“. Predstavljali so jo častniki gvardijskega polka in udje njihovih družin v vojaškem kazinu v Tiflisu. „Gorje od razuma“ je prva v resnici izvirna ruska drama. Zato lahko rečemo, da pomeni ta dan začetek ruskega gledišča.

Gribojedov, Puškin in Lermontov so trije ustanovitelji in prvaki modernega ruskega slovstva. Puškin in Lermontov sta kolikor toliko med Slovenci že znana. Gribojedov nam je pa še popolnoma tuj. Tudi njegovo življenje je seveda odsev nezdravih razmer, v katerih je živela tedanja ruska inteligenca, a njegov literarni pomen zasluži, da podamo o njem nekaj življenjepisnih podatkov.

Aleksander Sergjejevič Gribojedov je potomec starega plemiškega rodu, ki se je preselil v Moskvo iz Poljske; njegovi predniki so se pisali po poljsko *Grzybowski*, a rojen je bil v Moskvi dné 4. januarja l. 1795. Ker je pripadal k višjemu in bogatejšemu plemstvu, je že v prvi mladosti spoznal te kroge. Njegova mati mu je preskrbela globoko in široko izobrazbo in v ta namen izbrala zanj najboljše učitelje, kar jih je sploh bilo mogoče dobiti. Nadarjeni deček se je naučil dobro klasičnih jezikov in literature, poleg tega je razumel več novih jezikov in je tudi strastno ljubil godbo, znal izvrstno njeno teorijo in bil dovršen improvizator na klavirju.

L. 1810. je stopil Gribojedov na moskovsko vseučilišče, in sicer v etskopolitični oddelek filozofske fakultete, ki je sedaj pravna fakulteta, kjer je zlasti vplival nanj profesor

zgodovine in estetike, Bule, ki mu je na domu predaval še posebej filozofijo in politiko. Časa, ki ga je preživel na vseučilišču, se je spominjal Gribojedov vedno z ljubeznijo in hvaležnostjo. Že takrat je začutil v sebi ljubezen k slovstvu in pričel pisati; pravijo, da je že takrat napisal odlomke iz „Gorja od razuma“ ter jih prečital tovarišem. Toda, če je to res, je bilo to, kar je takrat napisal, gotovo še malo podobno onemu, kar je Gribojedova storilo nesmrtnega.

Prišle so francoske vojske. A. S. Gribojedov, ki je takrat ravno dovršil državni izpit, je vstopil prostovoljno v huzarski polk, ki ga je ravno takrat iz samih plemenitašev sestavil grof Saltykov. Polk se je snoval počasi in takoj po smrti Saltykova je bil popolnoma razpuščen. Nato je Gribojedov prestopil v irkutski huzarski polk, a se ni mogel udeležiti vojske proti Napoleonu. Irkutski huzarji so bili odmenjeni v rezervo in niso prišli čez Brest-Litovski. V tem času se je Gribojedov seznanil in tesno sprijaznil s pribočnikom generala Kologričeva, S. N. Bjegečevim, in to prijateljstvo je trajalo celo življenje. Brezdelno, veselo življenje, ki je vladalo takrat med častniki, ni ostalo brez vpliva na Gribojedova, in njegova strastna narava ga je neredko zavlekla čez meje zdravega razuma. Tako na primer sta z Bjegečevim nekoč prijahala v drugo nadstropje neke hiše na veselico; drugič se je Gribojedov spravil med službo božjo na kor cerkve nekega katoliškega samostana namesto organista, improviziral izvrstno nekatere cerkvene pesni, potem pa naenkrat začel igrati „Kamarinskuju“. Gribojedov je čutil nenravnost ta-

cega življenja in je pozneje pisal: „V tej družbi sem preživel vsega skupaj štiri mesece, a zdaj že četrto leto, pa se še ne morem povrniti na pravo pot.“

Toda Bjegičev ni bil Gribojedovu samo tovariš v razposajenosti. Bil je človek izrednega razuma, ki je kmalu spoznal Gribojedova in se potrudil ga odvrniti od praznega, razposajenega življenja; sestra Gribojedova, Marija Sjergjejevna, je naravnost imenovala Bjegičeva „previdnost“ svojega brata. Takrat se je tudi seznanil z zna-

Fr. Marn.

nim dramatičnim pisateljem, knezom Sakovskim, čigar vpliv ni ostal brez sledu na slovstveno delovanje Lermontova. Že iz Bresta je poslal v „Vjestnik Europy“ pisma „O kavalerijskih rezervah“ in „O slavnosti na čast generala Kologrivova“, ki je takrat bil odlikovan. Najbrže je tudi v tem času prevedel Gribojedov „Le Secret du ménage“, pod naslovom „Mladi soprogi“.

Medtem je vojno življenje za Gribojedova izgubilo vso prijetnost in hrepenel je nazaj v Peterburg. L. 1815. ga vidimo že v stolici. Po knezu Sakovskem se je Gribo-

jedov bliže seznanil s krogom pisateljev in dramaturgov, med katerimi so bili P. A. Katenin, Žandr, Hmjelnickij, Greč. Strastno ga je vleklo v gledišče in pri strogosti takratnih glediških razmer — bilo je celo prepovedano izraziti nezadovoljnost z igravci — bi lahko kdaj padel v resno neprijetnost, ako bi ga ne zadrževal pozneje znan pesnik A. J. Odojevskij, s katerim se je Gribojedov takrat seznanil. Dne 28. septembra 1815 je prvič prišla v Peterburgu na oder njegova prevedena igra „Molodyje supruzi“. Začetkom sledečega 1816. leta je Gribojedov izstopil iz vojne službe. V tem času je izšel njegov članek: „O oceni svobodnega prevoda Bürgerjeve Lenore“, ki je obrnil nase precejšnjo pozornost. Bjegičev trdi, da je napisal Gribojedov v tem letu še nekaj prizorov „Gorja od razuma“, v katerih je bila glavna oseba med drugimi žena F a m u s o v a, sentimentalna oboževavka mod, ki jo je pozneje popolnoma izpustil iz veseloigre.

L. 1817. je Gribojedov vstopil v službo pri ministrstvu zunanjih zadev. S svojim umom in z znanjem tujih jezikov je obrnil nase zanimanje ministra zunanjih zadev, ki mu je ponudil mesto tajnika pri ruskem zastopniku v Perziji Mazaroviču. Gribojedov je sprejel, dasi ne posebno rad, ponudeno mu mesto, ki mu je pozneje postalo usodepolno. Oktobra l. 1818. je bil že v Tiflisu; tu se je srečal z nekim Jakubovičem, s katerim je imel star razpor, streljal se ž njim in bil ranjen v mazinec na roki — znamenje, po katerem so pozneje spoznali njegovo razmesarjeno telo.

V začetku l. 1819. je odpotoval Gribojedov v Perzijo. Ruski zastopnik Mazarovič se ni odlikoval z lastnostmi dobrega diplomata, zlasti ne za azijsko deželo: preveč se je poniževal pred perzijskimi oblastmi. Popolnoma drugo smer pa je dal ruski politik v Perziji Gribojedov. Ko se je v Tavridi predstavil nasledniku perzijskega prestola, Abbasy-Mirzi, in šahu v Teheranu, se je začel predvsem energično učiti perzijskega in arabskega jezika, — poslednjega zlasti, ker služi za podlago mnogim vzhod-

nim narečjem, a tudi naravo in značaje Perzijcev je pridno opazoval. Svoje dostojanstvo je znal varovati tako, da je vžival spoštovanje celo od strani Rusiji sovražnega angleškega poslaništva v Tavridi in naklonjenost Abbas-Mirze; seveda so ga pa vsled tega sovražili nekateri perzijski dostojanstveniki, ki so razumeli, da je v osebi Gribojedova Rusija zadobila silnega zastopnika svojih koristi. Ker je našel v Perziji mnogo Rusov, ki so tam vstopili v šahovo vojsko, jih je Gribojedov mnogo nagovoril, da so se vrnil v Rusijo. Vkljub velikim sitnostim je to tudi izvel in bilo mu je naročeno, da spremlja preseljence čez rusko mejo. Često je Gribojedov na tem nevarnem potu postavil v nevarnost svoje življenje sredi srditih Perzijcev, katerim ni moglo biti prijetno njegovo delovanje, a kljub temu ni izgubil naklonjenosti Abbas-Mirze in šaha, ki sta mu dala redova leva in solnca družega razreda.

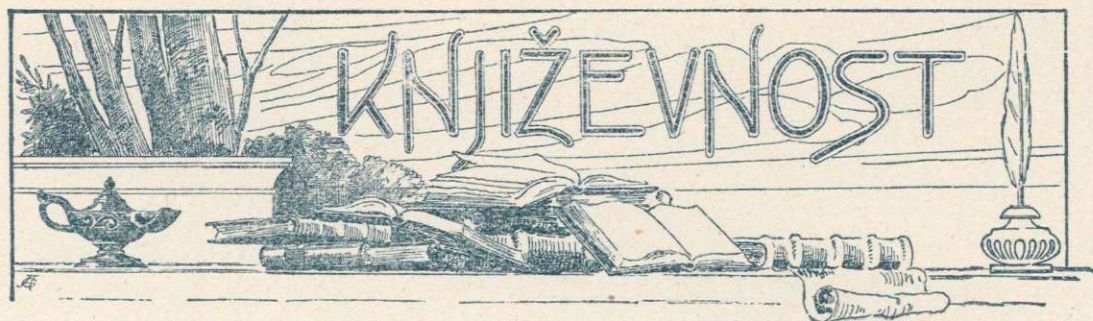
Čas, ki mu je preostajal od diplomatične delavnosti, je posvetil Gribojedov svojim priljubljenim zabavam: godbi, slovstvu, knjigam. Bulgarin trdi, da se je „Gorje od razuma“ pričelo pravzaprav v Tavridi. „Ko je bil v Perziji — piše Bulgarin — je sanjal Gribojedov o Peterburgu, Moskvi, o svojih prijateljih, sorodnikih in znancih, o gledišču, ki ga je ljubil strastno, in o glediških umetnikih. Legel je spat v vrtu in videl sen, ki mu je predstavljal ljubljeno domovino z vsem, kar je v njej ostalo milega njegovemu srcu. Sanjalo se mu je, kakor da bi v krogu prijateljev pripovedoval načrt veseloigre, ki bi jo hotel napisati ter jim celo čital mesta iz nje. Ko se je zbudil, je vzel Gribojedov svinčnik, šel v vrt in v isti noči osnoval načrt za „Gorje od razuma“ in napisal nekaj prizorov prvega dejanja. S to veseloigro se je bavil ves svoj svobodni čas in jo dovršil v Tiflisu l. 1822.“ Podrobnosti tega pripovedovanja ne zaslužijo vere, vendar je

v njih zrno resnice: daleč od domovine, ko si je v domišljiji predstavljal slike moskovskega življenja, je bilo naravno, da je Gribojedov napravil veseloigro po načrtu, ki ga mi poznamo, in zapustil prvotne načrte, ki si jih je zarisal pod neposrednimi, enostranskimi in malenkostnimi vtiski moskovskega in peterburškega življenja.

Novembra 1821. leta najdemo Gribojedova v Tiflisu. Na poti iz Tavride si je nevarno zlomil roko na dveh krajih in ker ni našel doktorja, je bil prisiljen obrniti se do prvega človeka, ki bi mu pomogel. Roka je sicer ozdravela, toda zarastla je nepravilno, da je ni mogel rabiti, in v Tiflisu jo je bilo treba zopet prelomiti, da bi jo spravili v pravo lego. Iti v Perzijo, kjer v nevarni bolezni ne bi imel pomoči, je bilo Gribojedovu nemogoče; v srcu se tudi ni želel vrniti v to azijsko deželo, polno nevarnega kovarstva. Gribojedov je bil premeščen za „tajnika v oddelku za zunanje zadeve“, prideljen takratnemu načelniku Kavkaškega kraja, A. P. Jermolovu. Človek velicega razuma, je Jermolov znal ceniti Gribojedova, navezal se je nanj in Gribojedov je bil pri njem neprestano in ga je celo spremljal na vojnih pohodih. V Tiflisu je služil takrat pozneje sloveči N. N. Muravjev (Karski). Gribojedov se je ž njim seznanil, učil ga je perziščine, a sam se je učil od njega turškega jezika. Gribojedov je stanoval na armenskem bazarju v majhni hiši, v kateri je vzel v najem prvo nadstropje, obstoječe samo iz dveh malih sob, obrnjenih z okni na sever, odkoder se prikazujejo predgorja kavkaškega pogorja. Večinoma je bival Gribojedov doma, oblačil se je v običajno „arhaluko“. Vedno in povsod priljubljen, je obiskoval boljše družinske kroge v Tiflisu. Doma se je zanimal za godbo. Vneto je nadaljeval izučevanje perzijskega jezika; za učitelja mu je bil lastnik neke tifliške kopelji.

(KONEC.)

Ivan Šašelj: **Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada**. I. Založilo „Katol. tiskovno društvo“. Tisk J. Krajec nasl. v Rudolfovem 1906. Str. VII. + 329. — Jako lična knjižica po obliki in vsebini! Belokranjski narod je globoko poetičen, in kar nam pripoveduje v svojih pravljicah ali opeva v svojih pesmih, nosi mehki milobni značaj te poštene ljudske duše. Duh tega narodnega blaga je bolj hrvaški nego slovenski, jezik pa se približuje seveda vedno bolj književni slovenščini, ki jo gojita cerkev in šola. Zato je delo g. Šašlja, ki je nabral silno mnogo narodnega blaga, ne le zanimivo, ampak folkloristično velike važnosti.

G. Šašelj je postopal z največjo natančnostjo. Dvajset let živi med tem narodom in pozna vso njegovo dušo, njegovo ljubezen in žalost, njegovo mišljenje in obzorje. Pa on živi tudi z narodom, in gorko sočutje z ljudstvom ga vodi pri njegovem delu. To je, kar daje tej knjižici posebno milino. Mi ne vidimo le nabiratelja, ki ga vodijo znanstveni interesi, ampak moža iz ljudstva, ki sam čuti z narodom to, kar pripoveduje. To ni „narodno blago“, kakor smo navajeni govoriti v svojem prozaičnem književnem narečju, ampak to so res bisernice iz narodnega zaklada.

Najprej našteva g. Šašelj lepo vrsto narodnih pregovorov, ki se odlikujejo po zdravih mislih in izredni plastiki izraza, n. pr.: „Bol dojde z valom, a projde z lasom“, „čistemu obrazu malo vode treba“, „dobremu vinu ni treba kazala“, „glad nima oči“ i. t. d. Pripovedne pesmi so velika posebnost belokranjska med Slovenci. Tu živi še široka epiška dikcija jugoslovanskih guslarjev: O junaški vojvodinji, o hudobni svekrvi, o bratcu in sestrici, o možu, ki se je vrnil od vojakov, o hudobni nevesti, o verni ljubi, o zakleti devotki i. t. d. Za njimi pridejo legende lirične pesmi, kolednice in božičnice, kresnice, zdravice, posmrtnice, pobožne in moralne, vojaške in razne druge.

V prozi čitamo potem vraže, prazne vere in razne narodne običaje ter bajeslovne stvari. H koncu je pridejan precej obširen slovarček, ki hrani mnogo zanimivega besednega gradiva.

Ta vrlo lepa knjižica zasluži, da ji kmalu sledi drugi zvezek. *Dr. E. L.*

Spillmannove povesti. Založila „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani Tisk „Kat. tiskovnega društva“ v Postojni. — Spillmannove povesti za mladino spadajo med najboljše, kar se je v zadnjem času izdalo na tem polju. Mladinska literatura je pri raznih narodih, zlasti pri Nemcih, postala stvar trgovske podjetnosti. Produkcija je velikanska, a proizvodi silno slabi. Spillmannove povesti se pa odlikujejo po vsebini in po obliki tako, da ne moremo mladini priporočiti boljšega in zanimivejšega berila. Doslej je izšlo v slovenskem prevodu osem zvezkov. Omenimo kratko zadnje štiri.

Praški judek (prevel Josip Volc) je zgodovinska povest iz l. 1701. V tonu starega kronista nam pripoveduje pisatelj, kako je pretrpel mali Abel mučeniško smrt v Pragi, ko ga je njegov lastni oče križal, ker je hotel postati kristjan. Dasi je tvarina sama kruta, jo je znal pisatelj obdelati tako blažljivo in prsrčno, da stopi pregreha čisto v ozadje in se tem krasnejše zasveti iz nje mila podoba majhnega mučenika. Prevod Volčev je vzoren. Jezik mu je bogat in jednat, poln plastičnih izrazov in popolnoma zadene kronistovski zlog.

Ujetnik morskega roparja (prevel M. B.) je povest iz l. 1643. Tuniški gusarji uropajo sicilskega dečka in ga imajo za sužnja. Hočejo ga pomohamedaniti, a deček ostane zvest svoji veri. S pomočjo francoskega duhovnika uide iz sužnosti in se vrne v domovino.

Amuru gam, sin indijskega kneza (Prevel M. B.) popisuje izpreobrnjenje indijskega princa, ki ga oče dá v katoliški zavod v šolo, da bi se izobrazil, a ne pusti, da bi se pokristjanil.

Sultanovi sužnji, carigradska povest iz sedemnajstega stoletja (prevel D. Z.), pripoveduje zgodbo od Turkov vjetih otrok, ki so prišli na sultanov dvor kot padišahovi sluge in se rešili ter ubežali v domovino. *B.*

Ivo Riečanin: Riečanke. Pjesme. Zagreb 1906. Str. 79. Nakladom piščevom. Tako

jokave pesmi pridejo redkokdaj pod roke, kakor so Riečaninove „Riečanke“. Nič krepkega, nič zdravega ni v njih — neka nerazložljiva žalost jih je rodila, in oče jim je napačni, recimo namišljeni pesnikov entuziazem do domovine. Lepo je in priporočljivo, da je človek patrijot — posebno v sedanjih časih — a patrijotizem naj se kaže v moči in požrtvovalnosti, a ne v vsakdanjih frazah in tudi ne v resignirani žalosti in brezupu. Posebno velja to za pesnika. Domoljuben pesnik bodi narodni prorok, ki oznanjaj domovju lepše dni, ki navdušuj rojake na odpor proti stiskalcem, a nikdar naj se pesniku ne naseli v srce resignacija, češ: „Vse je zastoj! Izgubljeni smo.“ Pesnik bodi neustrašen, pogumen in drzen kakor sokol — četudi mu stiska srce žalost, izhajajoča iz trpke osode narodove. Riečanin hoče biti lirik. Svoje nezrele plodove je razvrstil v štiri dele pod zaglavja: „Riečke elegije“, „Soneti“, „Uz obalo Rječine“ in „Razne pjesme“. Povsod tista jokavost, brez krepkega jeklenega poguma, in zdi se nam, kakor bi brali lamentacije 15letnega mladeniča, živečega od lepodonečih fraz, ki dosti govori, a malo pove. Tudi „Riečanke“ se odlikujejo po gostobesedni dolgoveznosti, da te mineva potrpljenje, ko jih bereš, in da jih odložiš s tiho jezo: „Čemu se ljudje silijo.“ — Pokojni hrvaški pripovednik Evg. Kumičić, čigar manom so pesmi posvečene, ni dobil v Riečaninu najboljšega glasnika svojega imena. L. T.

M. M. Uskoković: **Pod životom**. 80. Str. 92. Cena 1. dinar. (1 K). — Drobna knjžica, drobne črtice. Male sličice, črtice, arabeske, poezije v prozi so danes nekaj navadnega na književnem trgu raznih narodov. Take stvarce se lahko pišejo in lahko tudi čitajo. Marsikateri pisatelj, ki ne čuti v sebi dovolj sile in smelosti za večje leposlovno delo, piše take črtice. Vendar tudi tu lahko hitro spoznaš zrno od plevla, a poleg slabejših stvari najde čitatelj večkrat cvetko prave poezije.

Uskoković je mlad srbski pisatelj, je že doslej sodeloval pri raznih srbskih časopisih in ne brez uspeha. Tudi te črtice so bile že tiskane v raznih listih, a zdaj jih je zbral v posebni knjižici. Razdelil jih je pod tri naslove: „Ništi“ (8), „Iz intimnog kuta“ (7) in „Morituri“ (4). V prvem oddelku opisuje tragedijo življenja bednih in izgubljenih duš, v drugem je zaigral na melanholične, strastvene strune svoje ljubezni, v tretjem toži po izgubljeni sreči in ljubezni. Pisatelj je dober črtičar, ki se je vglobil v notrinjo tujih src in svoje duše, vendar bi rekel, da svet vendar le malo preostro sodi. Za prirodo ima dobro

oko in s par potezami očrta ozračje, v katerem se nahaja, a pripovedovanje mu je zanimivo in spretno. Upati smemo, da napiše še več večjih in boljših stvari od teh drobnih črtic. Zbirka ne bi nič izgubila, če bi izpustil črtici: „U jugovoj noči“ in „Rekvjem“. J. B.

Letopis Matice srpske. Knjiga 235. sveska I. za godinu 1906. — Vel. 8°. Str. 144. Cena 1 K. — „Matica srbska“ v Novem Sadu izdaja vsako leto razun „Knjig Matice srpske“ (znanstvene in zabavne vsebine) in „Knjig za narod“ (popularne knjige poučne in zabavne vsebine) še po šest knjig svojega letopisa, ki prinaša lepe razprave in spise in podrobno ocenjuje vse znamenitnejše pojave v srbski književnosti. Prva knjiga letošnjega leta je prav zanimiva. Na prvem mestu pod naslovom „Iz najnovije ruske književnosti“ opisuje Rus Nikolaj Ivanovič Korobka znanega pisatelja Vladimira G. Korolenka, ki je nedavno slavil dvajsetletnico svojega književnega delovanja. Korolenko je preživel svojo mladost v južno-zapadni Rusiji; posebno v njegovih prvih spisih se pozna vpliv poljskega elementa. Poljaki imajo bogato preteklost, ki Rusom manjka, in zato se je pri njih razvil neki filozofski nazor o življenju z bujnim romanticizmom. Plemstvo južno-zapadnega kraja je bilo po narodnosti malorusko, a po kulturi poljsko, zato se je zbudilo malorusko narodno čuvstvo pri panih in pri šlahti stare Poljske, kar je provzročilo idealiziranje maloruske starine in kozaštva, česar se je tudi Korolenko dotaknil v svojih spisih. Zanimivo je, kar pravi pisatelj: „Poljska se obrazovanost znatno razlikuje od ruske. Pre svega ona je starija. Poljska je, blagodareći katolicizmu, rano ušla u porodicu evropskih naroda. Ona je u literaturi imala već zlatni vek u ono vreme, kada kod Rusa i ne beše pomena o literaturi u pravom smislu reči.“ Korolenko se je zgodaj otresel poljskega vpliva, ker je moral že v mladih letih v prognanstvo, kjer je preživel najlepša leta svojega življenja. Zdaj se je izgubil pri njem poetični romanticizem in on postaje hladen opazovavec, a od prejšnjega mu je ostalo samo globoko čuvstvo toge iz žalosti, ki se kaže v njegovih lepih slikah iz sibirskega življenja. — „Iz novijih pesama Jovana Dučića“ imamo trinajst pesmi tega pesnika, kateremu stih jako gladko teče.

„Tri deputacije“ je komedija v enem dejanju iz življenja priljubljenega srbskega pesnika Branka Radičevića, a napisal jo je najbolji in najbolj marljivi srbski dramatik Dragotin J. Ilijć. Pisatelju se je posrečilo, da je na dramatičen način pokazal

borbo, ki jo je moral izvojevati Vuk Karadžić in z njim tudi daroviti pesnik mladosti in srca Branko Radičević proti starokopitnežem, ki so z vsemi silami branili stari slavenosrbski jezik in svojega Klopstocka Lukijana Mušickega. Branko je prišel v Karlovce na počitnice, kjer ga je veselo sprejela mladež, ker so ji njegove v pravem narodnem duhu zložene pesmice segale v srce. Nastanil se je v hiši karlovškega meščana Čike Mije, katerega brat Lukijan, umirovljen profesor poezije in retorike iz dôbe Lukijana Mušickega je bil strašen nasprotnik Vuka in narodnega jezika in se zelo jezil na joto, ki jo je Vuk vzal v svoj alfabet. Govoril je svojemu bratu, ki se je tudi navduševal za Branka: „Jerbo si prostak, pa nemaš ni ponjatija, šta se sve od Rima sprema, samo da nas odpade od pravoslavija, jezika i serpskoga morala. Najmili su Vuka — hu, da gadnoga ime-na! ... da uvuče u serpski alfabet šokačku Jotu, da izgoni staroslavjanske jerove i debelo jerove, a kada u tome uspjeh obezpeči, onda eto ti i latin-skog alfabet! — A več posle? ... Danas Jotu, sutra ceo alfabet, a za njim će već i katoličesko svjaščćenstvo s biskupami i kurijom.“ Profesor združi celo deputacijo, ki gre na magistrat s prošnjo, da se Branko kot „razvratnik, jotovac“, ki kvari mladež, spodi iz mesta. Zbereta se še deputaciji dijakov in deklic, ki pa ne gresta na magistrat, ampak k Branku, da ga proslavita in osmešita deputacijo njegovih nasprotnikov. Komedijska se bode med srbskim narodom lahko in koristno uprizorila, a posrečil se je pisatelju posebno tip starega profesorja, ki s svojimi deklamacijami v slavenosrbskem jeziku dobro označuje nasprotnike Vukovega stremljenja in njih malenkostno mišljenje.

Spomenik Hmelnickega v Kijevu.

Potem sledi konec Stanojevičeve velike razprave: „Knjige i drugo u starim srpskim zapisima.“ Prav obilo mesta v knjigi so dobile književne ocene in poročila (str. 95.—136.) Marko Car podrobno ocenjuje pesmi Svetislava Stefanovića (pesme originalne i prevedene 1903. in 1904.) in priznava temu mlademu pesniku obilo nadarjenosti in pesniškega duha. Profesor M. Budisavljević se bavi z Uskokovičevimi črticami: „Pod životom,“ o katerih sem že izpregovoril, in kaže napake in nezrelost pripovedke Veljka Radojevića: „Teško tome koga kunu“.

Sledé še ocene studije iz jugoslovanske književnosti „Pripovedka o devojci brez ruku“ od Pavla Popovića, Čurčinove razprave „Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur“, Šurminove razprave: Početak gajevih Novina i t. d. Med nekrologi omenjam samo onega o Milošu Cveiću, ki je umrl koncem preteklega leta in kot glumec, redatelj in dramatski pisatelj zaslužil, da mu ostane trajen spomin med srbskim narodom.

Janko Barlé.

Świat Słowiański je priobčil študijo Tad. Stan. Grabowskega o Aškercu, ki je izšla v ponatisu kot del

„Szkic i rozpraw z pismiennictw słowiańskich“. Pisatelj seveda postopa jako obzirno z Aškercem; ne zamerimo mu, da je v spisu vse polno netočnosti in krivih sodb, le eno moramo omeniti. Grabowski opazuje pri Aškercu trdo, nepesniško obliko ter iz tega izvaja splošno trditev, da je slovenska poezija zaostala ter se mora boriti še z artistično-literarnimi težkočami jezika. To ni res, ker so ravno v finezi jezika moderni daleč prekosili Aškercu ter podali dokaz, da je slovenski jezik dovolj olikan za najvišjo poezijo.

NAŠE SLIKE.

Obujenje Lazarja (str. 193.) je relief profesorja Brandstätterja, namenjen za mavzolej rajnega štajerskega veleposestnika grofa Kotulinskega. Mavzolej bo zidan v zlogu cerkve sv. Petra v Rimu in notri obložen s črnim marmorjem, plastika pa bo iz belega kararskega marmorja.

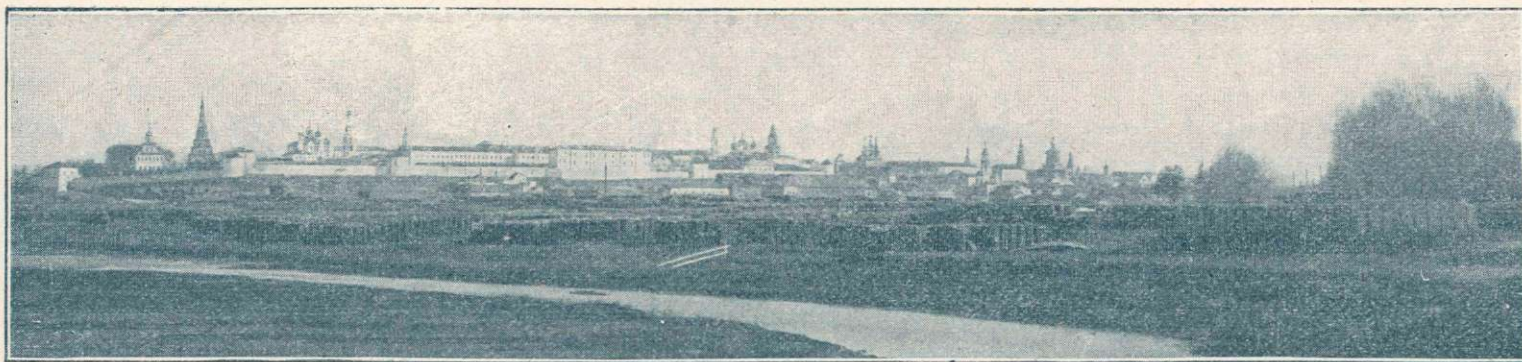
Kalvarija iz laniške cerkve (str. 201.) je stara slika, ki jo je rešil dekan šmarski g. Mihael Terček, da ni popolnoma sprhnela v vlažni podružnični cerkvi. Restavriral jo je g. Peter Žmitek, ki pravi o sliki: „Prvotno delo je svobodna kompozicija v italijanski renesanci iz dōbe pred Rafaelom, in sicer iz severno-italijanske šole. Več originalno zanimivih potez kažejo osebe križanih, posebno dobri pa so spodaj Simon, Nikodem in veliki duhovnik. V skupini vojakov se opaža nemška renesanca; mogoče je, da so bile te osebe pozneje slikane. Prav gotovo pa je bila preslikana pozneje najbrže od kakega nemškega slikarja ali vsaj te šole sv. Magdalena pod križem, iz katere je slikar napravil portret kake takratne posestnice gradu Na lesičjem, ki stoji zadaj nad Laniščem. Tako je tudi v ospredju na levi vitez v oklepu na konju pozneje slikan; oba sta izvršena v romansko-gotično srednjeveški noši, kar napravlja po tehniki in stilizaciji popolnoma drug vtisk nego ostala koncepcija in izvršitev slike. Avtor slike je žal neznan; morda se slučajno po zgodovinsko-krajevnih preiskavah izve in se potem natančno določi dōba, kdaj je nastal original in kdaj je bila slika še predelana in pridejane prej označene osebe. Slika je bila že skoro povsem uničena in bi bila kmalu razpadla, da je ni otel g. dekan Terček, ki jo je vzel iz cerkve v župnišče in dal restavrirati. Bila je že tako preminula, da ni bilo videti družega kot nekaj plesnivo sivih silhuet in razpali skorji podobno platno, ki se je že izpreminjalo v prah, če si se ga dotaknil.“

G. Žmitek se je lotil dela z veliko pazljivostjo. Prepel je sliko na drugo platno, jo osvežil in na mestih, kjer je že popolnoma strohnela, prav srečno restavriral. Seveda bo treba sliko dobro ohraniti na suhem kraju, da se še nadalje reši pogina ta zanimivi ostanek stare naše umetnosti.

Slike s Kitajskega (str. 216. in 217.) se našajo na spis o. Veselka Kovača. Posebno opozarjamo na sliko kitajskega cesarja, ki nosi lepi naslov „nebeški sin“ (str. 224.). Šele pred kratkim je došel

do vlade, a njegova mati ima še vedno prvo besedo. Kitajski cesar je toliko držal doslej na svojo čast, da ga ni smel nihče naslikati. Vsako sliko bi bili uradniki takoj zaplenili in slikarja kaznovali zaradi razžaljenja veličanstva. Pa kako se svet izpreminja! „Nebeški sin“ se je dal fotografirati, in kakor trdijo, se tudi cesarica-mati ni mogla ustavljati več dalje tej izkušnji. Vendar je še prepovedano po Kitajskem razširjati razglednice s sliko „nebeškega sinu“. O. Veselko Kovač nam je pa eno poslal dobro zavito, in mi smo hiteli, da jo — četudi brez dovoljenja — priobčimo, in tako spoznajo tudi Slovenci lahko obličje mladega kitajskega cesarja.

Ranjeni Tankred in Erminija. Slika str. 232. in 233. nam predstavlja prizor iz Torkvato Tasove epopeje: „Osvobojeni Jeruzalem“ (La Gerusalemme liberata). Nesrečni Taso (Torquato Tasso 1544–1595) je položil v ta poem vse svoje poetično in religiozno čuvstvo, ki mu je plamenelo v duši. „Svečano in mistično spoštovanje do kriščanske vere izpoveda Taso v svojem poemu“, pravi skeptični italijanski pesnik Ugo Foscolo. Zato pa je bila tudi „La Gerusalemme liberata“ stoletja najbolj popularna italijanska pesnitev. Jetniki po galijah in benečanski čolnarji v svojih gondolah so prepevali posamezne partije iz nje. Epopeja opeva v „otavarimah“, kako se križarji pod Gotfridom I. 1099. v verskem navdušenju premagali saracene in osvojili Jeruzalem. (Nekateri tolmačijo vso pesnitev tudi kot alegorijo: zmago vere nad strastmi in osvojenje svetega mesta popolnosti). Vmes je vpletel Taso mnogo romantike, kakor je zahteval okus tedanje dōbe. Tako je junaški Tankred osvojil Antiohijo in vjel lepo kraljično Erminijo. Toda ker se mu je zdelo nelepo imeti kraljično za jetnico, jo je dal na svobodo. V srcu deviške Erminije se je pa zbudila živa ljubezen do plemenitega viteza. Blodila je po svetu, rešila se iz vsake nevarnosti, a nikakor ni mogla zabiti Tankreda. Ko je čula, da je ranjen, je izkušala prodreti skozi sovražne vojske k njemu. In bi mu stregla; toda ni se ji posrečilo. Medtem so se križarji vedno bolj bližali Jeruzalemu. Vsak čas ima pasti sveto mesto v oblast kristjanov. Že se boré pod zidovi. Tedaj divji pogan Argant pozove Tankreda na dvoboj. Spustita se sama na polje v samotno porastlo dolino in začne se obupen boj. Tankred nazadnje ubije Arganta, a tudi sam izgubi toliko krvi, da opeša na poti in se onesvesti.

KAZAN V RUSIJI.

Njegov ščitnik Vafrin je bil šel vohunit k sovražnikom; tam ga je spoznala Erminija in ga je preprosila, da jo vzame s seboj. Skvivaj pobegne z njim in po skritih stezah hitita v krščanski tabor. Medpotoma zadeneta na mrtvega Arganta. Vafrin spozna pogana. Malo dalje ugleda drugega viteza. Sklone se in zavpije: Tankred, mrtev! Erminija zaječi, zdrči v konju, plane k ranjenemu junaku in se spusti v pretresljive tožbe: „Tako te zopet vidim. Tankred! Vidim te, a ti me ne vidiš; našla sem te, a na veke izgubila. O da bi bila slepa, da bi te ne videla!“ Tedaj Tankred vzdihne in odpre oči, a jih zopet trudno povese. Vafrin pravi: „Ne bo umrl.“ Odpaše mu meč, oklep in čelado. Ona pa, vešča zdravstva, mu pregleda rane; raztrga si tenčice; ker ji zmanjka prtenine, mu briše rane z svojimi lasmi; odreže si tudi las, da mu jih obveže. Ta prizor nam kaže slika:

Odpre oči in jih povese trudno —
A ona toži v žalosti neznani:
Vafrin ji de: „Ne bo umrl! Nemudno
na delo zdaj, a tožbe si prihrani!“
Odpaše meč, odpnè oklep mu budno,
pomaga ona mu v ljubezni vdani;
pregleda rane; v srcu up ji pravi,
saj vešča je, da Tankred spet ozdravi.

(Spev XIX. s. 111.)

O Prof. Marnu (str. 241.), slovenskem profesorju v Zagrebu, ki je nedavno umrl, smo obširneje pisali v lanskem letniku.

Bogdan Hmelnickij, (str. 245.), slavni ukrajinski hetman, znan tudi iz Sienkiewiczovih romanov, ima velik spomenik v Kijevu, glavnem mestu Malorusov.

Kazan (str. 247.) je gubernijsko mesto v Rusiji, in sicer v tatarskem kraju. Neprestani nemiri in hude borbe v zadnji revoluciji so večkrat obračale pozornost na to mesto — Labinj je mesto v Istri s krasno, romantično lego (str. 255).

Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu, gimnazija s konviktom in semeniščem je krasna stavba, ki zbuja pozornost vsakega potnika, ki se pripelje z Gorenjskega v Ljubljano. Tri slike nam kažejo danes nekaj prizorov iz jako okusno in praktično urejene notranjščine: kapelo, slavnostno dvorano in vestibul.

Opozorjamo na to, da je ravnokar izšla knjižica z ilustriranim popisom zavoda sv. Stanislava.

Pela (str. 256.), rojstni kraj Aleksandra Velikega, je danes ubog kraj. Vse je porušeno, samo star vodnjak še priča, da je bilo tu nekoč veselejše, nego je danes. Žalostna slika Makedonije, ki je bila nekdanj zibelka največjemu, dasi hitro propalemu kraljestvu starega veka, in ki danes ječi pod turškim jarmom ponižana in izdana!

☪

Slovenska drama.

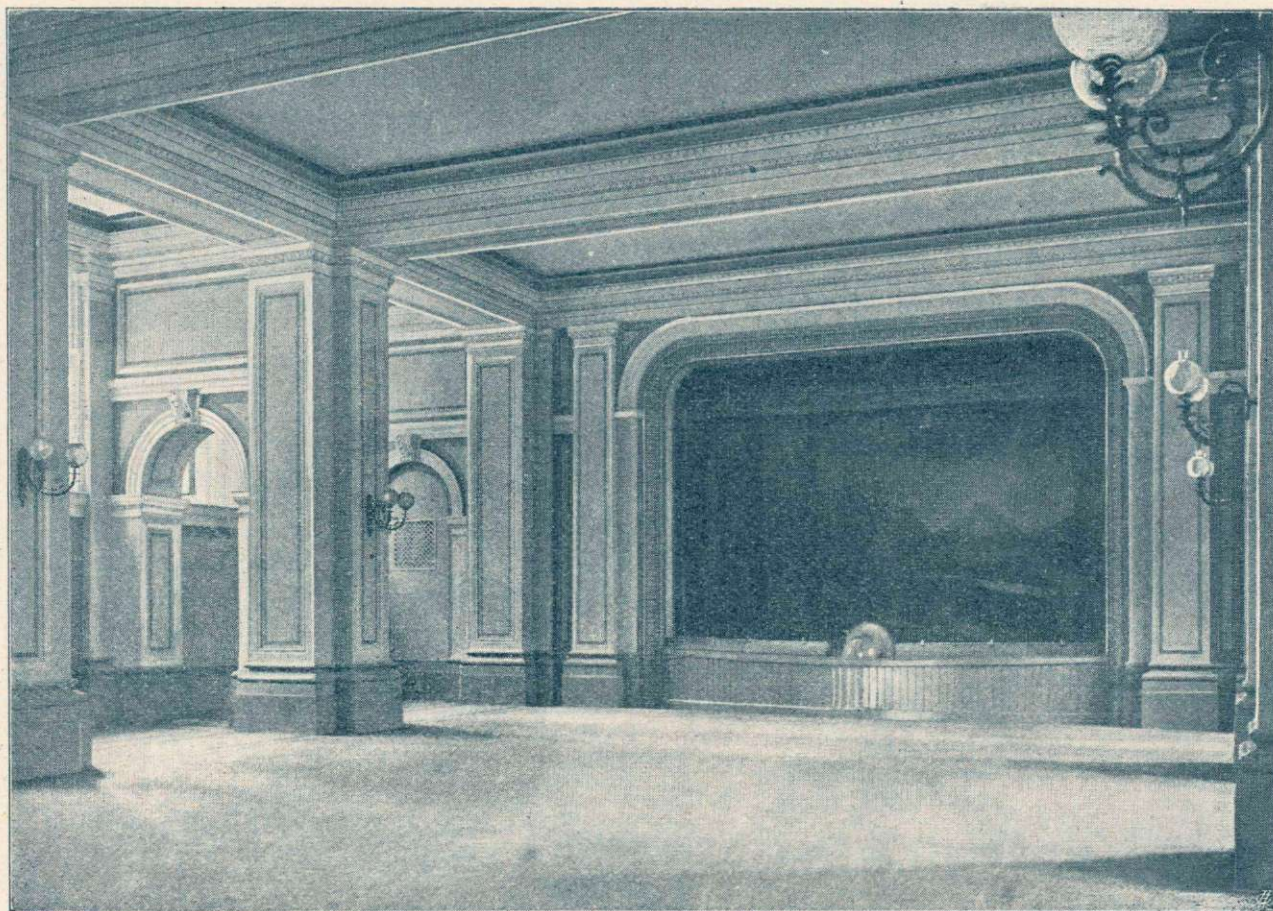
Dne 11. januarja smo gledali na našem odru Tolstega dramatisirani roman „Vstajenje“. Bataillejeva dramatisacija je taka kot so sploh dramatisacije romanov: nekaj markantnih potez iz originala, vsi drugi prizori so pa izbrani tako, da učinkujejo efektno. Drama sama na sebi izraža misel, da človek, če pade, zopet lahko vstane, in da je človeštvo po solidarni krivdi dolžno tudi skrbeti, da se dvigne vsa družba zopet na moralno višino zdržnosti in poštenja. Knez Nehljudov zapelje Katjušo, ki jo vsled tega vse zavrže in ki živi potem čisto izgubljeno. Dolže jo nekega umora in Nehljudov jo mora kot porotnik sam soditi. Tedaj vidi, kako daleč je padlo dekletke radi njega. Vest se mu zbudi in po hudih bojih se mu posreči, da gre s Katjušo v Sibirijo in poravna ob njeni strani svoj dolg. Nekako vzvišene se čuti človek, ko gleda, kako to zavrženo življenje nedaleč od smrti zopet vstaja. Srce mu vzkipi veselja, ko vidi, da je takrat, ko je zapel po naravi velikonočni zvon, vstal tudi zamrli človek. Nešteto čudo mu vstaja ob klicu: „Krist je vstal“. Najmarkantnejše in najdramatičnejše je 3. dejanje, ki nam slika psihološki razvoj Katjuše v ječi; ona prosi najpoprej svojega obiskovavca Nehljudova denarja in se potem napije, in slednjič, ko zavrača svojega bivšega zapeljivca, ki pa zdaj pošteno misli ž njo. To je tako dramatičen prizor, da trga človeku žile. Ko je izšel roman, je kritika naglašala, da Nehljudovi ne živé več, in vendar morajo živeti, ker vpliva ta drama tako silno in realistično na gledavca. Vse druge osebe so postranske. Vse dejanje se sre-

dotoči le krog Katjuše Maslove in Nehljudova. Skozi celo delo pa opazamo ruski milje; z vsemi postranskimi skoki, z vsemi epizodami nam riše pisatelj rusko življenje.

Igralo se je vobče slabo, zato se je intendantca odločila, da je poklicala za dan 13. januarja go. Dimitrijevičev o iz Zagreba, ki je igrala Katjušo, in res umetniško. Žal, da je bil Nehljudov prejkav.

Dne 23. januarja se je predstavljala Stolbova veseloigra „Njen zistem“ ali: „Potujem s hčerko.“ Večkrat so se čuli glasovi in upravičene želje, da naj se igrajo na našem odru slovanske igre, in to tudi mi želimo. A „Dramatično društvo“ menda

dobra, ni najboljša, pa saj je Stolba napisal mnogo, mnogo del. Vse druge osebe so stari, tisočkrat obrabljeni tipi veseloiger. Slatnar, stari bonvivant in zapeljivec, dr. Sehwarzkopf, brezvesten zdravnik, jud. Faktor s svojo judovsko vsiljivostjo, Edvard Ranerjev sin, elegantno preoblečeni in afektirani duševni revež, — vse to je staro in ni moderno, kot hoče biti Stolba. Bolj izobrazeno občinstvo je reklo: „Škoda večera za tako neumnost.“ In prav je imelo. No, pa je pri drugih, zlasti pri najmlajših, našla igra milost in ponavljala se je 2. februarja popoldan in še enkrat zvečer. Svoje dni so pa Detelovega „Učenjaka“, kot pravi tehnični izraz, „vrgli čez oder!“

ZAVOD SV. STANISLAVA: SLAVNOSTNA DVORANA S POZORIŠČEM.

izbira veseloigre, ki spadajo med „najslabše“ svoje vrste. Kaj nam pomagajo krasne dekoracije, krasno opremljene sobe, lepi kostumi, res hvalevredno in dovršeno predstavljanje oseb, če pa igra vsega tega ne zasluži! Evo vsebine! Julija Reparjeva je vedno hladna proti svojemu soprogu, češ, da je to njen zistem, da si ohrani moža zvestega. Ne dovoli mu niti, da bi ljubil svojo hčerko, kajti ona je ljubosumna na njo, in tako se dogodi, da ji postane Repar nezvest in ji uide z neko operno pevko. Po hudih intrigah in naporih se mu posreči, da pride srečno nazaj domov, in mesto da bi bila v cel konflikt zapletena tudi Reparjeva gospa, pa ta ničesar o celi zadevi ne izve, in tako se njen mož zopet lahko pripravlja na nov „učinek“ njenega zistema. Igra hoče menda učiti može, naj bodo le nezvesti! Tehnika, dasi

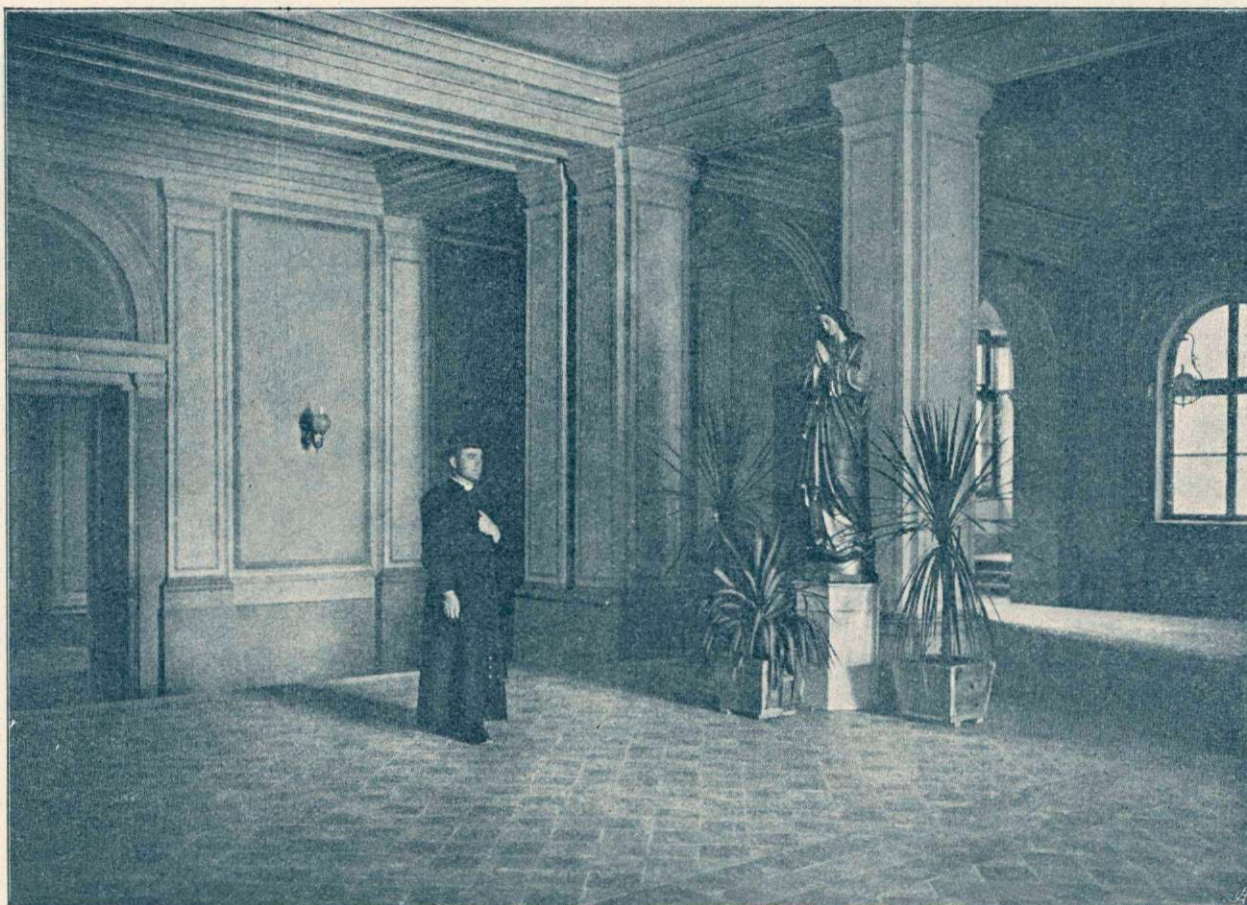
Dne 30. januarja smo doživeli Ibsenovega „Sovražnika ljudstva“. Otona Stockmanna je igral Andrija Fijan. Dolgo vrsto let smo čakali na to igro, pričakali smo jo slednjič vendarle. O igri sami smo govorili lansko leto obširneje. Stockmann je gotovo sangvinik, a zraven tudi premisli, kaj stori. Kolerik, kot ga je igral g. Fijan, gotovo ni bil, toda priznati moramo, da je značaj, kot si ga je zamislil g. Fijan, izvedel natančno do najfinejše nijanse dosledno in umetniško.

Dne 4. februarja popoldne je bila Ljubljana prisiljena gledati še enkrat „Brate sv. Bernarda“.

Dne 10. februarja zvečer je bila premiera angleške drame Hodgson Burnetta „Mali lord“, fino kabinetno delo. Igra je prav ugajala in genila. V igri je briljirala g. Kreisova, kateri na ljubo se je tudi

uprizorila. Drama sama na sebi ni bogve kaj dramatična. Konfliktov ni nič, dejanja bore malo, a to, kar je, je tako fino in lepo, da nas očara. Izredne tendence igra nima, kaže nam pa, kako blažilno vpliva mlado, nedolžno, čisto otroško srce na zakrknjene, življenja site in mrzle ljudi. Grof Dorincourt zavrže vse svoje otroke kot čudak in kot ponosen angleški plemenitaš. Ko se postara, mu vsi sinovi pomrjò, in srce mu zaželi Cedric Erola, svojega unuka, in ta vpliva s svojo naivnostjo in poštenostjo tako na starca, da postane zopet človek in čuti človeško. Včasih zavлада res med dialogom „angleški dolgčas“. To pa le, ako vidiš igro samo enkrat. Čim večkrat

ko se je uprizoril njegov „Brat sokol“. Kritika je sedla, kakor njegov sodnik v igri, na sodni stol, vzela dolgo pipo v usta, prižgala si tobak, puhnila parkrat dim v mogočnih kolobarjih in izrekla: „V imenu umetnosti reprimatur“ — in prišli so sodniki iz sodišča, zmajevali z glavami, se malomarno namrdnili in rekli: „Tudi v našem stanu so pleve“. A takih plev je težko najti, kot smo jih videli v „Ciganih“. Dnevno časopisje se je vedno protivilo imenovanju sodnega nadzornika, češ „mi hočemo imeti moža, ki bo na mestu“, pa se jim je navišja oblast posmehovala in jim dala pravega tepca za sodnika. Pri-tožili so se, a najvišja instanca jim je vrnila rekurz

ZAVOD SV. STANISLAVA: GLAVNI VESTIBUL.

pa se vanjo zamisliš, tem bolj ti ugaja in želiš si, da bi skoro zopet slišal one besede, ki so te prvič dolgočasile. Tiha, vdana ljubezen matere do sina, ki želi le njegove sreče in se odloči pri tem, da rajše sama ne vidi skozi mesece in mesece svojega otroka, mora ganiti vsakoga; to zlato materinsko srce uči svojega sina, da naj ljubi starega očeta, dasi je on njen največji sovražnik. Vse druge osebe so postranske, a dovolj nam nudijo te tri glavne. Igra ni samo za otroke, ampak mora ugajati vsakemu čutečemu človeku.

„Mali lord“ se je ponavljal 22. februarja in 4. marca popoldne. V zadnjem času smo doživeli tudi dve izvirni slovenski igri.

Dne 6. februarja je bila premiera „Ciganov“, ki jih je spisal Milčinski, znan izza laanske sezone,

z besedami: „K vam spadajo le taki ljudje.“ Pa je prišel pisatelj sam in rekel: „Z vašim glediščem nisem zadovoljen. To je šmira. Ožigosati moram te razmere. Napisal bodem satiro proti „šmiram“. In vzel je pero in pisal. Napisal je sam sebi satiro onemoglosti. Dejanje se vrši v malem mestu, katerega tipi so, da govorim v tonu pisateljevem, „landpomoranče“. Zamislil se je v značaj naivnega, dobrega in neumornega dekleta, ki mu je dal za doto „3000 gl. 1 kravo in klavir“. In nastala je iz Anice Puc — „riesenpomaranča“. Z igro ne smem propasti, si je mislil pisatelj, tu moram skrbeti tudi za nižje občinstvo. Pa kje dobiti brata? V gostilni. Pacek govori z natararico take trivialne neslanosti, da je res že preveč. Izmed boljših so še dovtipi o „duhovitosti, katere še ni poduhal“, o zaherlinu i. t. d. Ker pa ne

sme nobena stvar biti čisto originalna in ker si je že izposodil sodnega nadzornika, vzgojitelja Lanovca — sicer se dejanje v „Lanovcu“ vrši v davnih časih, „Cigani“ pa v sedanjosti, pa saj tega ne bo nihče opazil! — si izposodi še iz „Netopirja“ sodnega slugo, ki misli, da je on prvi v sodišču. Tako! Sedaj je delo končano. Sicer je bilo treba sile pri vsem tem, pa skrpalo se je vendar! Še efekta treba! Ples bo vplival, to je gotovo, in petje tudi. A kako spraviti to v igro, v sodno dvorano? Prav originalno! Pričo sodnika se bo plesalo, kaj tacega še ni bilo videti! Dragocena ideja! Opazil je, da nekateri značaji popolnoma ekstremirajo, zato je narisal nekaj ljudi meglenih in brez značaja. Tako je nastal dr. Veselko. Brutalni efekti so tu; mesto pravih ciganov, ki uidejo, se bodo igralci napravili v cigane, občinstvo jih bo spoznalo in pokalo smehu. Sodni sluga bo držal v levici frakelj, pijani jezik bo pa obetal dekletu večno ljubezen. In konec, konec! Ta mora biti frapanten! Seveda se mora zapeti, a katera pesem? „Čuk se je oženil, hopsasa!“

Pa resno besedo! Radi priznavamo gospodu pisatelju, da je hotel napisati satiro na nekatere resnične nedostatke v življenju in družbi. Hotel jih je ožigosati, a je zašel čez karikaturo dalje, predaleč. Situacijske komike ni v igri nič, veseli dovtipi so slabi, tehnika je prisiljena, značaji nedosledni, kaj hočete še več? Burlesknega je dosti v igri, konfliktov za veselo igro premalo. Igra je propadla in nihče se ni mogel ogreti za njo. Pač res: Est modus in rebus, sunt certi denique fines. „Cigani“ so se ponavljali 8. in 18. februarja popoldne.

Veliko boljša, dasi ne posebna, je *Kristanova* „Ljubislava“, ki je doživela svojo premiero 8. marca in ki se je ponavljala 10. marca, obakrat pred prazno hišo. Občinstvo je videlo na lepakih dramo in spomnilo se je, da ne bo videlo „Njenega zistema“, niti „Ciganov“, niti „Luce in Lipe“, in zato je ostalo doma. Žalostno izpričevalo za naše razmere, da ravno izvirne slovenske drame nečejo ljudje videti. Zato tudi Etbin Kristan že naprej ni mogel najti milosti, ne gledé na to, da je tendenca igre zagrešena.

Predpogoj za vsako dramo, da uspe, je ta, da je igra dramatična. Če pa že ni dramatike, mora v skrajni sili priskočiti na pomoč teatralika. V „Ljubislavi“ pa ni niti dramatike, niti teatralike. Dejanja je bore malo, skoraj bi rekel nič. In še to malo dejanja se vrši in vrši, nobene zapreke ne vidimo, nobenega konflikta, in drama se bliža tako h koncu brez notranjih vzrokov, ki bi gnali dejanje naprej. Slednjič pričakamo konca po dolgi poltretji uri in po dolgih, dolgih dialogih.

Milorad ljubi Ljubislavo, ki pa zavrača njegovo ljubezen, ker je duhovnica poganske boginje. Priveda Winnimund in Gottwalde, ki hočeta kraj pokristjaniti. Ljudstvo se jima upre. Gottwalde se strastno zaljubi v Ljubislavo, in ko postane ta kristjana, ne

mara niti Milorada, niti Gottwalda, nakar Gottwalde zabode Ljubislavo ter se vname boj med kristjani in pogani. Med to revno dejanje nam ne prisveti nobena epizoda, izvzemši ljubezni Vidimirine do Milorada, ki je pa brez vpliva na nadaljni razvoj drame.

Tendenco igre naznanja njen konec, ko zakričijo pogani: „Naprej, pogin kristjanom, v boj!“ Z desetimi pogani je kontrastiral pisatelj dva kristjana in vse pogane nam je naslikal simpatično in prikupljivo, oba kristjana pa sta antipatična. Predstavljavcu meniha Winimunda je pisatelj napisal, da mora govoriti „fanatično“, in izrečno je označeno v vlogi tudi, da mora Gottwalde „porogljivo“ govoriti besede: „Bode li zveličani tvoj duh pogrešal tujce te v nebeških svetlih dvorih?“ In kristjan Gottwalde je pripravljen zapustiti vero kristjanov, samo če se ga Ljubislava usmili. Drugod govori zopet kristjan Gottwalde: „Kaj mar mi je krščanstvo in poganstvo, v tej uri, ko mi kri gori in mozeg.“ Najjasnejše se spozna tendenca v tem, da Kristanovi pogani ne storé kristjanom ničesar žalega, kristjan Gottwalde pa umori kristjano Ljubislavo. Kaj pa naslovna vloga — izpreobrnjena poganka Ljubislava? Njena vera obstoja v ljubezni, iz katere izvirajo vse njene misli in dejanja. Ona ni oznanjevalka vere v Bogu, ampak vere v ljubezen, torej tudi ona ni prava kristjana. V tej veri Ljubislavine ljubezni pa menda vidimo nazore pisateljeve.

Ljubislava sama je temen in nejasen značaj histerične ženske. Sedaj prisega ljubimcu zvestobo, potem mu jo umakne. Preje poganka, naenkrat brez motivacije postane kristjana. Kolikokrat se je očitalo našemu Prešernu, da preobrat Čotomirov ni dovolj motiviran! Pri Kristanu se kaj tacega o Ljubislavi ni slišalo. In vendar je njeno krščanstvo motivirano le v njeni histeričnosti. Ljubislava je konglomerat Bogomile iz „Krsta pri Savici“ in Schillerjeve „Devica orleanske“. Iz obeh teh devic je vzel pisatelj nekaj potez in pridejal nekaj svojega. Konture pa, ki si jih je izposodil, se ne dajo spojiti v Ljubislavi: Bogomila uči vero ljubezni, pojmujoča vero v Boga kot svoje vodilo, ki je višje od njene lastne ljubezni. Devica orleanska pa se žrtvuje za svoj narod in je v svoji zamaknjenosti agresivna in delavna. To dvoje je rabil Kristan, da sestavi Ljubislavin značaj, in vrhu tega še pridejal neko zamaknjenost. In tako je postala Ljubislava nerazumljiva in ne more zbuditi simpatije. V tem, da kristjan ubije Ljubislavo, simbol ljubezni, ki jo hočejo pogani maščevati, je Kristanova tendenca: Krščanstvo mu ni vera ljubezni, ampak od novodobnega poganstva pričakuje, da bo premagalo krščansko vero in ustvarilo nov raj bratstva in svobode. V igri sami nismo zapazili prav nobene tehnike. Kako mučno je za nas gledati vse vaščane na odru, ki stojé in ne vedó, kaj bi delali! Tri osebe govorijo, ves drug ensemble pa posluša.

Drama je zgodovinska in se vrši v prvi polovici VIII. stoletja v Korotanu. Toda nikjer ne vidimo resnične zgodovine, in zgodovinska je drama le v toliko, kolikor se naslanja na dejstvo pokristjanjenja. Samo jezik v drami je čaroben, kot iz marmorja izklesan. V liričnih pesmih, ki se pojó, je hotel pisatelj orisati milje, pa se mu ni posrečil, pesmi so slabe. Jamb pa mu tekó vznešeno in gladko. Naslov „Ljubislava“ ni prvoten; bolje bi bilo in tudi bolj odkritosrčno, če bi se bil obdržal prvotni naslov „Za staro vero

Arhitekt Josip pl. Vancaš,

ki je izdelal načrte za „Zavod sv. Stanislava“, za hotel „Union“ in za poslopje „Ljudske posojilnice“.

in svobodo“, a opustili so ga menda, da zakrijejo tendenco. Igravci so se potrudili, kar so mogli, pa verzi in značaji so jim delali težkoče. X + y

Slovenska opera.

19. jan. se je proizvajal Weberjev „Čarostrellec“. Kar je bil Nemcem Schubert v pesmi, to jim je bil Weber v operi. Kot učenec Haydnov in Voglerjev se je v instrumentaciji naslanjal na starejše mojstre, vendar pa je marsikaka poteza pristno njegova in zlasti nižje lege klarinetov in drugih instrumentov je znal izrabljati kot malokdo. Po Friderik Kindovem librettu je uglasbil veliko opero „Čarostrelca“, ki se je prvič proizvajal 18. jun. 1821

v Berlinu. Kljub temu, da je opera že jako stara, je še dandanes vsled svoje kompozicije in enotnega duha stalno na repertoarjih. V njej čujemo pristne glasove gozdne lovske poezije, tiho hrepeneče, sentimentalne melodije Agatine in mladostno sveže in življenjapolne arije Aničine. Ves značaj divjega Gašperja se izraža v glasbi in nepopisno fino je risana zaslepljenost človeka in strast njegova v prizoru v brezdnju.

Opera se je ponavljala 2. in 4. februarja.

27. jan. se je pel Smetanov „Dalibor“. Fini dramatični čut je glavna privlačna moč Smetanovih oper. Vrhu tega je povito med lahno in fino instrumentacijo polno motivov, vzetih iz naroda, in tako se čuti človek pri teh operah, kot da bi slušal narodne popevke.

4. febr. je gostoval kot Dalibor Vlček.

13. februarja je bila premiera Weissovega „Poljskega žida“. Kdor ljubi lahko umljivo in negloboko glasbo, temu ta opera ni ugajala, ker je težka, a krasna. Opera še ni stara, a že dokazuje „stari rek“: „Nemo propheta in patria“. Nemci so spoznali ceno tega dela in takoj je šla opera preko vseh večjih odrov. Poleg Čajkovskega „Pikove dame“ je „Poljski žid“ najgloblja in najtežja opera, ki smo jo videli v letošnji sezoni. Polna dramatike je, saj je tudi dejanje veledramatično. Vsaka beseda najde v glasbi izražen čut, vse, kar slišimo, slišimo na dvojen način. Iz trdih disakordov nam bije na uho božja pravičnost in glas vesti. Mogočni zbor „Matis, prišel tvoj plačilni je dan“ nam buči kot pozavna na uho, da greh zahteva kazen. Melodij in arij ne najdemo v operi. Solisti morajo paziti, da zadenejo večkrat sila težki recitativni ton glasbe. Glavna moč pa leži v orkestru, ki sili s svojo močjo v nas in nam nehote vzbuja slična čuvstva. Motiv bližajočih se sani s svojim zvončkanjem je prepleten v celo delo in v vseh svojih variacijah in modulacijah sledi Matiju in ga spominja njegove krivde. Pa v orkestru leži tudi vsa sila krasno risanega miljeja, V duši vlada strast in obup, tam zunaj v naravi pa divja viharna noč. Vse to sili človeka, da se naslaja vedno in vedno znova ob tej umetniški operi.

Ponavljala se je 16., 20. in 25. februarja.

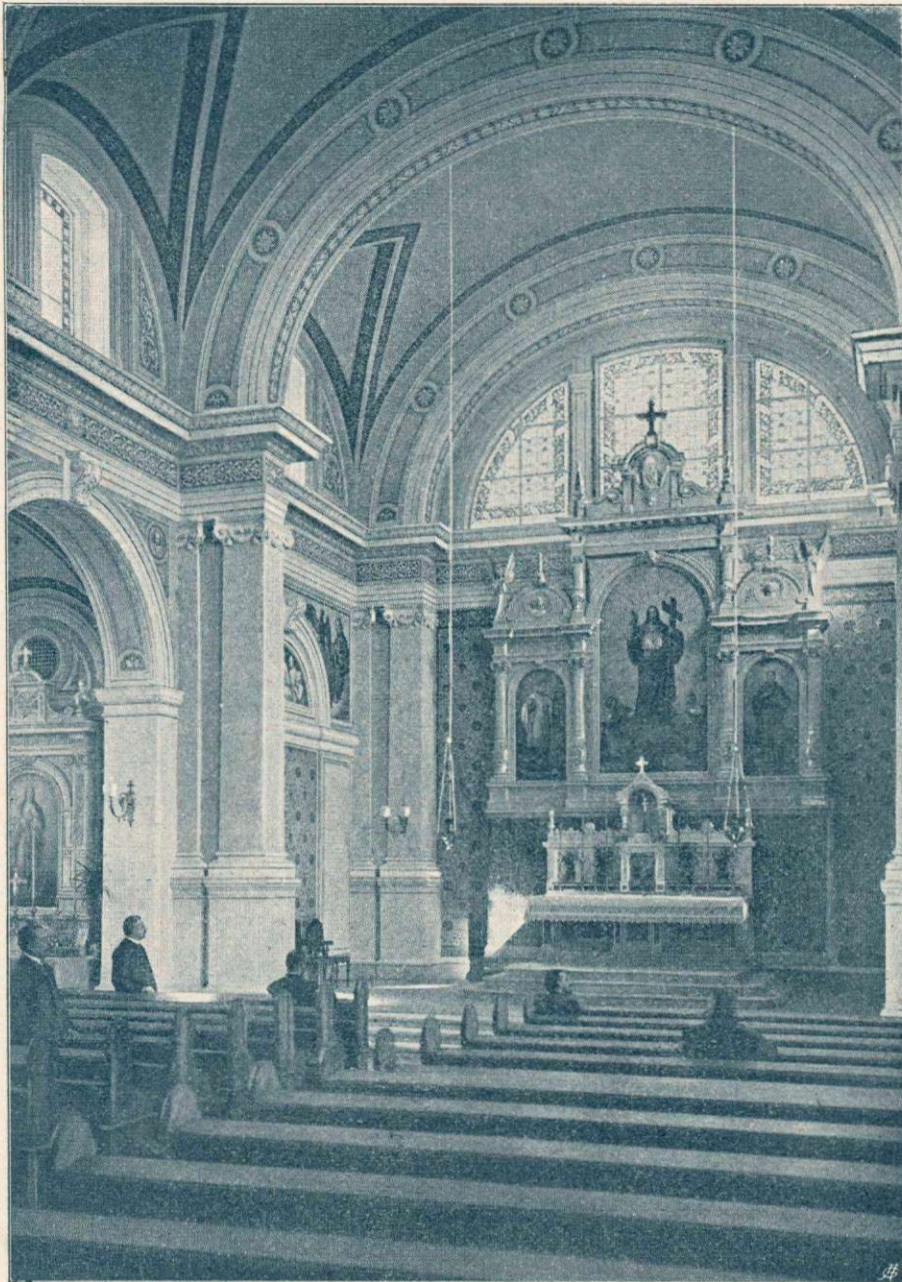
Po tej težki skladbi nam je dala intendantca lahko in ljubko Dellingerjevo opereto „Don Cesar“, ki se je prvič pela 2. marca. Opera je polna ljubkih in očarljivih melodij, a te melodije se odlikujejo po svoji originalnosti, opereta pa po moderni instrumentaciji. Svetovnoznana je podoknica „Pridi dol, o Madonina Tereza“. Občinstvu je morda ugajala še bolj kot lahki dunajski „Cigan baron“.

Ponavljala se je 4. in 17. marca, ko je gostovala v vlogi Maritane ga. Irma Polakova, ki je pela in igrala dobro. Pa saj Maritana ni subretna vloga. V prihodnje naj se pri prestavah pazi tudi na slovenščino, da ne bodemo zopet čuli kričečega „se ne

splača, spleča“. Vojaški orkester pa igra večinoma preglačno in ne skrbi za zadostujočo izvežbanost.

A. R.

„**Poslednja straža**“. Slovenski skladatelj gospod Širca, znan pod imenom Risto Savin, je zložil opero „Poslednja straža“, ki je v Zagrebu dobro uspela. G. Širca je topniški častnik ter biva sedaj v Varaždinu.

Kapela v zavodu sv. Stanislava.

Frančišek Pustavrh. Licejska knjižnica hrani v svojem inventaru majhno z oljnati barvami na medeno ploščico naslikano podobo Valentina Vodnika, ki jo je naslikal Pustavrh¹⁾ (bržčas po muzejski predlogi) kot drugoletnik v ljubljanski bogoslovnici ter jo leta 1851. podaril licejski knjižnici²⁾. — Slikarski samouk Franc Pustavrh se je rodil pri sv. Katarini na Topolu 4. decembra 1827. Ta pravilna letnica se na-

¹⁾ Pr. „Dom in Svet“, V. letnik.

²⁾ Inventar pravi: ein Geschenk des Theologen Pustavrh. —

haja izprva po šematizmih, ki navajajo Pustavrhovo ime, notri do leta 1808; tedaj se je pa, ne vem po kakem naključju, izprevrila letnica Pustavrhova v napačno, tako da v zadnjih štirih imenikih klerikov poleg Pustavrhovega imena čitamo pomotno rojstveno letnico 1828. V mašnika posvečen 31. julija 1853 je služil kot kaplan najprej v Polšniku od jeseni 1853 do spomladi 1854, potem je kaplanoval štiri leta v

Tuhinju in osem let v Velésalu. Zadnji čas svojega življenja (dobro štiri leta) je služil kot lokalist pri sveti Neži na Selih (v kamniškem okraju). Največ izpodbude za slikarstvo v umetniškem pomenu je dobil pač za svojega kaplanovanja v Velésalu, kjer so ga zlasti navduševale krasne oltarske podobe v tamošnji farni cerkvi, delo znamenitega slikarja Kremžar¹⁾-Schmidta. Posamezne podobe s teh Schmidtovih slik, zlasti podobo Matere božje v velikem oltarju, je po večkrat prenaslikal ali kopiral. Čim bolj se mu taki posnetki izponesli, tem bolj se mu je okrepila ljubezen do umetnosti in pravo pojmljenje njenih zakonov. Za predloge svojim slikam je dostikrat uporabljal tudi stare bakroreze in jekloreze, n. pr. iz Paynejeve zbirke umetniških slik, ki je tisti čas vzbujala splošno pozornost (universum in knjiga umetnosti — ilustrirana krasotna biblija), dalje ilustracije iz krasotne izdaje biblije, ki jo je v 230 velikih podobah ilustriral Gustav Doré itd. Zelo spretno in s čudovito potrpežljivostjo je obnavljal ali restavriral tudi stare slike; o tej njegovi spretnosti častno pričajo izvrstno uspele od njega obnovljene slike v Preddvorskem gradu. V njegovih slikah se jasno kaže vpliv Kremžar-Schmidtov; kolorit nežen, včasih morda še preboječ, risanje korektno, v svojih detajlih spominjajo te slike na izdelavo tako zvanih podrobnostnih mojstrov (Kleinmei-

ster) nizozemske šole. V javnost pred širše občinstvo se s svojimi slikami ni spuščal, prirojena ponižnost ga je menda od tega odvrčala; sploh mu pa stanovska opravila duhovskega poklica poleg slabotnega zdravja niso puščala dosti prostega časa, da bi bil mogel vse svoje moči posvetiti slikarstvu; njegove slike so torej dokaj redke in ne dosti poznane.

¹⁾ Kremžar = iz Kremsa doma; primeri priimke: Grazer, Wiener, Progar!

Akvileja. Grof Karol Lanckoroński je spisal monumentalno knjigo o oglejski patriarhalni cerkvi.

Svatopluk Čech, najboljši češki epik in prozaist, je dne 21. februarja obhajal svojo šestdesetletnico. Njegovih zbranih spisov je izšlo 20 zvezkov. Čech ni kakor Vrchlický genialni pesnik - improvizator, ampak pesnik-filozof, ki je pri vsi bogatosti in različnosti pesniške tvorbe ostal zvest sebi in svojim idealom. Življenje njegovo je življenje samotarja, posvečeno domovini in lepoti; izogiba se družbi in vsa odlikovanja in časti dosledno odklanja. Leta 1890. je odklonil členstvo češke akademije, l. 1895. častno meščanstvo mesta Prage in državnozborni mandat. V Čechu je popolnoma vtelesen ideal Čeha iz let šestdesetih - Čeha ponosnega in vendar skromnega in neupogljivega, ki ne išče ne dobička ne slave.

Fr. Št.

Ladislav Quis, češki odvetnik, pesnik in pisatelj, je 5. februarja dovršil svojo šestdesetletnico. Quis je eden izmed redkih literarnih pojavov, v katerih praktično delo življenja ni zadržalo sveže, srčne in dosledne ljubezni do književnosti. Iz svoje odvetniške pisarne v preloučskem zatišju pošilja Quis prav čisto v svet nove knjige. L. 1883. je izdal zbirko balad, ki so poleg balad Erbenovih in Nerudovih najboljše v češkem slovstvu. V baladi in liriki Quisovi se kaže globoko znanje češkega narodnega duha. Razen zbirke balad je izdal Quis pesniške knjige: „Třešně“, „Hloupý Honza“, „Pisničky“ in „Posvícenská mše“. Quis je tudi spreten prelagatelj iz tujih književnosti; prevel je Goethejeve balade in „Ifigenijo“, Gozzijevo komedijo „Hlasité tajemství“, Derouletovega „Hetmanna“, II. del „Fausta“, lirične pesni Koljčova in posebno dobro izbrane narodne balade škotske. Prvo mesto v češkem slovstvu ima Quis kot izdajatelj spisov starejših čeških pisateljev kot literarno - zgodovinski komentator. Z veliko hvaležnostjo so Čehi sprejeli tudi Quisovo knjigo (2 zvezka) „Kniha vzpomínek“ (1902), v kateri pisatelj riše češke družabne in književne razmere v Pragi in na deželi od petdesetih let do začetka sedemdesetih let preteklega stoletja.

Anežka Schulzová, pisateljica libret za Fibichove opere „Heda“, „Sárka“, in „Pád Arkuna“, je dne 4. novembra v Pragi umrla po daljšem trpljenju. A. Schulzová je hči pred nedavnim umrlega pisatelja in češkega časnikarja Ferdinanda Schulza (gl. „Dom in Svet“ 1905. št. 4.). Njeno ime je znano iz mnogih književnih študij, glediških ocen in prevodov iz tujih slovstev; njeni prevodi iz Anatola France, G. Brandesa in dr. se odlikujejo po natančnosti in jezikovni čistoti.

Ludevít Štúr. 12. januarja je minilo 50 let po smrti slovaškega pesnika, jezikovega reformatorja in politika, Lud. Štúra. Z imenom tega moža, ki je šele 41 let star umrl, ker se je ponesrečil na lovu, je zvezana zgodovina ločitve pismenega jezika slovaškega od književnega jezika češkega. V ti zgodovini je zelo pomembno leto 1844. Štúrov namen je bil

plemenit. Štúr je bil rojen politik in baš v ti dōbi so Mažari hoteli stvoriti svojo enotno državo in celi Slovaški vsiliti mažarščino. Nevarnost je bila velika in zbok tega je bilo treba enote. Z enotnim pismenim jezikom je Štúr nameraval združiti katoliško stranko s protestantsko ter obenem zbuditi v slovaškem plemstvu narodni ponos in narodno zavednost. To sta bila glavna vzroka, zakaj je Štúr hotel imeti samostavno slovaščino. Novi pismeni jezik (podkarpatsko narečje nitransko) se je hitro vdomačil. Dne 27. avgusta 1844. je društvo „Tatrín“ sprejelo novo slovaščino in drugi letnik Hurbanove „Nitre“ za l. 1845. se je že javno ločil od Čehov. 1. avgusta 1845 je izšla prva številka „Slovenskýh národnih novin“ in „Orla tatránskega“ -- ločitev je bila dovršena. Četudi se pisatelji izpočetka niso strinjali v pravopisu, so vendar veliko pripomogli k razširjenju „novega jezika“ burni dogodki l. 1848. in 1849., v katerih je

Svatopluk Čech.

Slovaško poslalo poseben oddelek prostovoljcev zoper revolucijsko armado mažarsko. V dōbi reakcije so zopet hoteli na Slovaško vpeljati pismeno češčino, ali zama: „umaknila se je zopet slovaščini, za katero je v šestdesetih letih profesor Hattala spisal znanstveno slovnico -- in sedaj nihče niti ne misli na zopetno združenje obeh književnosti -- češke in slovaške.

Kito Šívela. Lužiški Srbi so 21. februarja obhajali sedemdesetletnico zaslužnega in najbolj popularnega rodoljuba, Kristijana Šivele, urednika „Brani-borskega Časnika“. Malokdo zna za ljudstvo tako pisati kakor Šívela. Da je Šívela rojen časnikar za ljudstvo, se je pokazalo takoj izpočetka njegove uredniške delavnosti. Poprej je „Časnik“ životaril, imel je komaj 100 naročnikov; za Šívelovega uredništva takoj prvo leto se je število naročnikov štirikrat povečalo. Šívela ni samo urednik „Časnika“, ampak tudi marljivo deluje na književnem polju za ljudstvo

Izdal je duhovni spevnik („Serbske duchowne kjarliže“) in celo vrsto prevedenih in izvernih poučnih knjižic za ljudstvo („Ta pastýrska lubosć Jezom Krista“, „Wójnska kronika“ in dr.) — K. Šivela je bil rojen 21. februarja 1836 v Zaspah, l. 1856. je postal učitelj in je služboval na raznih mestih; sedaj je učitelj v Skjarbošci, kjer dozda marljivo deluje v šoli in na književnem polju, na katero je vstopil h koncu petdesetih let.

Fr. Št.

Statistika poljskega tiska. Leta 1906 izhaja 600 poljskih listov; v tem številu je 546 samostalnih listov in 54 posebnih prilog. V Evropi izhaja 548 listov, v Ameriki 52. V poljskem kraljestvu izhaja 142 listov, v Rusiji 1; v Galiciji 246, v avstrijski Šleziji 15, v Bukovini 1, na Dunaju 1. Na Poznanjskem 50, v zahodni Prusiji 16, v Varmji 4, v vzhodni Prusiji 3, v zgornji Šleziji 28, v spodnji Šleziji 4, v Berlinu 5, v drugih nemških krajih 10. Skupaj izhaja v zaboru ruskem 143, v avstrijskem 263, v nemškem 130. Dalje izhaja v Švici 1 poljski list, na Francoskem 3, na Angleškem 4, na Laškem 3. Izmed ameriških poljskih listov izhaja 49 v severni Ameriki, 3 v južni Ameriki (v Braziliji). Na prvem mestu stoji Varšava, kjer izhaja 126 časnikov; za njo pride Lvov s 107 listi, Krakov z 88 listi, Poznanj z 38 in Chicago s 16. Dvakrat na dan izhaja 5 listov, dnevnikov je 53, tednikov 216, štirnajstdnevnikov 105, mesečnikov 144. Razen tega imajo Poljaki še nekoliko listov, ki izhajajo v drugih jezikih; v latinskem jeziku se izdaja 1 list (uradno glasilo krakovske škofije); v francoskem 2 („Bulletin polonais“ v Parizu in „Bulletin international“ krakovske akademije); v nemškem jeziku 1 („Polnische Korrespondenz“ na Dunaju, informačno glasilo za evropski tisk), v poljskem in nemškem 5, v poljskem in ruskem 1, in en list ima članke v petih jezikih. („Kurjer kolejowy“ v Varšavi. — Najstarejši list je „Gazeta warszawska“ ustanovljena leta 1777. Za njo pride uradna „Gazeta lwowska“, ki je stara 96 let, „Kurjer warszawski“ 86 let, „Gazeta polska“ v Varšavi 75 let. „Czas“ v Krakovu izhaja že 59 let, „Gwiazdka cieszyńska“ 56 let itd. Najstarejši ameriško-poljski list je „Gazeta katolicka“ v Chicagu, ki je bila ustanovljena l. 1872. — L. 1697. so izhajali 4 poljski časniki, l. 1760. — 13, l. 1820. — 45, l. 1830. — 77, l. 1850. — 96, l. 1870 — 134, l. 1884. — 230, l. 1896. — 356 in sedaj že 600.

Fr. Št.

Roman Sembratovič. Početkom januarja je na Dunaju umrl rusinski politik in pisatelj, Roman Sembratovič, urednik lista „Ruthenische Revue“ v tridesetem letu svoje starosti. Da se je zahodna Evropa začela v zadnjem času zanimati za kulturne in politične razmere Rusinov, imajo se Rusini zahvaliti le vztrajni agitaciji Sembratoviča v evropskem tisku. — R. Sembratovič je bil rojen l. 1876. v Novem Selu (česanivskega okraja) v Galiciji kot sin rusinskega duhovnika-moskvofila. Gimnazijo je študiral v Premešlju in Brodih. Sembratovič je ljubil svoj rusinski

narod neizmerno; in kakor je bilo njegovo srce polno ljubezni do Rusinov, tako je bilo hkrati polno sovraštva do poljskih plemenitašev, ki zatirajo gališke Rusine, in do Velikorusov — bolje rečeno — do ruske vlade, ker ne dovoljuje Malorusom in njihovega jeziku kulturnega razvoja. Že kot dijak je začel Sembratovič boj s poljskim plemstvom. Ko so orožniki ob priliki nekih volitev iskali rusinskega kandidata, ga je 15-letni gimnazijec Sembratovič skrivil v hiši svojih starišev, oblekel v ženska krila ter tako izpeljal iz vasi. Radi tega so Sembratoviča izključili iz vseh galiških gimnazij; sprejet je bil samo v nemško gimnazijo v Brodih. L. 1896. je Sembratovič prišel na Dunaj poslušat pravo, ali študij ni končal. V to dobo spadajo njegovi leposlovni poizkusi, ki jih je objavil v almanahu „Sič“. Ko je bil na Dunaju že tretje leto, se je začela njegova časnikarska delavnost. A začetek je bil težek. O izdajanju samostalnega lista se ni moglo niti govoriti — Sembratovič ni imel nobenega premoženja in rusinskemu občinstvu je bil še premalo znan, da bi bil mogel računati na njegovo gmotno podporo. Radi tega je Sembratovič pisal članke o rusinskih razmerah v razne nemške liste; najprej v dunajske krščansko-socialne časnike, pozneje v „Volksstimme“. Ko je postal stalni sotrudnik dnevnika „Neues Wiener Journal“ in dopisnik nemške „Frankfurter Zeitung“, so se odprli njegovemu spretnemu peresu tudi predali drugih listov, zlasti zaradi tega, ker Sembratoviču ni šlo za honorar, ampak za to, da bi pozornost omikane Evrope obrnil na zatirani 30 milijonov broječi maloruski narod. L. 1901. je Sembratovič ustanovil svoj lastni list „X-Strahlen“, ki se je izpremenil v „Neue Wiener Rundschau“, ali oba lista sta zbok nedostatka gmotne pomoči v kratkem nehala izhajati. Bolj trdno podlago je imel list „Ruthenische Revue“, ki ga je Sembratovič ustanovil l. 1902. in uredoval do svoje smrti. Pri uredovanju tega lista ni nehal Sembratovič, kolikor mu je čas dovoljeval, pisati še v druge liste. Zadnje večje Sembratovičevo razpravo je objavil pariški tednik „Le Courrier Européen“. — Najboljša publicistična spisa rajnega Sembratoviča sta: „Polonia irredenta“ (1903) in „Das Zarentum im Kampfe mit der Zivilisation“ (1905). V spisu „Polonia irredenta“ je odkril Evropi poljsko politiko, ki po njegovem mnenju obstoji v tem, da se Poljaki na eni strani priznavajo za lojalne Avstrijce, na drugi strani pa se smatrajo za „avstrijski Piemont“ bodoče poljske države. Spis je ob svojem času zbudil velik vihar v poljskem taboru. *Fr. Št.*

M. A. Zichy. V Peterburgu je umrl slikar M. A. Zichy, znan v Rusiji posebno po svojih ilustracijah Lermontovega „Demona“ in „Junaka našega časa“. Zichy je bil rojen na Ogrskem in je naslikal več podob iz novejšje ogrske zgodovine, ki so v budimpeštanskem narodnem muzeju. Bil je do leta 1874. dvorni umetnik v Budimpešti, a se je zaradi razpora z vlado preselil na Rusko in si je priredil v

LABINJ V ISTRI.

Peterburgu krasno opravljen atelier in je slikal kot kronist mnogo prizorov iz življenja zadnjih treh carjev.

Odkritje spomenika M. Ivanoviča Glinke.

Dné 16. februarja so odkrili v Peterburgu spomenik najbolj znanega ruskega glasbenika M. I. Glinke. O Glinki se more reči, da je on pravzaprav stvoril rusko glasbeno umetnost. Do Glinke so Rusi smatrali za svojega največjega glasbenika Verstovskega, ki jim je zložil opero „Askoldova mogila“ i. dr. A velik razloček je med Verstovskim in Glinko. „Dlja Glinki narodnostj — ne maskaradnyj kostjum, kotoryj možno i snjat. On naroden s golovy do nog“ piše neki ruski kritik. Glinka je deloma v operi „Žiznj za Carja“, največ pa v operi „Ruslan i Ljudmila“ izrazil rusko pesen, široko in bogato po svoji divni ritmiki. L. 1812. je Rusija vzklopela vsled narodnega gibanja kakor druge evropske države, in temu gibanju je Glinka instinktivno ustregel. Koliko je v njegovih operah melodij, ki so že prešle v narod! Nasproti temu pa je Glinka redkokdaj zajemal iz naroda že gotove narodne melodije; on jih je šele tvoril v narodnem duhu tako, da je vsako njegovo delo pristno rusko delo. Kjer je Glinka nehal biti izrazitelj narodne duše, tam je plitev in dolgočasen. Glinka je najvišja ruska umetniško-glasbena sinteza, ki je ublažila vsa protislovja. Taka vzvišenost njegovih del ni bila pristopna vsem; rusko občinstvo je izpočetka ni imelo, zato je dolgo trajalo, preden

je bil Glinka prav ocenjen. Kakor se Nemci ponašajo z Mozartom, tako se Rusi morejo ponašati z Glinko. Mozart je v svojih delih zedinil vse, kar je bilo lepega v francoski, laški in nemški glasbi, in ravno tako Glinka, ali s tem razločkom, da je Glinka vse navdihnili z ruskim narodnim duhom. S tem je pokazal pot naslednjim skladateljem.

Vpliv poljske književnosti na rusko. Znani poljski slovstveni zgodovinar, prof. Brückner je nedavno predaval v „Związku naukowo literackem“ o vplivu poljske književnosti na rusko. Vpliv poljskega slovstva na rusko se že začel v najstarejši dōbi; so celó spisi prevedeni iz poljščine, katerih poljski izvirniki so se sčasoma izgubili, ali vendar jih zdaj nahajamo v ruski književnosti kot prevode. Veliko Poljakov je pisalo in še zdaj piše v ruskem jeziku. Rusi si prizadevajo, da bi poznali poljsko književnost, a Poljaki zlasti v zadnjih 100 letih prezirajo ruske spise, ne znajoč ločiti književnosti od zistema in programa vlade, tako da Poljaki danes poznajo le Gorkega in Andrejeva, o katerih talentu se ne dá še kaj gotovega povedati. Dostojevski in Turgenjev, iz katerih odseva ruski duh, nista Poljakom znana. Značilno je, da v duševnih plodih ruskih prozaikov in poetov nikjer ne nastopa — Poljak. Ta pojav se dá pojasniti predvsem s tem, da Rusi ne poznajo poljske narodne duše in glavni vzrok tega je stroga ruska cenzura, ki že v besedi „Poljak“ vidi revolucijo.

Fr. Št.

Nikolaj Iljič Storoženko. Dne 25. januarja je umrl v Moskvi vseučiliški profesor N. I. Storoženko, ki je bil znan po svoji učenosti ne le v celi Rusiji, ampak tudi izven ruskih mej. Storoženko je bil po rojstvu Malorus; porodil se je v Poltavščini (v loh-vickem okraju) l. 1836. od premožnih starišev. Gimnazijo je dovršil v Kijevu, vseučiliške študije pa v Moskvi. L. 1864. je postal profesor pri I. moskovski gimnaziji. Istega leta je javno petkrat predaval o Shakespearu in od tistega časa je bil Shakespeare in njegova dōba priljubljen predmet strokovnih globokih študij Storoženka. Radi študij je Storoženko bival dve leti na Angleškem, kjer je napisal izvrstno doktorsko disertacijo „Predšestveniki Šekspira“ in razpravo „Šekspirovska kritika v Germaniji“. Ko je bila disertacija objavljena, je bil Storoženko imenovan za profesorja zgodovine svetovnih književnosti na moskovski univerzi. S svojo globoko analizo Shakespearjevih spisov in s temeljitim znanjem njihovih virov je Storoženko stvoril na Ruskem celo znanstvo „šekspirologijo“. L. 1878. je Storoženko izdal učen spis „Robert Grin, jēgo žiznj i proizvedenija“, v katerem je razpravljal tudi za angleško znanstveno književnost novo vprašanje; spis je bil na Angleškem po zaslugi ocenjen, preveden na angleški jezik in njegov avtor je bil izvoljen za podpredsednika angleškega novega shakespeareanskega društva. Kot rojen Malorus rajni Storoženko ni pozabil svojih rojakov. „Kijevskaja Starina“ je večkrat objavila njegovo učeno gradivo za življenjepis Ševčenka. S smrtjo Storoženka je rusko znanstvo izgubilo enega izmed najboljših in najbolj nadarjenih učenjakov.

Fr. Št.

Sreta Stojković, ravnatelj belgradske realke, je obhajal 9. februarja tridesetletnico svoje učiteljske in ravnateljske službe. Po toliko letih svoje službe more g. Stojković s ponosom gledati na sad svojega dela. Sreta Stojković je sicer strokovnjak v matematiki, ali estetični okus ga je v zadnjih letih prisilil delovati tudi na leposlovnem polju, na katerem sedaj zelo uspešno deluje. Spisal je „Lazarića“, potpisne črtice „Na plavem Donavu“, življenjepis „Hajduk Veljko“ in dr.

Stoletnica nove bolgarske književnosti. Dne 25. novembra l. 1806. je izšla v Rimniku (na Rumunskem) prva bolgarska tiskana knjiga pod naslovom „Kiriakodramion ali nedēlnik“. Knjigo je prevel za preprosto ljudstvo iz grškega škof Sofronij Vratčanski. „Blgarsko knjižovno društvo“ je v seji dne 22. januarja sklenilo to stoletnico slovesno obhajati. V jeseni 25. novembra (st. št.) bode priredilo slovesno zborovanje in pri tej priliki izdalo publikacijo „Blgarskija knjigopis“, v kateri se popiše razvoj bolgarske književnosti v zadnjih sto letih.

Salvatore Farina, italiski romanopisec, je pred kratkim obhajal šestdesetletnico v svoji idilični hišici pri Milanu. V njegovih spisih ni romanskega pathosa, ampak zmerna preprostost. Farina je velik nasprotnik modernih italiskih pisateljev, ki ljubijo cvetnat jezik in krasen zlog. Po besedah Farine je preprostost največja stilistična lepota. Pri svojih delih se izogiba Farina vsem sociološkim, prirodopisnim, zgodovinskim in psihološkim študijam. Radi tega imajo njegova leposlovna dela le srednjo vrednost. Njegova zadnja dela so: „Fino alla morte“ in trilogija „Le tre commedie della vita“.

Iz Makedonije:

Vodnjak v Peli, zadnji ostanek rojstnega mesta Aleksandra Velikega.

STRUJNE IN STRELE.

L. 1904. je izhajalo na Slovenskem osemdeset časopisov. Od tega časa je šel dež in je sijalo solnce, in slovenska zemlja je rodila še mnogo novih listov, tako da so bili njihovi očetje že v zadregi za imena. Koliko jih je zdaj? Morda že blizu sto ali še več, Bog vedi! Število tudi ni vsak dan enako in se bo natanko izvedelo šele čez dve leti iz bibliografije „Slovenske Matice“.

* * *

Čemu ljudje ustanavljajo liste? sem se vprašal včasih, pa nisem mogel priti do jasnosti v tej zamotani zadevi.

Slišal sem, da namerava neki tiskar izdati nov list in sem ga vprašal:

„Povejte, Kompare, zakaj pa hočete izdati nov list?“

Pogledal me je od strani, kakor bi se me bal, ter vprašal:

„Zakaj vprašujete? Ali mi hočete delati konkurenco?“

„Brez skrbi“, odgovorim, „od mene Vam ne grozi nobena nevarnost, a jaz bi le rad izvedel, zakaj hočete izdati svoj list, in kakemu namenu bo list služil. Menim, da imamo že precej listov za vsakovrstne namene: „Politične liste za službo posameznih veljakov ali takih, ki se nameravajo poprvačiti, imamo beletristične liste za prodajo kave, znanstvene revije kot priprave na bodoče kandidature, humoristične časopise za jezo poštenih ljudi, mi imamo delavske publikacije za vzdrževanje brezdelnih gospodkov in še mnogo stvari, ki jih ne morem niti našteti niti razumeti. Zato pa bi rad vedel, kakemu namenu posvečate Vi svoje duševno delo. Ali bo Vaš list dnevnik ali mesečnik, ali bo leposloven ali političen? In kake barve bo, oziroma kake nazore bo zastopal?“

„Nisem še na jasnem. To se bo videlo, kakor razmere nanesó. Zdaj za enkrat ustanovim list, kaj bo, se bo samo pokazalo. Jaz sem kupil tiskarno, in ker tiskarna nima dela, moram izdati list. Mojega bratranca sin je obesil pravne študije na kol; jaz ne morem potepuha zastonj rediti, zato ga naredim za urednika.“

„Vi ste praktičen mož, Kompare“, mu rečem, „ali pa upate, da pridobite čitateljev in naročnikov?“

„Zakaj ne? Nobena stvar ni tako neumna, da ne bi komu ugajala. List naredi stranko, in stranka naredi list. Le pogledjte po našem časopisju, pa boste videli, da je tako.“

„Na ta način se bo pa naše časopisje še lahko precej pomnožilo. Čim več konkurence v tiskarnah in čim več izpreženih dijakov bomo imeli, tem bolj rodovitno bo polje naše literature. Kompare, Vaše ime se bo še svetilo v slovenski literarni zgodovini!“

* * *

Svet je okrogel, zato se zgodi na njem tudi marsikaj okroglega — tudi v mili slovenski domovini. Zgodilo se je, da je živel v njej mož, ki je čutil v sebi, da je velik umetnik. Zato je bil malo nadut — kdo pa ne bi bil, če bi kaj takega čutil v sebi? Pa imel je nesrečo, da ga drugi niso hoteli pripoznati. Niso marali videti jasnih plodov njegovega svetlega talenta, njihova zavist jih je preslepila. Veliki umetnik pa sklene zato, da hoče zasluti po tujini in od tam premagati nehvaležno domovino.

Preskrbel je o sebi lep in spodoben dopis, pridejal je svojo lastno sliko in preskrbel vse drugo potrebno, da se je zgodilo vse brez spotikljajev. Izvršilo se je po njegovi želji, iz tujine je priromal list, ki je pospeševal narodno

vzajemnost in vsled tega prinašal sliko in opis preziranega umetnika. Ali žal, da na ta list ni bil nihče naročen, nihče sto kilometrov naokoli in še več ni še o njem slišal. A treba ga je bilo spraviti v javnost, da vidijo rojaki in beró in strmijo. In tako je hodil umetnik tistega mesta po kavarnah, pod suknjo je nosil list, skrivaj ga je natikal na časniška držala, kadar je bil sam v kakšnem kotu in ga je pustil v sladki pozabljivosti na mizi. Po času je zopet prišel in ga odnesel v drugo, v tretjo kavarno in tako dalje do konca . . .

Neko popoldne — bolj proti večeru je že bilo — je sedel umetnik v lepi kavarni na mehki zofi, nazaj je bil naslonjen, roke je držal v žepu in je zavzdihnil: „Tujina, ti me poznaš, samo ti domovina me nečeš!“ . . . Zavzdihnil je in zelo inako se mu je storilo. Po lepi kavarni pa je sedelo vse polno ljudi nehvaležnih, brezsrčnih . . . Čuli so vzdih, a niso umeli bolečine.

* * *

Pravo mučeništvo je pripravil Aškerc svojim prijateljem s svojimi „Mučeniki“. Hvaliti jih morajo že zaradi discipline, a grenka jim je ta hvala, ker je sami sebi ne verjamejo.

Najbolj si je stvar olajšal „Slovan“; ta tako hvali, da je sploh izključen vsak dvom, da ne bi bili „Mučeniki“ pesniški ideal, ki mu sploh ni več enakega. „Cvet in sad“ je zapazil v njih, „sveti ogenj prepričanja in ljubezni do svobodne misli in svobodne besede. Slika za sliko, ena lepša od druge, prelesten kaleidoskop junaštva slovenskega naroda! Pogumne besede, smele misli, brezobzirna resnicoljubnost, iskreno navdušenje in kakor vrela lava vroča ljubezen — vse to veje iz Aškerčevih stihov, krepkih in trdih kakor jeklo in lahkotnih, nežnih kakor pomladanski cvetlični vonj. To je — vrhunec svobodoumnega izliva pesniškega srca.“

Torej vrhunec je dosežen — višje več ni mogoče!

Dr. Tominšek v „Zvonu“ je čutil, da je taka hvala vendar preveč nevarna, ker nosi vsaka beseda pečat neverjetnosti. Našel je, da ti „Mučeniki“ zbuja „indiferentno ravnodušnost“, dasi „ne namenoma“. Videl je, da je to „agitatorna knjiga“, ki je nastala iz „entuziazma“, in je dognal, da je med entuziastom in pesnikom veliko nasprotje. Postavil je Aškercu poleg — Berte Suttnerjeve. Našel je v knjigi „groteskne, na robato stran zasukane domislice“, spoznal, da se zmisel za svobodo teh „mučenikov“, kaže čisto v kaj čudni obliki: brez davkov dobro jesti in piti ter svobodno kleti in udrihati“. Zagledal je „neopravičljivo pretiranost“ in priznava, da „v virih ni bilo najti mnogo navdušujočega“. A v kljub temu meni, da bi se te pesmi „dale porabiti kot vložke v kaki zgodovini protireformacije“, celo slovstveno zgodovino bi dr. Tominšek „ilustriral“ z Aškerčevimi pesmimi“.

Kaka bi neki bila ta zgodovina — z vložkami?

„Slovan“ je sploh literarnemu zgodovinarju že prestrigel vsako preiskavo in primer, kajti zapisal je v vnetem entuziazmu, da je Aškerc „pustil nizko pod sabo brezizjemno vse svoje prednike in sodobnike“. On „stoji na čelu slovenske literature“ in je „najodličnejši pesnik“.

Čudimo se, da je „Slovan“ pustil še odprto vprašanje, ali je mogoče, da bodočnost rodi Aškercu enakega?

Mi pa poznamo enega, ki stoji s kronistom Aškercem skoro na isti višini. Ta je kronist „Interesantnega lista“ — „Krvava sekira“ imenovanega — ki vsak teden opeva strašne dogodke, senzačne umore in požige v verzih, ki so duhovitejši od Aškerčevih, in tudi resničnejše ilustrirajo kulturno zgodovino . . .

